

ПЛАТОН
ВОРОНЬКО

ПЛАТОН ВОРОНЬКО

ТВОРИ
В ЧОТИРЬОХ
ТОМАХ

ПЛАТОН ВОРОНЬКО

ТОМ
ДРУГИЙ

ПОЕЗІЇ
1964 · 1980

У2
В75

*В том вошли стихотворения 1964—1980 гг.,
в том числе из сборника «Половодье»,
удостоенного Государственной премии
Украинской ССР имени Т. Г. Шевченко (1972).*

14591

**Криворізька
міська централізована
БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА
ДЛЯ ДІТЕЙ**

Ф-14611

В 70403—069
М205(04)—82 передплатне. 4702590200

© Видавництво
«Дніпро», 1982 р.

ПОЕЗІЇ

СОН ПРО БАРИКАДУ

На ста вітрах,
На ста хрестах розп'ята,
Конає Слобожанщина моя.
Згоріли слободи.
Стирчать землянки-хати,
Які вже не бояться палія.
Фашисти посміхаються злорадо
В мальовані гармонійки губні.
А Ковпакові снилась барикада,
Де проти полку —
Три стволи курні.
Де проти кулеметів — каменяки,
Навергані із бруку, із землі.
І барикада вистояла.
Руки
Були твердіш за сталь в Жовтневі дні.
«А як тепер...»
І пробудився Сидір.
Загін ворожі танки зустрів.
«Ще твердіш!» —
Ковпак обличчя витер.
І «тигр» на міні смертно загарчав.
На ста вітрах,
На ста хрестах розп'ята,
Моя земля стискала кулаки,
І віщим сном вона жажала ката.
В дивізії єднались ковпаки.

1964

* *

*

Ти бережи свою хату,
Навіть коли немає
В полі її чи у гаї.
Ти бережи стріхату,
З вікнами прямо на луки,
Бо звідки ж вийде мати,
Щоб взяти тебе на руки.
Ти бережи свою хату
До найбільших сивин,
Бо нічого буде віддати,
Як скаже про спадщину син.

1964

* *

*

Червоне вітрило згадки
На тихій імлістій воді.
— Ти бачиш той берег, солдатко?
— Не бачу, він зник у біді.
Він зник за тією війною,
Яка у мені навек.—
Вітрило пройшло стороною,
А слід, мов кривавий потік.

1964

СПОМИН ПРО МАРІЮ МАРЧАНОВУ

В моїй уяві вгору йдучі сходи,
І ружі при високому вікні,
І Влтави перепрудженої води,
І сива Прага тут, у низині.
А за вікном — Марчанова.
Це Прага —
І сива, і правдива, і свята.
Її натхнення, трудова звитяга
І доля,
Наче вулиця крута,
Ота, що над Рокоскою.
Чому-бо?
Коли уже світання на порі
І Київ з вулиць — зеленавим чубом,
Мені ж віконце мріє угорі.
Там світиться,
Шибки ледь-ледь жовтаві.
Одне вікно, на цілий світ одне.
Дрібненький одсвіт бігає по Влтаві,
Неначебто шукаючи мене.

1964

ТРИ СУМКИ

Три сумки везли козаки мандрівничі
В свою Слобідську Україну —
В одній повно злата,
У другій — щедоти,
А в третій — пісні про дівчину.

Упало козацтво в бою за свободу,
Упали три сумки в ліщину —

В одній повно злата,
У другій — щедроти,
А в третій — пісні про дівчину.

Три сумки лежали в землі моїй рідній,
Три сумки старі, шкурятяні —
В одній повно злата,
У другій — щедроти,
А в третій — пісні про кохання.

Три сумки знайшли земляки мої добрі,
Козацькі оті стародавні —
В одній повно злата,
У другій — щедроти,
А в третій — пісні про кохання.

І тому при Ворсклі, над Сеймом-рікою
Стрічають погожі світання —
В полях повно злата,
У хатах — щедроти,
В серцях молодечих — кохання.

1964

* *
*

Буремний вітер вирвав бука.
Під окоренком, як в руці,
Півторатонна каменюка
У корневому кулаці
Була затиснута.
До болю
Її стискав старезний бук

І вже не випустив на волю,
Гойдав над прірвою поволі,
Мов намірявсь жбурнути в гук.
Бо через неї стільки мук!

1964

* *
*

Зійди наді мною, мов сонце, зійди,
Далекою будь, піднебесною,
Промінням жагучим на мене впади
І злийся з душею скреслою.
Ну що мені вогник тонкої свічі
З віконця малого чи з ганку?
Я надто вже довго бреду уночі
Без тебе.
Тож сонцем зійди до світанку.

1964

* *
*

За вічним валом брил гранітних
Весняний клекіт з глибини.
О, скільки в цьому сил побідних
Із майбуття і давнини,
Що знаменують боротьбу!
Пішла вода,
Струнку вербу
Із корнем вирвала.
Бува
Її таке в годину торжества.

1964

* *
*

Усе по-новому почати
Ніколи не пізно,
Берись!
Чи вистачить сили, тобою почате —
Самому кінчати?
На це не дивись.
Коли воно справді нове —
У юнім натхненні колись оживе
І радість завершення стріне колись.
Берись
І до скону борись.

1964

* *
*

Громаддя лісу,
Громаддя снігу
Між білим небом і білим полем.
І стільки в вітрі рвучкого сміху,
Що у кожухів трясуться поли,
Що аж на очі — шапки кролячі,
Що повстяки товчуть заноси.

Тоді у згадці дитинство плаче
В громадді снігу, обдерте, босе.

1964

* *
*

Земля імлиться — сутінь і туман,
З гори упало сонце в океан.
А підіймися вище —
Сонце є,
Протуберанцями навколо б'є,
Воно живе і вільне, як завжди.
Якщо ти прагнеш сонця —
То не жди
Ні краю ночі,
Ні розгону хмар —
Здіймайся вище суєти і чвар.

1964

* *
*

Тиха Лука.
Тут одвічно тихо,
В чаші лісів зеленавих, як поливо.
Поруш тишину —
І відразу лихо
Листям пожовклим — тобі на голову,
І довга луна від узлісся нав'яже
Низку відлунків до самого неба.
І Тиха Лука, наче дівчина, скаже:
— Я ж тиха,
Чого тобі треба?

1964

ПАВЛО РЯБУСЬ

Сиділи ми біля ріки,
Ловили рибу вудками,
Пройшов повз нас на лотоки
Якийсь дідок з оклунками.
І хлопець з хутора, Петрусь,
Сказав, між іншим:— Це Рябусь.

Про нього, мабуть, чули ви?
— Та ні, ми, друже, здалеку.
— Ось укошу собі трави,
Присядемо на валику
І розкажу усе як слід.
А потім підем на обід.

Петрусь косив траву густу,
Покоси слались парами.
Скінчив.— Давай по кисету,
Рибалоньки, ударимо.
І я почну вам про дідка.
Це буде байка не швидка.

Малий, він мовби із пенька
Затесаний сокирою.
Круте плече, рука важка —
Ударить, наче гирею.
Завжди насуплений чомусь
Старий пічник Павло Рябусь.

Переселенцем був колись,
В Сибіру жив, у Таврії.
Прийшов, сусідом поселився
Із дівчинкою Варєю,
І печі класти розпочав.
Його ніхто й не примічав.

За німців старостою став,
Мотався, мов опечений.
Робити груби перестав.
— Я Гітлером наречений! —
Рябусь кричав серед села,
Пнучись дістати до сідла.

Його саджали у сідло,
Мов куль на перекладину.
А він — шаблюку наголо.
Казали: «От же гадина!
Ну, бережись, пічний казан,
До тебе стукне партизан».

— Наказу слухайте мого! —
Реве, аж в горлі булькає.
Із наших міг би хтось того...
Його у спину кулькою.
Але самі жінки в селі.
А ми іще були малі.

У двір фашистів наведе,
Дрібненьким бісом корчиться.
Його волоссячко руде
Край лисини тріпочеться.
А партизанів щось не чуть,
Вказати б хлопцям треба путь.

Дівчат в Німеччину везли —
Він гнав їх сам дубицею.
Та всі на ранок утекли —
Хтось перебив поліцію.
Дівчата кажуть: «Підожди,
Тобі не здихатись біди».

Але найбільше лютував
Увесь народ на зрадника,

Що він завжди передавав
У місто до начальника
Про полонених втікачів
І сам хапав їх уночі.

Казали, душ із п'ятдесят
З-за нього перестріляно,
Або у зашморгу висять,
Чи попелом розвіяно
В страшній, далекій стороні
У душогубках, у вогні.

Нарешті в хуторі загін,
Село навкруг оточене.
Рябусь — до церкви та у дзвін:
— Рятуйте, люди, вотчину! —
Його піймали. Він утік.
Фашистів роту приволік.

Повів карателів у ліс.
Два дні гуло побоїще.
Жадали ми, щоб чорт заніс
В могилу це потворище.
Ніхто з фашистів не вернувся,
В село приповз один Рябусь.

На голові кривавий бинт,
Пробита шапка заяча,
Пом'ятий вкрай пихатий вид,
І ходить шкутильгаючи.
Сміялись: «Ну, дістав Павло».
За день усе на нім зійшло.

Всі навіть зойкнули тоді:
— Ну сатана, і тільки що!
А він: «Щоб коні молоді

Й зерно були на Тирлиці.
Звідтіть їх німці заберуть.
А хто не здасть — в могилу путь»!

Йому — бляшанку до грудей.
— Ось бачте, при медалі я,—
Кричав Рябусь поміж людей,—
А не якась каналія.
Я ще не так за вас візьмусь! —
І хитро шурився Рябусь.

Забрали коників і хліб
З загону автоматники.
Рябусь ховався кілька діб,
Казали: десь у зрадників.
Йому спалили хату, двір.
Лютився дід, неначе звір.

Не став шукати паліїв,
Можливо, що соромився,
А то і помсту затаїв —
Такий не проговориться.
Завжди хмурний Павло Рябусь
Тепер всміхається чомусь.

Радянська Армія прийшла.
Було і дивно, й гордо нам:
Замість петлі того ж Павла
Нагородили орденом.
Ковпак героєм величав
Його, як ордену вручав.

Всі полонені до села
В загоні партизанському
Прийшли з поклоном до Павла
І обняли по-братському.

— Спасибі, добрий рятівник! —
Мовчить схвильований пічник.

Везуть зерно, ведуть коней,
Здають усе цілісіньке.
Вже інше чути від людей:
— Павло Лукич ріднісінький! —
І як він німцям підвернувсь,
Оцей мовчун пічник Рябусь,

Ніяк збагнути не могли.
Артист — казати нічого.
А він — під пояс дві поли,
Свою направку вичовгав
І вже кладе за піччю піч
На всю свою могутню міч.

Він кожному як рідний брат,
Повсюдно в гості прошений.
Його обняти кожен рад,
Хоч в сажу запорошений,
Бо знає всяк, за що така
Любов до діда пічника.

1959—1965

СОН ВАЛЕНТИНА ПОДОЛЯКИ

Коли із балки вилізеш нагору,
Де терну й груш сплітаються гілляки,
Ти крикни так, щоб луни — громом з бору,
Можливо, підведеться Подоляка.
Чи рік, чи й вік юнак недосипав.
Із бою в бій —

І знов летів до бою.
Він на бігу упав коло Синяв,
Тринадцять куль затримавши собою.
Бувало, так подільський чабанець,
Коли кували по садах зозулі,
Спиняв джмелі — тепер ворожі кулі.
Він ватником і тілом їх накрив,
Гладких, важких,
Але на смерть не ситих.
Плювався бій, люльки гармат курив.
Валько не встав, щоб куль не розпустити.
«Собі візьму —
Хай хлопцям довший вік...»
Він добрий був, відкритим серцем дужий.
Одвічна втома впала до повік.
«Тринадцять куль...
Засну...
Тепер байдуже...»
Кричала наречена:
— Валю! Ва...—
А Валя спав.
Так сплять безмежно юні.
У тіні верболозу голова,
Кохання крик у дальньому відлунні.

Удень, як сонце змило верболіз
І вдарило в обличчя Подоляки,
Загін його до ями переніс,
Де терну-й груш спліталися гілляки.

Укрив землею рідною, слізьми,
Салютом карабінним — не з гармати.
Хай спить юнак між травами й людьми,
Колись його розбудить слава-маті.

* *
*

Завжди чую:
«Слова — не діла».
А без мудрого слова мала
І робота до сьомого поту.
Мовчки вергають люту роботу,
Завтра мовчки руйнують її,
Мовчки ділять нестатки свої.
Там, де творчість жива,—
Нерозлучні діла і слова.

1965

* *
*

Широке небо окрилив
Жаги земної птах.
Ми блискавок чекаєм, злив
І зустрічі в житах
На стежці, де ніяк, ніде
Удвох не розійтись,
На тій, що, може, приведе
У трепетне к о л и с ь.
Ми ждем —
Бо в серці каламуть
І спрага на устах.
Чи діждемось?
Все може быть
В дожив'ї у житах.

1965

* *
*

Листок залетів у вікно —
Осінь повісточку шле.
Ще ж літо...
Дзвенить стремено,
Шумує велике й мале
В шаленім зеленім галопі.
Та раптом в грузькім конотопі
Літо упало в минувшину літ,
І осінь у спадок взяла його плід.
А я ще в зеленім галопі,
Здається, дзвенить стремено,
Але при грузькім конотопі
Чи знайдеться в мене зерно?

1965

* *
*

Сагайдак з копою стріл
Вартий був три копи жита.
Селянин трудивсь, як віл,
Все за сніп, аби прожити.
Воїн зброю брав за так,
Ще й з припасом на поході.
А якщо й платив юнак,
То життям своїм, та й годі.

1965

* *
*

Не знаю щаснішої миті,
Як під тобою вірний кінь,
І чвал його у стокопитті,
І з-під підків рятунку дзвін,
Що аж у скроні...
Коні, коні!
Волога ваша теплота
І самовбивча доброта,
Як в спрагу смак води з долоні.

1965

БАЛАДА ПРО ЩАСТЯ

Злото тешуть юні теслі,
Що пахтить ялиною,
А дівча на перевеслі:
«Люлі-люлі — лину я».

До піддашшя золотиться,
Цідить сонце рамою.
А дівча — воно вже птиця:
Крилоньки заламує.

Крокви, наче з човна весла,
В небі над березою.
А дівчатко перевеслом
Щастя підперезує.

Новосілля!
Мрія-хата
Полум'ям охоплена...

«Люба нене,
Рідний тату,
Я у Рейні втоплена».

1965

ВІЧНИЙ ВОГОНЬ

Був дощ,
Був сніг,
Був той вогонь,
Що зветься Вічним.
Жарко, ніжно
Він доторкнувся до долонь.
І на Печерську бездоріжно
Чомусь було, мов на фронтах.
Вогонь довічний — світлий птах —
Від обеліска рвався в далі.
І хтось гукав тебе:
— Наталю!..—
У догоряючих житах.
Із сорок першого
Той голос
Такий знайомий!
Може, я,
Зім'явши в жмені спілий колос,
Жбурляю в пику палія
Мідяне зерно
І гукаю
Тебе в останню мить життя;
У пломінь житній виливаю
Горючу кривцю забуття..
І знов з могили чи з санбату:
— Наталю, мила, як люблю!..—

Мій крик на крилах кострубатих
Летить по травах, по гіллю
Безсмертно, вперто і невтішно
За сотні гін,
За сотні літ.
Чомусь до болю бездоріжно,
Лиш тихий крик на цілий світ.
Ти відгукнись на крик душею,
Впади на спалену стерню,
Тоді із кратера траншеї
Дістанеш Вічного вогню.
І ти беззвучно:
— Чую, любий! —
Затуманіли пасма скронь.
Тебе цілує в очі, губи
Моеї юності вогонь.
У дощ, у сніг —
Вогонь і крик.
То я гукаю
Чи двійник,
Що залишився у житах...
Від обеліска світлий птах
Крилом багряним рветься в далі
З твоєю вірністю, Наталю.

1965

* *
*

Червоний кораблик труни
Пливе по червоному листі.
Немов немовля у колисці —
Дівчинка.
Я із війни...

Набачився,
Ой, надивився...
Тепер — хоч назад вернися
В контужений сум війни.
Дівчинка начебто спала,
З корабликом в землю пливла.
На губки пелюстка упала...
Що ще добра осінь могла?
А я і того не міг —
Лиш грудочку глини до ніг...

1965

* *
*

Ця Гостра могила давно вже не гостра,
Та й нині над нею і слава, і жах.
У житі гуляють, як в тирсі гуляли.
На Гострій — тумани від річки Каяли...
Немає Каяли — пішла за туманом,
Хмариною стала над згаслим вулканом,
Росою — на спілих житах.

1965

* *
*

Страшно,
Коли обірветься беззвучно
Струна чекання, що бриніла завше.
І ти на постіль падаєш незручно,
Безсилі руки по боках поклавши.

Уже ніхто не прийде до порога —
Ні дружба, ні кохання, ані слава.
Жахнися!
То не спокій, то лукава
Байдужість —
То найтяжча занемога.

1965

ШУКАННЯ

Напинаються, рвуться вітрила,
Над глибинню — гноти блискавиць.
І січуться могутні крила
У надій — у жар-птиць.
І несе тебе воля стихії,
На душі неугасна жага,
Бо китами спливає у мрії
Найрідніша земля дорога,
Та, де ти народився і виріс,
За яку віддавав життя,
Та, що вимріяв, виболів, виніс
Для високого майбуття.
Регіт ночі, мов з чорної пащі:
За байдужість, мовляв, не кори!
Ти грудьми налягаєш на снасті
І шепочеш:
— Це все до пори.—
Шкарубка парусина бляшана,
І канати, мов троси сталльні.
Під тобою — глибінь океанна,
Вічний спокій у неї на дні.
Але ти не жадаєш спокою —
Хай стихія, аби не штиль.

Ти обривки вітрил рукою
Вириваєш у бурю з хвиль.
Ти шукаєш, плакаєш землю,
Без якої немилый світ,
Найріднішу, де ріллі теплі
І свобода на тисячу літ.

1965

ПРИСВЯТА МИКОЛІ ТИХОНОВУ

Я прошел над Алазанью.
Микола Тихонов

Я переходжу річку Алазань
Через місток, що згорбився від літ.
Поміж легенд грузинських і сказань
Тут вкарбувався Тихонова слід.

Не тільки слід —
Живий поет іде
Над сивою і юною водою.
Старою дружбою і вічно молодюю
Каміння дихає, обчовгане, руде.

Між тим камінням ріки, славні ріки:
За Алазанню —
Ганг, Дніпро, Дунай.
А скільки їх?
Він сам не знає скільки,
Та всюди рідні люди,
Рідний край.

І всюди, як над струмом Алазані,
Лишає слід хода його легка,
І у безсмертям вінчані сказання
Його душі вливається ріка.

1966

БАЛАДА ПРО БІЛЬ

Вільний кінь,
Але не має волі.
Ходить він в залізних путах болю.
Ходить кінь у полі при могилі,
Й загнuzдaть його ніхто не в силі.
Лиш один живий із партизанів,
Що привівсь вихором з курганів,
Тільки свиснув —
Кінь в одну хвилину
Підлетів, підставив стременину
І поніс мінера в ніч до мосту,
На святу, на самогубну помсту.
Тол під палю —
Грім покотиполем.
Ходить кінь із давнім путем-болею,
Вже й не знає, де тепер могила...
І зросли із того болю крила.
І Пегасом став солдат-коняга,
Щоб не вмерла месницька звитяга.

1966

* *
*

Мов з блискавок твою ліпити душу,
Твою красу, затопану боями,
І сміх, і плач над ріками, пляями
Нелегко нині, але мушу, мушу.

Бо тільки я зібрав твою тривогу
У кошіль пам'яті, а пам'ять — то ж не ремінь.

Я горицвітом гоїв ніжні ноги,
Об час розбиті, об любов і креміль.

Це я тебе ховав коло Маняви —
Бодай той день у пам'яті згубився.
Та саме він росте, немов отави,
На стернях літ, що порохом взялися...

Росте в коханні вбитім, в давнім болі
Вже не отава — то берізка в полі.

1966

В ЖУРАВЛИНОМУ КРАЮ

В зелене Журавне летять журавлі,
А лебеді — у Лебедин.
На кручі Козацькій, на зритім шпилі,
Стою я сьогодні один.

І думи мої, спогадання живі,
Мов лебеді та журавлі,
Летять поза Ворсклу, гніздяться в траві
На рідній охтирській землі.

Я сам за думками здійснююся в лет
До юності чистих заграв,
Коханій Оксані будую намет,
Казкових шукаю купав.

Над нами в Журавне летять журавлі,
А лебеді — у Лебедин.
На кручі Козацькій, на зритім шпилі,
Стою я сьогодні один.

1966

* *
*

Під звук бандури я не плачу,
Але ніколи й не сміюсь.
Я просто так багато бачу,
Що серце й душу без остачі
Вкладаю в те, на що дивлюсь
Під звук бандури.

1966

ХУДОЖНИКИ

*Касіяну Василю Іллічу
з любов'ю присвячую*

Поки пливли по Уралу,
Він малював казаха,
Він висікав казаха
З червоно-плямистої яшми,
Бо так зажадало сонце,
Що плавало зліва по борту.

Сонце — воно художник,
Пензлем, різцем проміння
Творить портрет казаха,
Сильний портрет людини,
Звужує очі в зіницях,
Скручує шкіру камчею *
На лобі, щоках, підборідді,
На губи — густезний кобальт,
Сизо-чорнявий кобальт,
Бо ж нащо йому, старому,
Рожеві юнацькі губи,

* К а м ч а — нагайка.

Художник — митець правдивий,
Василь Касіян, земляк мій,
Змагались не став із сонцем,
Співавтором сонця не став він,
Співавтором сонця самого,
Що поруч на дошці сиділо,
На вчовганій палубі судна,

Гаряче, мале, біснувате,
Сонце із хвилі Уралу.
Воно посміхалося любо.
Давало щомить припалити
Цигарку, яку художник
Ніколи іще не палив.

Він рису за рисою вдячно
На білий планшет переносив
Так обережно і тонко,
Аби не згубити й краплини
Від того, що він переносив
З сучасника нашого в вічність.

А сивий казах-натура,
Мальований ще Шевченком,
Мальований у дитинстві
Зацькованим жебрачком,
Сидів, як господар мудрий
Найбільшого в світі краю.

Дивився у прищур ока
На ним намальований простір:
Чи все на отій картині,
Чи все він зробив як треба
У довгім, тяжкім натхненні,
Бо швидко її доведеться
У спадок онукам лишати.

1966

З ЯПОНСЬКОГО ЗОШИТА
ЦИКЛ

ФУМІКО

Фуміко.
Красуня Фуміко.
Її матуся має ресторанчик,
Такий малий, мов з пирога окрайчик.
В нім є sake, до кави молоко
І вечорами грає Фуміко.
З підсвічника щербатого свіча
Схиляється на клавіші обдерті.
Отак сидів і слухав би до смерті,
Як пісню зачудовує дівча.
Про що звучать вони — сталльні дротинки?
Либонь, про суходільчики вузькі,
Де є свої Чернеччини, Охтирки
Японські,
Не українські, не сумські.
На мене гляне юність мовчазна —
І зареве, застогне Дніпр широкий,
Щоб я до ранку лив ясний неспокій
На Токіо з високого вікна.
А як до тебе пісня ця дійшла,
Скажи мені, найбільше місто світу,
Як Фуміко, дочка твоя мала,
Змогла її теплом своїм зігріти.
Мовчить велична Гінза,
Сплять мости.
В душі реве та стогне Дніпр широкий.
Вмирають мовчки, родяться світи,
Звучить лиш юний посміх чорноокий —
То грає Фуміко.

Гудуть дроти,
Гудуть на вітрі в морі темноти,
Несуть мої думки туди,
Де Дніпр широкий.

ГЕЙША

Стоїть голесенька, тонюня,
Усе співає про кохання
(Які у неї очі юні!),
Неначе вперше і востанне.
Ні хіть до неї не пристала,
Ані розпуста артистична.
Вона мала — така велична,
Бо, мабуть, десь когось кохала.
Те д е с ь до болю невідоме —
Хіба в пісенному відлунні.
Немає в неї слави, дому,
Як є —
Голесенька, манюня —
Стоїть, співає про кохання,
Неначе вперше і востанне.

БІЛЯ ОЗЕРА ЮНОКО

На озері в Ніко нікого немає.
Опали вітрила, бо вже листопад.
А небо і води, неначе у маї,
Важких крептомерій * приймають парад.

* К р е п т о м е р і ї — могутні прадавні дерева.

Ці вічнозелені могутні родини
Лишила Землі льодникова пора.
На хвою сідають сніжинки-перлини,
І мила деревам ласкава ця гра.
А вище — казкові буддійські чертоги,
В зубцях їх палає вечірня яса.
Тут юні дівчатка танцюють для бога.
— І богові люба дівоча краса,
І нам вона люба, — жартує Курода,
Обличчя у нього ліричне, м'яке.
Піднявся вітрець, студеніє погода.
А поруч у барі гаряче саке.
Саке — це японська слабенька горілка
У штофиках білих із горлом вузьким.
Наперстки-чарки.
Ледве чутна говірка,
Вона в унісон із диханням близьким
Старих крептомерій,
Найстарших на світі.
Їх роду від роду сто тисяч віків.
У барі нікого.
Лишилися в літі
Пісні про Юноко дівчат, юнаків.
Ми сіли за столик.
І відстань пропала,
Ота, що від Ніко до схилів Дніпра.
У чарку із вічності глиця упала,
А в спомині канівська встала гора,
Курода Шевченкові квіти рожеві
Кладе.
По-японськи звучить «Заповіт».
Вкраїна, Японія — землі вишневі,
Сусідами будь їм, як здружиться світ.
Саке підігріте і тиха розмова
Про зустріч у Києві, може, в Москві.
За вікнами кленів кура пурпурова

На води Юноко глибокі, живі.
Дивлюсь на природу,
На мудру людину
І чую відлунки знайомих пісень. ,
Курода, Юноко —
У них щось єдине,
Як шум крептомерій і нинішній день.
Як древніх традицій злиття органічне
З транзисторним пульсом у атомний час.
Япоціє, є у тобі щось величне
І щось назавжди загадкове для нас,
Близьке і далеке, як посміх Куроди,
Як хміль невловимий в наперстку sake,
Як шум допотопний цієї природи.
І все ж відчуваю я,
Що це таке.

У ХРАМІ НА ОЗЕРІ ЮНОКО

Танцюють богові дівчата,
Ляльково юні і вродливі,
Такі усміхнені, щасливі,
Немов от-от почнуть вінчати
Їх з тим, що в бронзі угорі.
Над ним шовкові ліхтарі.
Такі шовки і на дівчатках.
В таких орнаментах поділ,
Як хитра богова печатка,
Віками зчовгана доквіл.
Бог молодий і життєствердний,
Аж бронза сяє на бровах.
Не той, сивенький, милосердний,
Що в наших мешкає церквах.

Він посміхається дівчатам.
Він пригорнув би до грудей,
Коли б не люди скрізь на чатах,—
Чорт би побрав отих людей.
Про це дівчата добре знають.
Піднявши руки догори,
Тремтливі стегна вигинають:
— Єдиний боже, на, бери! —
І зупинились.
Поряд — в ноги:
— Котру з нас візьмеш?
Чи обох? —
Я перший раз позаздрив богу.
Дівчата...
О японський бог!

НА ТОКІЙСЬКІМ БАЗАРІ

В галузках вишневих пластмаса, картон
Цвітуть, наче справдешні, ярі.
У древньому храмі богиня Канон
Сидить на токійськiм базарі.

Не перше століття сидить мовчазна,
У погляді хитрість, не кара.
Під нею парфумів солодких парна
І поспіхом звалена тара.

У сотах прилавоків меди показні
Ста тисяч рекламних товарів.
Баньяном * зросли тут галуззя рясні
Із джунглів всесвітніх базарів.

* Б а н ь я н — дерево, гілки якого
пускають пагіння в землю,
і з одного кореня згодом утворюється
цілий гай.

В лакованій повені пишна Канон
Сидить мідяна, зеленава.
Обдурюй, виманюй — це божий закон,
В тім куплі і продажу слава.

Швиденько дільці випивають за торг,
Не скинувши брилики сині.
Канон їм pomoже: на те вона — бог,
Додасть щось у банки і скрині.

І тим, кому нічого більше продать,
Крім себе, у темнім куточку
Богиня торгівлі пошле благодать:
Повії також її дочки.

Кохання щасливого їм не пошле —
Немає такого товару.
Є морфій — на час хай забудеться зле—
Любовне підпілля базару.

ЯПОНСЬКА АКВАРЕЛЬ

Над затокою ключ журавлиний,
Вдалині Фудзіяма в тумані.
Ключ ніколи уже не пролине,
І туман на горі не розтане,
І хатина з бамбука тонкого
При затоці
Стоятиме вічно.
Все це створене з дуже стійкого...
Із натхнення в годину ліричну.

1966

* *

*

Мати плаче уночі
Двадцять літ уже —
Бо ж мати.
Будять вдосвіта гармати
І ревучі тягачі.
І підхопиться зненацька:
— Ти прийшов, синочку?
Ні...—
В інших вікнах скрізь вогні:
Онучат іде багацько
В ясла, в школу,
В степ орати...
На світанні плаче мати.

1966

* *

*

Давно лежать ці дрова у дворі.
Палило літо,
Осінь полоскала,
Зима товкла об хуртовинні скали,
Набивши крижанисті пухирі.
Яке життя у хмизових дровах?
На дровітню —
Та в піч або у грубу...
Аж ось весна
Із проліском в зубах —
І поцілунком спалахнули губи.
І дрова забрунявіли в дворі,
Заляпали долоньками листочків.

І мати сумно мовила:— Сирі...—
А донька любо:
Ще живі дубочки!

1966

* *
*

Я чую наступ грудня, чую
У грудді ріль, де сум ночує,
У тім снігу, що йде уперто,
Хоч не зовсім іще відверто,
Але ж іде
І буде йти.
Це знаю я,
І знаєш ти,
І добре знають сиві будні,
Що спотикаються у грудні.

1966

* *
*

Я сам собі щоночі снюся:
Йду з автоматом на Поліссі...
Іржа глибока по залізі —
Уже не вистрелить, боюся.
І як не тисну я на спуск,
Мовчить іржавий автомат.
І прокидаюся.
І рад,

Що не стріляє автомат,
А лиш бруньок весняний луск.
О, як я рад.

1966

* *
*

Струни сталеві і жильні ви чули —
Нині зелені, стеблисті над Россю...
Грають на них кущорогії лосі
Так, як на дримбі гуцули.
Візьме струну на плескаті губи,
І попливуть через луки та води
В дзвіночках роси соковиті акорди.
Як трепетно грають губи!

1966

* *
*

Втома ступає м'яко,
Втома у вічі — мов пил.
— Всі ви, — вона патякає, —
Всі на один копил.
Кажете: я не хочу
Спокою, мов ганьби!
Дертися буду в ночі
Деб'ярами боротьби!
Чула, усе це чула... —
Голос, немов туман.
І повертає дулом

К сердцю важкий наган.
То найстрашніша вдома.
Йди на роботу геть,
Щоб не застала вдома
На самоті, бо — смерть.

1966

* *
*

Розкидав доброту з розмаху,
Не садив у серця,
Не ростив.
Загубив її кволий невдаха,
Друг-п'яничка за «сто» пропустив.
А коли самота осіння —
Мов пилок зі старого коша...
Ні врожаю нема,
Ні насіння —
Пустожорном кружляє душа.

1966

* *
*

Кресало та губка, тютюн в кістці,
На люльці сережки тонкі золоті.
Це все, що було в козака-гармаша.
Ні, мабуть, не все.
А козацька душа?
Такої у хлопців з усього села
Красуня Марина знайти не змогла.

І врешті сьогодні в сорочці з мережки,
В спідниці у кубовій вийшла за пліт
Марина.
У вухах — мов сонце — сережки,
Яких вона ждала тринадцять літ.

1966

* *
*

Чумак загубив десь кресало
І їв непідсмажене сало.
Побуркав, а потім подумав:
— Дарма,
Як гіршого лиха нема.

Напали вовки у діброві,
Порвали воли чумакові.
Заплакав сердега,
А потім:
— Дарма,
Як гіршого лиха нема.

Чужинці прийшли на Україну.
Чумак підійняв коліїну
Йї поліг у нерівнім бою з чотирма —
Бо гіршого лиха нема.

1966

* *
*

Шляхів моїх, стежин криві рядки
Закреслюються новою добою,
І вже біліють чисті сторінки,
Овіяні майбутньою курою.
До болю шкода,
Бо життя ж одне
І сила духу теж була єдина.
Щасливий той, хто вчасно сам збагне,
Що нова пісня скластися повинна.

1966

* *
*

О незавершеність!
В тобі двобій з судьбою,
Ні, не з судьбою —
Вічний бій з собою,
Що від Адама, через Фауста, до нас...
Але буває —
О прекрасний час! —
Коли єдине слово, що знайдеться
У морі слів,—
Завершенням здається.

1966

* *
*

Старий сатана з молодим сатаною
Зчепились і б'ються в мені і зі мною.
В них різні характери,

Погляди різні.
Вони аж дзвенять, неутомні, залізні.
Таких не упиниш, не витуриш геть.
Воюють — і їм наплювати на смерть.
Воюють уранці,
У ночі запізні.
І все це заради веселої пісні.

1966

* *
*

Усе у ній співало:
І сукня, і хустина,
І брови з чорнотала,
І навіть та хвилинка,
В яку вона влітала.
Усе у ній звучало
Поемою, хоралом
Безсмертного начала.
Усе в ній трепетало
Чеканням, новизною.
І брунька чорнотала
Зрослася ізі мною
На радості й печалі
В ясні літа і грізні.
А пісня лине далі,
На те вона і пісня.

1966

* * •

*

Тінь від стріли — тонка, швидка,
Але ж вона була.
І ти була.
Твоя рука
Торкнулася чола,
Мов тінь стріли, тонка, швидка.
Проте на скільки літ
Лишила тінь ота легка
Жаги і болю слід.

1966

* * •

*

Я нічого не чую іще,
Я не бачу,
Але знаю:
У мене стоїть за плечима
Щось нове із розквітлими вперше очима,
Що ні сміху не знають, ні смутку, ні плачу.
Та за мить, поки я повернуся до нього,
Світ увійде у нього, як в мене колись,
І в очах, як погляну, у того нового
Буде сміх,
Буде плач,
Буде мисль.

1966

КРАПЛИНИ

Першими краплі зійшли на гілках
Росяно,
Густо,
Весняно.
Потім бруньки,
Пелюстки у квітках —
Срібно,
Духмяно.
Згодом краплинами зав'язь пішла
Зелено,
Гінко,
Барвисто.
Кожну краплину пора налила
Соком пречистим.
Спілими сливами,
Гроном в лозі
Звиснуть хмільні перлини,
Вип'ють їх люди —
У чистій сльозі
Зійдуть солоні краплини
Тужно,
Пісенно,
Врочисто.
Під обагряненим листом
Душ наших зійдуть краплини.

1966

* *
*

Я свій світ в поезію несу,
Світ, який створив мене самого.
Всю трагічність, всю його красу

Та пече в долоні жар творіння,
Окриляє молоде пагіння
Вітер сили духу України.
Вітер з України!

З юним вітром дума молодіє.
Із чуттям єдиної родини
Наш народ у стонародній дії
Злотне зерно комунізму сіє,
Над посівом плідний вітер віє,
Рідний вітер, вітер України.
Вітер з України!

Отче наш! —
Слова не молитовні.
Це усі ми — до Павла Тичини,
Як сини, пошани й дяки повні,
За жовтневий «Вітер з України»,
Вітер з України!

1966

* *
*

Упаду, всю землю обійнявши,
По підземних водах потечу,
Потім сіллю виступлю в Сиваші,
Десь під лемешами заблищу.
Збільшу я культурний шар планети
На якийсь мікрон у товщину,
Але дух мій воїна-поета
Ще зігріє душу не одну
Під крилом солдатського намета

За Полярним колом льодяним.
Я до того, як зійти у Лету,
Ще розквітну літом не одним.

1966

ЗА БЕРЕГОМ — ЗНОВ ЧОРТОРИИ

Чого поглядаєте?
Надто старий
І буду в дорозі до всього байдужим?
Не буду!
Бо я через цей чорторий
Пробився із мертво закрученим гужем,
Щоб міст навести через цей чорторий.
І що не кажіть,
Але є уже міст.
Опори його на живісінькій крові.
Дошки на помості постелені влист.
Ідіть на той берег.
Бувайте здорові!
До річчї — той берег,
Щоб мертвим не був,
Обжив я,
Всю юність поклавши на ньому,
І він дорогий мені.
Я не забуду —
Душ наших скільки в покрові твердому!
Обірваних дум!
Незавершених спроб!
Вони,
Наче вимерлих мамонтів кісті,
Лежать між кістками,
Де куля — у лоб.

Від того не гладко й тепер на помості.
Та берег цей,
Міст —
Найдорожчі мені!

Але не забудьте, сміливі, горласті:
За берегом — знов чорторий,
І на дні
Нам знов доведеться підвалини класти —
По груди у смерті,
По шию в огні.
До чорта іще чорторийів до щастя...
Я — з вами!
Туди по дорозі мені.

1966

* *
*

Не хочу, не можу я бути мудрим.
Премудрі вже й так перегріли планету.
Та ще як душа затушкована хутром
Несхибного розуму —
Де вже до лету!
А тільки у леті рятунок, здається.
Я — не про Місяць
І не про Венеру.
Я — про планету, що Совістю зветься.
Летіти й не бути на ній піонером.

1967

* *
*

Душе моя, не віща і не вічна,
Чого ти розтривожена щодня?
Ганьби і слави мітку пересічну
Майбутнє переступить навмання.
І все, що я надбав до болю трудно,
Замуляться.
Та ні, либонь, не все.
Прийдешній хтось, як я, і радо, й сумно
Мою тривогу далі понесе.

1967

ПЛУГ НА ТОЛОЦІ

На толоці плуг лежить дволезий.
У шапках багряних будяки
Осмілили, мов хмільні перезви,
Пруть, залізо колють у боки.
А тремтіли ж як вони, бувало,—
Аж у п'яти, в корінці душа,
Тільки зашумить земним обвалом
Прямосічна велич лемеша.
Хоч, здається, сили тут не рівні,
Все ж повстав чортополохів дух.
Навіть сталі гордій
У борінні
Небезпечно припиняти рух.

1967

* *
*

Хуртовина гуде, замітає стежину людини,
А людина торує свій слід, не зважає на сніг.
Під заметами тріск, бо іще ненадійні крижини
На озерах, на ріках — на пасмах майбутніх доріг.

Ну чого ти, людино?
Он поруч — асфальтова линва,
І бульдозерів пхай, і розкручений дріт помела.
А людина у прірві
Дорогу шукає, щаслива,
Бо в незвіданім слід,
Мов тугу тятиву, натягла.

1967

* *
*

Первоцвітом виникаю
З веснами на світ.
На знаменах Первомаю —
Мій кривавий слід.

В мідь сурмлю осіннім басом
З Жовтнем-сурмачем.
Завше дух мій перед часом —
З Гімном і мечем.

Я — окрилена Свобода,
З серцем вогняним,
Йду попереду народу,
Все я перед ним.

1967

СИНОВА ПІСНЯ

Янці Брилю

— Чи чуєш, сину, чуєш, чу?..
— Я чую вас, мамо.
— Скажи мені слово...—
Та він же стоїть кам'яний, стопудово,
А, бач, перед мамою скинув каску:
— Що вам, ріднесенька, пісню чи казку?
— Краще вже пісню,
Бо в казці неправда.—
І враз переповнилися веснами груди,
І губи у трепеті юні та ніжні...
Співає.
Дівочтво згадалось заміжнім.
А мати:
— Не ти під залізні запруди
Упав головою у році засніжнім?
Чи чуєш, синочку, в засніжжі не ти ж то?..
— Ні, мамо,
Тоді красувалося жито
У рідному краї,
В буремному краї.
Та годі про це.
Я ж вам пісню співаю,
Мамо...

1967

О, ЯК ВОНИ СХОЖІ

Мої побратими казали, коли їх виносили з бою,
Казали, ділились пожитком останнім, любов'ю.
Казали:

— На чоботи, шкрьобай,
Підметочка добра ще, груба.
— Коня забери, молодий, не дивися на зуби.
— Візьми мій наган, там чотири патрони... патрени...
Гранату залиш, мо', собі пригодиться, Платоне.—
Казали: як голову вдасться донести до миру...
Один — щоб у Груню,
А другий казав, щоб у Сквиру...
І всі — щоб до матері, а до дружини рідко...
Бо юні вмирали.
І ось я приходжу до тітки.
Матусю убили
І батька убили,
Сестрицю єдину в Дахау спалили.
Приходжу до тітки, у неї чотири онуки;
Чоломкатись пнуться,
Та все, щоб на руки, на руки.
І кожен з онуків на друга убитого схожий.
Оцей на Миколу, що впав під лозою на Сожі.
А той, білобровий — на сина загону Павлушу,
Павлушу Приходька, що болем розрванює душу.
А тітка розумна мене пожаліла, як мати:
Про небожа зовсім нічого не стала питати.
Бо знає, що тяжко, мовляв, і на тому спасибі.
Малята дзвіночками котяться геть по садибі.
А котре погляне — аж ноги залякнуть у дрожі:
О, як вони схожі
На тих, що...
О, як вони схожі.

1967

* *

*

Дівчинка сонце ловила руками,
Сонце у чистім карпатськім озерці.
І верби ловили гнучкими гілками.
І радісно сонцю від того на серці.

Воно утікало крізь пальчики мокрі,
Крізь листяні жменьки, тоненькі галузки,
Котилось намистом, кололось на друзки
І ранило душу сивіючій Мотрі.

Заплакала Мотря, заплакала мати,
Покинула праник, присіла на кладці.
Дівчатко злякалось: «Не буду хапати...
І верби не будуть... Хай плаває, мамцю».

— Хіба я бороню? Лови, моя мила.
І я твому нянькові сонце ловила.

1967

* *

*

Руками вузлуватого коріння
Вчепився бук у скелі-крем'яниці,
Стоїть, чекає інше покоління
Край полонини пишної Синиці.
Те покоління вже звело галуззя,
Та ще воно мале і нетямуще,
Не розуміє, що то значить — друзі,
А він те тямить, бо найстарший в пущі.
Він знає, що старі із молодими

Лише разом збивають вітровіння,
А поодинокі гинуть.
І пагіння,—
Оті, що батогами із родини
Угору лізуть,—
Не дають насіння:
Іх пасинкують часу хуртовини.

1967

* *
*

— Журавлі, журавлі,
Скільки треба вам, любі, землі,
Скільки моря вам треба?
— Небагато землі,
Щоб прожити в теплі.
Моря — тільки шматиночку треба,
Щоб було куди впасти із неба.

1967

* *
*

Відчахнута гілка вмирає не зразу
І навіть не зразу жовтіє, в'ялиться,
Та враз виявляє болючу образу
І муку, що соком прозорим сльозиться
В живому надломі.
В громаді чи в домі,
Коли заподієш образу людині,
Нехай не помітиш і краплі в надломі,

Та знай, що любов її слабша віднині
До тебе й до інших у колі близькому...
Убивчі надломи на серці людському.

1967

* *
*

На хвилі дніпровій пливе курінець —
Старого рибалки нехитра оселя.
Жили в тій оселі
Години веселі,
Яким у натоплений хаті кінець.
Рибалка був юним тут, сильним, здоровим,
З хурделиці ткалися крила-вітрила.
Він плив із дівчатком своїм чорнобровим...
Вернувся,
Натоплена хата вкорила:
— Чи ти до крижини примерз бородою...—
А юність почувла й пішла за водою.
Лежать на крижині недоткані крила
Старого рибалки.

1967

* *
*

Як вихор танець,
Як весна,
Як повінь з круч у вир,
Як юна яблунька рясна,
Закинута в пустир,

Як виглядання з далини,
Із бойових полів,
Як спів кохання з тишини
Без музики і слів.

1967

* *
*

Благословенні ті слова,
У котрих вдача вікова —
Нехай страшна,
Але правдива.
Слова такі не прагнуть дива,
Як те жар-птицине крило.
Вони опалюють чоло
Вогнем самого Прометея,
Земною силою Антея,
Із суєти, з нудьги, з ганьби
Підносять дух до боротьби.

1967

* *
*

Природо, древній сфінкс!
Ми всі — твої нащадки,
Чи справді велетні, чи більше хвастуни,
І думи наші — тільки плин луни
Твоєї мислі вищого порядку.
Та як воно не є —

Людина я!
А це багато,
Це найбільше в світі!
Перед тобою я підняв лице,
Щоб розгадать тебе в таємнім заповіті.

1967

* *
*

*До скульптурного портрета
Лесі Українки, створеного
Галиною Кальченко*

Коли дивлюсь на цей портрет,
Що з місячного мармуру,
Мені ввижається намет
В Нічимному.
Без гамору
Сім'я підходить лісова
Із «Пісні лісової».
Її думки,
Її слова
З безсмертного сувою
Бере сім'я,
Іде в ліси,
В степи, в річки, в озера.
І риси дивної краси
Уже різці —
Не пера
Малюють в камені навік
Під крижаним наметом.
І я як гляну в глиб повік —
Аж страшно бути поетом.

1967

* *

*

Так почалося.
Сонця клубок
Розплутав нитки-проміння.
Весна потягла за зелений чубок
Сором'язливе пагіння.
Воно червоніло на світлі,
Воно
Спішило в листочки вдягтися.
А як піросло,
У широке вікно
Всміхнулось.
— Поглянь, подивися!
Ружа розквітла!
Ой, мамочко, ма...—
І доньки до ранку у хаті нема.
А як засіріє, на постіль ривком
Розсиплеться вогке волосся.
І ружа на коси — весільним вінком.
Так почалося.

1967

* *

*

Весняний вітер-чудодій
Лукає нас до дій,
До лету.
Ми облітаємо планету
Із ним в напрузі молодій.
Неси нас, вітре, з громом, свистом

В обійми збудженої весні,
Щоб ми не впали жовтим листом
На мерзлу землю в чужині.

1967

* *
*

Напинає вітер туго
Лука з яворини
І стріляє понад лугом
Аж до ніг калини.

Та затрепетала:
«Це ж кохання стріли!»
Ї цілу ніч не спала:
Наряджалась в біле.

1967

* *
*

Стріляють дуби жолудями у зорі кленові,
Схилиють чуби травники на болотах шовкові,
Лелеки в безмежжі небеснім кудись утікають,
Далекі пожежі довкіл сизу рунь обступають,
І сонце незвично важке, багрянисте, неясне.
Ой, що це в природі —
Тривожне, убивче, невгасне?
А люди спокійні, веселі від свіжого хмелю.
Не буде тривоги,
Бо знають:
То осінь — на землю.

1967

* *

*

То полин над тобою, Волинь, чи сніги —
Забіліли сніги, забіліли білі?
Ой упав же з коня, бо не стало снаги.
Мак червоний розцвів на козацькому тілі.

Партизани зійшлись, нахилилась печаль.
«Забіліли сніги...» —
Та й пішли на Карпати.
То не сніг, не полин,
То посивілий жаль,
То біліє над полем лебідонька мати.

1968

* *

*

Мені ввижається блакить,
Коли хурделиця курить.
Коли згущаються дими,
І чути вибухів громи,
І небо зранене болить,—
Мені ввижається блакить.

Коли ж небесна синява
Ясою землю обвива,
Серпанком стелиться на води,—
Мені вчуваються негоди,
Мені ввижається гроза,
І кров із трав,
І з хмар сльоза.

1968

* *
*

Лише на мене загадай,
Як зірка упаде,—
Прийду.
А ні —
То заридай:
Нема мене ніде.

1968

* *
*

Стоїть на Поліссі висока береза,
Довкіл всього стовбура ймення:
«Терезе».
Береза засохла,
Тереза здорова,
Кладе до каміна березові дрова
У Мюнхені.
А над каміном —
Хустина,
Де вишите шовком імення
«Христина».
Ще вишита вишня,
На ній дві зозулі.
Нитками вгапована дірка од кулі,
Вигадливо навіть:
Неначе до хустки
З рожевої квітки припала пелюстка.

1968

* *

*

Дівчина стояла в чистім полі,
Заплітала промені у коси.
А життя її гасало босе,
В пелену збирало маки-болі.
Маки облітали пелюстками,
Жевріли і гасли, як жарини.
Хтось гукав:
— Мариночко, Марино...—
Обіймав гарячими думками.
Не почула, хто її гукає,
Не відчула пристрасті терпкої.
А життя босеньке утікає
І махає дівчині рукою.
— Ми уже не стрінемось ніколи,—
Кинуло відверто на прощання.
В черевичках вибігло вінчання
Й чобітки їй винесло на поле.
Сап'янці затоптаню, прожито,
Батьковою втомою підбиті.
Ні волошок, ані маку в житі,
Жалить душу гостроосте жито.
Ляже на обніжок горілиць,
Спогадання — перекотиполе —
Прямо в серце тисячами глиць:
«Ми уже не стрінемось ніколи».

1968

* *

*

Він помилився,
Дон-Кіхот мій милий,—
Узяв на щит уявлене і ніс

Через життя, аж поки стало сили,
За честь людську піднявши щит і спис.
Суетний світ був радий посміятись,
Аж ситі вола з реготу тряслись.
Хотів би я так світло ошукатись!
Душе моя, нестямно помились.

1968

СМОЛОКУР

Старий поліський смолокур,
Неначе пень твердий, смолистий,
Спирався на пічний примур.
Дід сизо-чорний, але чистий,
Бо тими чорними руками
Він перемотував бинти
І переломи брав лубками,
У рани закладав гноти,
Косматі, чорні, але чисті.
За місяць встав здоров,
Як був...

Лиш трохи в дьогті,
Трохи в листі.
Ще й «цілющини» здобув
Про всякий випадок.
— Щастя вам! —
Я обійняв, поцілував.
— Не піддавайся нечестивим
Катам смердючим,—
Дід сказав
Ізсиза-чорний весь, та чистий,
Неначе смоляний бурштин,
Що став прозоро-променистий,
Пройшовши часу довгий плин.

1968

* *
*

О пралісе мудрий, навчи мене жити
Тим спокоем дивним, що ти живеш.
Як променем, грамом дощу дорожити
І як воскресати опісля пожеж.
Як в струпі вугілля крізь нитку пронести
Всю силу земну в верховіття нове
І тихо шуміть з Біловежі до Бреста...
Я славлю безсмертя твое лісове!

1968

1969—1972

сон

На Вітоші вогні горять,
Немов царя Шишмана рать
В тяжкім поході зупинилась.
Я спати ліг.
Мені наснилась
Через віки простерта гать
Поміж могил,
Поміж хрестів,
Поміж посічених щитів
І твань,
Бо осінь чи весна.
При гаті сива та сумна
Стоїть Болгарія сама —
Сестра моєї України.
О господи, яка пітьма!
Які провалля та руїни,
Які колючі бур'яни!
І в них Болгарії сини.
Деь поміж ними цар Шишман.
Та де ж він, де?
Знайти не можу.
Холодний морок скрізь до дрожу,
Холодний морок і туман.
А гать через віки, віки...
Йдуть козаки
І гайдуки,

Опришки йдуть,
Залізники,
І ботевці,
Й кармалюки.
— Де ж цар? —
В Болгарії питаю.
— Де прах його, того не знаю.
А сам Шишман завжди в поході,
Він у синах моїх,
В народі.
Той дух Шишманів і в тобі,
В натхненній творчій боротьбі.
Десницю він в майбутть простер,
Щоб час народу слід не стер.

1969

НАТХНЕННЯ — ЦЕ ЛЮБОВ

В осінню ніч прорвавсь останній грім.
Дух творчості тоді ввійшов у дім,
Дух творчості й безсонного труда,
Коли копається і плавиться руда
В однім потоці і в однім часі,
Щоб ще хоч грам —
У скарб людській красі.
В осінню ніч,
В живу тракійську ніч
Я чув Боянів і Орфеїв клич.
У шумі вітру,
В шелесті дібров
Співці рекли:
«Натхнення — це любов».
Натхнення — це любов.

І я люблю,
Люблю болгарське жито і ріллю,
Веселий хміль тракійської лози
І келишок «Дівочої сльози».
Але найдужче я людей люблю,
Тому судьбу благаю і молю,
Щоб та любов, яка в мені жила,
Бодай хоч крихту щастя принесла,
Хоч крихітку.
Чи хоч краси бодай
У милий серцю
У болгарський край.

1969

СТІНА ХІСАРА

Прадавня стіна, їй п'ятнадцять століть,
Збудована міцно рабами Балкану.
Стрілою свистіла просмолена пліть
І цілилась в нею ж розсічену рану,

Аж кров цебеніла у розчин цементу,
Тракійська, густа і нуртуюча кривця.
А потім звелися царів постаменти
І Августа ймення дали кам'яниці.

Текли волелюбні болгарські племена,
Нові Спартаки і Орфеї родились.
Фортеця здіймала плісняві рамена —
Високії башти — й з повстанцями билась.

Та римські царі, і живі, й мармурові,
Що марили вічністю слави та шани,

Не знали, як швидко галуззя лаврове
Вінків їхніх пишних пожовкне, зів'яне.

Із листям лавровим і голови стерлись,
Тяжкі постаменти посікли на жорна.
Самі лише мури у вічність уперлись,
Бо кров'ю політі,
А кров непоборна.

Стіна залишилась одна з давнини,
Неначе вросла у гранітну породу,
Як пам'ять неволі,
Як пам'ять війни,
Як пам'ять безсмертного болю народу.

1969

ЯК І В НАС НА УКРАЇНІ

ПІСНЯ

У болгарок, у болгарів
Очі чорні, очі карі,
Очі сині,
Як і в нас на Україні,
У степах, на верховині
Очі чорні, очі карі,
Очі сині.

У болгарок, у жінок
На очах росте синок
По хвилині,
Як і в нас на Україні,
Коренастий, мов дубок,
На очах росте синок
По хвилині.

У болгарських юнаків
Дух звитяжних гайдуків
Є й донині,
Як і в нас на Україні,
В юнаків, у парубків
Дух завзятих козаків
Є й донині.

У болгарок, знаю я,
Серце — пісня солов'я
На калині,
Як і в нас на Україні...
Ой ви, ночі солов'їні
У квітучій білій піні,
На калині.

1969

ВІЗНИКИ

О візники!
Давним-давно вже зникли
Із пам'яті живої візники.
А ви ж, було, в моїм юнацтві звикли
Вплітати в гриви коням кісники,
Намашувати салом фаетони,
Підводить халабуди шкіряні,
Аби тобі у Харкові, Платоне,
Не снились незнайомки чарівні.
Стук-стук, стук-стук — по молодій столиці
Під вікнами вузькими БРП.
То лихачі,
То коні —
Коні-птиці,

Аж ніч під ними збуджено хропе.
В холодну шибку влипне ніс кирпатий:
Можливо, й я на лихачі в село
Приїду за коханою до хати...
Та так цього ніколи й не було.

А хата снилась довго.
При вікні
Заб'ється дрібно дзвоник під дугою —
І в ніч несуть нас коні вороні,
Попоною укриті сніговою.
Давним-давно і сни оті забулись,
В яких Оксану віз на лихачі.
У тиші із глибин вузьких вулиць
Підківок стук відлунює вночі.
Не ті уже бундючні фаєтони,
І коники не птиці, не орли.
Та я кажу:
— Вклонися їм, Платоне,
За те, що любу згядку принесли.—
Стук-стук, стук-стук — у сонному Хісарі
Майне в снопі ліхтарнім фаєтон.
І знов мені насняться очі карі
Оксанині.
Та це вже тільки сон.

1969

**ЛІЛЯНОЧКА СПІВАЄ
ПРО КОХАННЯ**

«Коханню замало одної землі,
Замало одного життя...» —
Співала Лілянка.

Дві кіски малі
Дрижали —
То серця биття,
Дитячого серця.
А батько її
Давив на баяновий міх.
Затихли довкола шумливі гаї
І гомін веселий та сміх.
Лілянка виводила кожне слівце,
Мов добре намисто на нить
Святково низала.
«О, женско серце!..» —
Шепоче мій друг, наче снить.
Це Станчо —
В минулім юнак партизан.
Кохання його знає сивий Балкан,
Та стежка кремниста,
Та віхоли шум,
Та знає націлений в груди куршум *,
Та знає дружина, легенька, мов птах,
Що винесла з бою його на руках.
«Коханню замало одної землі,
Замало одного життя...» —
Співала Лілянка.
Летять журавлі
В далеке заморське буття.
Летять вони з Ворскли, з лозових заплав,
Де першим коханням і сам я палав,
Гасав по небеснім Чумацькім Шляху
І падав на землю в густу лепеху.
Одним поцілунком, лиш дотиком губ
Я марив, не знав, що і сам я їй люб.
Що потім в розлуці, в печальні роки
Ітима вона, де риплять вітряки,

* Курш ум — куля (болг.).

Дивитись, приклавши до лоба долоню,
І сумно квилити:
— Платоне, Платоню...—
«Коханню замало одної землі,
Замало одного життя...» —
Співала Лілянка
В тракійськiм селі,
Палали шовкові плаття
На сонці осiннiм.
На кожне чоло
Спадав пережитого слiд.
Плив смуток дiвочий.
Лiлянцi ж було
Не бiльше тринадцяти лiт.

1969

* *
*

Сумна гiтара ходить за вiкном,
Ще зовсiм юна,
Тiльки вчиться грати.
А я сиджу, закутаний сукном,—
Студено.
Листя падає лапате.
Шугнула зiрка в небi,
Загадав
На тебе,
На далеку, заднiпрову,
Де сивиною вiє вiд отав,
Де ходить осiнь пишна, рудоброва.
Я за тобою скучив,
Але тут,
В Болгарiї, менi святково, люблю.

Перед вікном злетівся юний гурт —
Пісні і поцілунки — губи в губи,
Як на дніпрових кручах.
Ой було!
Весняним вітром душу обдало.

1969

* *
*

Ці пагорби, як мамонти воскреслі,
Прийшли в Хісар на теплий водопій,
Де сонця сніп в слабкому перевеслі
Колосся ронить,
Де дитячий змій
Згори ласкає їм косматі спини.
А мамонти цілющу воду п'ють,
Три хоботи із репаної глини
Схиляються в озерну каламуть.
«Сльоза дівоча» * в джерелі живому
Прибавить їм здоров'я на віки.
Закохані, йдучи вночі додому,
Край хобота сідають під гілки.
І мамонтам — богам палеоліту —
Приємно чути поцілунки з віт,
І згадують вони про те далеке літо,
Про ту любов,
Якій мільйони літ.

1969

* «Дівоча сльоза» —
назва хісарської цілющої водн.

* *

*

Вереснево тужить горлиця на дубі,
Не клює їй орлик в груди пишні,
Щоб аж кров на пір'ї...
Любі, любі
Ті болючі зустрічі на вишні
Чи в весняних лозах винограду,
Де зоріло росами пагіння!
Над кубельцем воркували радо,
Грілися на білому камінні.
Потім дітки на лозі гойдались,
Геть вони давно вже полетіли.
Хай летять! На те дала їм крила
Горлиця в любові до свободи.
Хай летять до Гангу чи до Нілу,
До весни — з болгарської господи.
А вона на орлика чекає,
Мов забула про димок з рушниці.
Від її тужіння в соннім гаї
Жовкне листя, в'яне, вересниться.

1969

* *

*

Виноградне гроно при вікні.
Я його швидким ножем не зріжу,
Хай у ньому соки запашні,
Та хіба ж така краса на їжу?..

Це мистецтва неповторний твір
В час натхнення генія — природи.
Швидко час прощання...

В тихий двір
Зайдеш ти в весні своєї вроди.

Замість квітів у автомобіль
Покладу бурштинну цвіт, Цветано.
Листопадом вкриє душу біль,
Як тебе із гроном тут не станс.

1969

ВІНОК ДРУЗЯМ

ЄЛИСАВЕТИ БАГРЯНИЙ

Поет в Прекрасне знає путь,
Хоч те знання
Не завжди ясне.
Вона ж сама,
Сама — Прекрасне,
Яке Поезією звуть.

ЛАМАРУ

У Боровці, між яворинням,
Де жив колись плюгавий цар,
Я постать вздрів:
Коли б коріння
І крону пишну —
Клен до хмар.

Це був Ламар.
Погруддя голе і широке
Із бронзи,
Бронзове чоло
І криниці очей глибоких
Щедרותно хлюпають тепло
З душі хорошої людини.
Я б міг дивитися години
На постать цю,
На цю красу.
Та що ж... Наступної хвилини
Ми шматували ковбасу,
Кривавий «Мельник» розливали

У нашій чаші немалі,
І нам шуміли краснотали,
Що красно жити на землі.

ДИМИТРУ МЕТОДІЄВУ

Статечний, русо-рудуватий,
Війни засмага на чолі.
Він генералом міг би стати,
Та їх багато на землі —
Поетів менше.
Дуже мало,
В яких би красно без прикрас
Новим життям затрепетали
Слова, які родив Тарас.
Димитр не славу генерала
Обрав,
А долю гайдука.
І десять літ, коли світало,
Його Шевченкова рука,
Як сина, любо пригортала,
І рокотала Дніпр-ріка,
І йшла по світу Катерина,
Від злості цар у «Сні» звірів.
І за перлиною перлина
Вишукувалась в морі слів.
І разом з тим — свої глибини:
Яку болгарську висоту
Осяг він у душі людини,
Яку красу і доброту!

ГЕОРГІЮ КАРАСЛАВОВУ

Є люди, про котрих спомин
Приходить, як пісня люба.
Стаєш тою піснею повен,
Імення само на губи
Лягає і буде звучати,
Цвісти яблунево, біло.
І прагнеш тоді почати
Нове благородне діло.
Наповнишся ти добротою,
Немов степова криниця
Джерельно-живою водою,
У котрій зоря зориться,
У котру дівоче серце
Впустило своє кохання —
Дзвінке, золоте відерце
У роки мого світання.
Друже!
На серці ясно,
Коли напливає спомин
Про Вашу душу прекрасну.
Тоді я —
Казковий човен —
Здіймаю вітрила-думи...
І вже ми разом в Софії
Несемо свої надії —
Свої стоголосі сурми,
Не ті, що рокочуть славу,
А ті, що ведуть людину
У світлу, братню родину.
Такий Ви,
Георг Караславов.

ГЕОРГІЮ ДЖАГАРОВУ

Ми йшли крізь ніч,
А ніч ішла крізь нас,
Травнева ніч, висока ніч Балкану.
І пульсував у наших жилах час,
Отой, де все не пізно і не рано.
Цей благодатний час буває раз в житті,
Коли душа зриває всі тенета.
Ти ніс в собі непройдені путі
Бунтівника і зодчого-поета.
Я знав тебе давно, здається, що завжди.
Так знають брата,
Брата — не сусіда.
Хоч ми й не йшли разом у зашморгу біди,
У месницькім полку звитяжнім Діда,
Не був з тобою там,
Але плече в плече
Пройшов би скрізь, де йшов із ковпаками.
Софійський вечір килими нам тче
З великими і справжніми зірками.
На спомин килим цей візьму,
А з ним
Казкові ночі,
Надбалканські ночі,
І дні з снопом у небі житяним,
І вечори, де молодість клекоче.
Що спомини!
Нам треба далі йти
Крізь ночі й дні у радісній тривозі.
Люблю шалено сміливих,
А ти
Один із тих, які завжди в дорозі,
Завжди в бою,
В строю,
А не в обозі.

ОЛЕКСАНДРУ КЕТКОВУ

Історична ностальгія —
Йй віки, а не роки.
Сон ранковий...
Сон чи мрія:
Над Родопами димки
Підіймаються в далеку
Путь по небу, по землі.
Ці ж димки —
Уже лелеки
І високі журавлі —
За дніпровою сагою
Рано з вирію летять
У поліську пишну хвою,
У деснянську благодать.
Так в негоду і в годину,
У ранковому теплі,
Над гаями України
Із Балканської країни
Линуть мрії-журавлі.
Він болгарин,
Та ніколи
У Болгарії не жив,
Не орав тракійське поле,
Не вертав з троянських жнив
І не пив терпку ракію
Чи стосонячний місхет.
Але все було...
У мрії.

Він болгарин і поет.
І коли вже на схилі сивіючих літ
Він уперше прибув у високу Софію,
То ступав обережно, немов через лід
Ріку переходив на той бік до мрії.

Я дивився на нього, нестямно радів.
З чим зрівняти цей стан?
Я порівнянь не знаю.
Він уперше іде по дорогах дідів.
Не іде —
Розливається повним Дунаєм.
Аж до Вітоші плин,
Де копитом гора
Прямо в зорі шипами залізними креше.
Ніжно листя шумить і шепоче кора:
Він
 уперше,
 уперше,
 уперше.

НАЙДЕНУ ВИЛЧЕВУ

Найдене, Найдене!
Скільки не знайдено
Нами добра і тепла на землі?!
Все ж не сумуй,
Бо життя не обкрадене
І не поховане в сірій імлі.
З доброю дружбою,
З вірним коханням
Кров наша яра по жилах тече.
Долю молю я —
Аби не остання
Зустріч з тобою.
Благаю:
Ще!..

НИКОЛІ АНТОНОВУ

Від нього завжди віє морем,
Штормить глибин бентежний хміль,
Але у серця ніжні пори
Не просочилась вічна сіль.
Вітри не видубили душу:
Вона — мов келих доброти,
Її не вихлюпала стужа,
Чужі не випили світи.
Він, чуйний лікар корабельний,
Ласкавий друг, земний поет,
Зі мною йде по кручі скельній,
Немов збирається у лет.
Бо унизу шумує море
І срібні чайки унизу.
І кличуть дух його простори
В свою хвилюючу красу.
Він, мабуть, бачить за Босфором
Ясної юності літа.
А я дивлюсь, як летом скорим
Над нами літо проліта.
І шмат осіннього туману
В моїй тріпоче сивині.
Та радіюсь, що пізно й рано
Є любі друзі при мені,
Такі, як ніжний мій Антонов,
Що сяє серцем на скалі.
І я кажу собі:
— Платоне,
Вклонись йому
І цій землі
За літо в дивному теплі.

ІВАНУ ДАВИДКОВУ

Це Тракія сива, болгарська земля.
У вікна машини кленове гілля
Нам кидає зорі такі золоті,
Що в казку звернули години путі.
У казку чи в пісню...
Ну й дивна ж пора!
Давидков співає про кручі Дніпра,
Співає пісні,
Ті солодкі пісні,
Що мати співала малому мені,
А потім кохана з-за Ворскли, здаля,
А потім —
Уся українська земля.
І ось я їх чую в тракійській долині,
Я бачу пісні ті зелені і сині.
І долю,
І стежку пісень моїх видко,
Ту стежку продовжує нині Давидков —
Мій брат по душі і по крові, здається.
А в пісні наш Байда із турками б'ється.
Вже Байду ведуть у залізній закові
І серце виймають з грудей козакові.
А хвиля хлюпнула з Дніпра, із Дунаю —
І серце принесла із рідного краю.
І Байда стрілою вбиває султана.
Звідкіль твое серце, мій друже Іване,—
З Дніпра чи з потоків Балкану, Планини,
Що дружби й любові такі в нім глибини?

ДОБРОТА

Прибув сьогодні у Хісар
Мій друг Русакієв у гості.
В гнізді балкона на помості

Ми сіли, наче серед хмар.
У винограднику імлістім
Зависли грона золотисті —
Землі і сонця щедрий дар.
А наш балкончик дерев'яний,
Без хитромудрої різьби
Гойдався в повені духмяній
На хвилі вічної плавби
Часу безмежного, живого
І безупинного в путі,
В шуканні,
В прагненні нового
І у замуленні гнилого
У забутті,
У забутті.

Зірчає листя винограду
І грон сузір'я чистота
Нас обвивали ніжно, радо,
Мов найщиріша доброта.

Всього лиш п'ять старих лозин,
Либонь, з минулого століття,
Сплели стожильне покруч-віття
Над цілим садом.
До корзин
Внизу під нами залягали
Плоди доспілі.
У підвали
Вони хлюпнуть густим вином
І заіскрять в чарках опали.
Свій дивний світ доверху дном
Вони відіб'ють, щастя повний,
І людям пісню приведуть.
В сулії той опал на спомин
Хтось повезе в далеку путь

Своєму другові,
Коханій.
І на весіллі, край стола,
Той самоцвіт наллють Ліляні,
Щоб булка * щасною була.
І я сказав:
— Семене, друже,
Яку казковість неземну
Дарує нам родючий кужіль —
І хміль,
І юність,
І весну,
І нашої вірній дружбі крила...
Проте лишилась в забутті
Людина, котра сад садила,
Яка ці лози нам зростила.
Німують грона золоті,
Галуззя, листя.
У Семена
Ледь ворухнулися уста;
В задумі глянувши на мене,
Сказав:
— Найвища доброта,
Напевне, в тому й полягає,
Щоб безіменно, без платні
На щастя нам іти,
Як з гаю
Спів соловейка навесні,
Як з-під землі вода цілюща,
Як ружі чиста красота.
Така, гадаю, вічно суца
Душі людської доброта.

1969

* Б у л к а — наречена (болг.).

* *

*

Віддати голос просто дуже,
Рука і трохи рукава
Зросте поміж голів байдуже,
А там — хоч не рости трава.
О ні!
Як голос, то з душею!
Хай проти нього кулі свист.
Із ним на каторгу,
На рею —
Так голосує комуніст.

1969

СКРЕСАННЯ

Весняний ранок.
Мирний вибух дня
Над Київ-градом здіблює коня
При молах бруків,
У прибоях рути.
З буланого — летять у інститути
Всі бранці і обранці пізнання.

Тополь готичні храми до небес,
Каштанів мідь зелено-золотава,
У ній дзвенить Шевченка світла слава,
«Оркестр космічний» повнозвучно скрес,
Бо свіжа лава,
Серцем кучерява,
Іде з чолом високим до небес.

Підборів дріб у барабан панелі,
Шумлять плащі із найновіших смол.
Вже не риплять шкірянки і шинелі,
Що нам давав колишній комсомол,
Як виряджав до перших вищих шкіл.
Йде молодість —
Весна красна довкіл.

Можливо, січень десь —
Того не знаю!
Над Києвом — цвітіння заметіль.
Спасибі, юні, вам за теплу хугу маю,
За синій сплеск пісенного розмаю,
За те, що не забули хліб і сіль
Від матері,
Від батьківського краю.

1969

* *

*

День старий, рудуватий, осінній
Йде з поля на ХТЗ,
Смалить люльку, лузає насіння,
Буряки в цукроварню везе.

Задивився у воду кару:
Мілина — аж опали кущі.
Він плащем брезентовим хмару
Підійняв,
Шелестять дощі.

День проїхав.
Забрьоханий вечір

По калюжах пробіг у ніч.
Тиха мати стоїть коло печі
І утому скидає з пліч.

1969

* *
*

Весняніє.
Ой весняно!
Зело — повинню у душу.
Я весні кричу:
— Оксано! —
Й шепочу:

— Сходи, Павлушо.—
І Павлуша, братик менший,
Вмить — на Вовче,
До Вершини.
Він летить, здається, легше
Тополиної пушпни.

А Оксана йде поволі —
Йй п'ятнадцятий минає.
— Ой весняно як у полі!
Шкода, місяця немає.—

Це вона.
Я місяць виніс
Намальований чи справжній...
Вже давно із казки виріс,
А у згадці вечір давній.

Мабуть, справжній місяць був той,
Бо несправжній — хто ж посміє?..
Ходить квітень, в зела взутий,
А коли ж повесняніє?

1969

ГРАЙ, БАНДУРО, ГРАЙ

Грай, бандуро, грай, бандуро, грай!
Хай луна летить за небокрай,

Хай усіх — і вдома, і в путі —
Зачарують струни золоті.

Грай, бандуро, грай, бандуро, грай!
Недругів нудьгою покарай,

А за друзів — хай дзвенить струна
Над веселим келихом вина.

Грай, бандуро, грай, бандуро, грай!
Сивині рясній не потурай.

Молодою вдачею дзвени
Аж на всі на тридцять три струни.

Грай, бандуро, грай, бандуро, грай!
Під весільний білий коровай.

«Многі літа щастя молодим!» —
Вдар, бандуро, дзвоном золотим.

Грай, бандуро, грай, бандуро, грай!
Як біда впаде на рідний край,

Пронеси над бурею тривоги
Славу і звятягу перемог.

Грай, бандуро, грай, бандуро, грай!
Мирним людям щастя побажай,

Радості, здоров'я і добра,
Як води у повного Дніпра.

1969

* *
*

Заметіль отави покосила,
Очерети,
Тільки шелюги
Косам-січням повалить несила.
Навесні, лишаючи луги,
Вогкий сніг збагнув свою вину,
Мовчазний, розчулений, ласкавий
Напував малечу трав'яну,
Витягав за чубчики з отави.
А кущам упертої лози
Повені підлив по самі плечі,
На бруньки зронив сльозу роси
І обняв туманом по-старечи.

1969

* *
*

На кущах зажурилася сива зима.
А синок її, вітер, шепоче:
— Матусю,

Полечу...
— Що ж, лети...
— Я назад не вернуся.
Нині повинь на ріках крижини лама.—
І гайнув,
Не почув
Ні «прощай!»,
Ні ридання.
Він весну обіймає на хвилі скресання,
Вже й забув, що була в нього мати —
зима.

1969

ЛІСОВА КАЗКА

Засніжений ліс в дивній тиші,
Сріблясто-блакитний ліс.
Шмагають кленові лижі
По ніжках тонких беріз.

Здригають білявки шалено,
У згадці холодний біль:
Недавно ж високі клени
Вітри переймали з піль.

Приймали на себе грози,
Шпарких блискавиць вогні.
І навіть страшні морози
Тоді не були страшні.

Весною гілки зірчасті —
До трепетних світлих кіс...

І шепіт:
— Ростить на щастя.—
А ті хвилювались до сліз.

А потім було весілля,
На Івана Купала було,
Тоді баборєбрене зілля
Казковим вогнем зацвіло.

Тоді танцювали мавки,
Співало усе живе,
І келих підносив білявкам
Той вільний, що греблі рве.

І сам він був ніжно-п'яний,
Складав про любов пісні,
Все кликав якусь Оксану,
Але не докликався, ні.

А потім...
Аж страшно згадати,
Та згадка тече сама,
Коли на гілки кошлата
Снігами лягла зима,

Кленочки пила звалила,
Галузки обгризла коза,
Тепер їм, берізкам, крила
Шматує хуртеча, гроза.

І навіть ці лижі кленові
По ніжках все хлись та хлись,
Забувши слова любові,
Що з уст зеленавих лились.

Хіба їм тепер збагнути
Печаль молодих беріз —
Лакованим гонтинам гнутим
З залізним замком навкіс?

1969

* *
*

Іду в літа,
Несу життя єдине,
Коротке, як у кожного в юрбі.
Воно величне ствердженням людини
В шуканні,
У коханні,
В боротьбі.

Мале воно у просторі діяння.
Та я, прийнявши вічну круговерть,
Не про безсмертя дбаю —
Про надбання
Людського духу,
Бо безпліддя —
Смерть.

1969

•
ДВА ЯБОРИ

Над сизим виром, як дві пори,
Стоять в задумі два явори.

Щедро, щедро лили з пелюсток
Роси в рану мою вогневу —
І тому я живу.

Коли я умирав на Карпатах,
То черідка сміливих, завзятих
Гуцулят коло мене блукала,
Гой-траву на Говерлі шукала,
І знайшла ту цілющу траву —
І тому я живу.

Коли знов умиратиму...
Годі!
Довго житиму я у народі —
Бо в мені із Волині роса,
Із Говерли гой-цвіту яса,
Кров Вітчизни влилась в мою кров —
Довго буду я жив і здоров.

1969

* *
*

На допит скажений вели партизана Івана,
І раптом, як вихор, басисто рокочучий сміх,
Неначе у пику югою закручений сніг:
— Які ви надлюди?..
Які ви у біса титани?!

Дрібні пацюки ви із Гамельна.
Ось в дудку заграю...
Чого зупинились?
Отам, на луці коло гаю,
Я всіх утоплю у міленькім болотнім озерці...

Упав партизан із тремтячим багнетом у серці.
А сміх, наче вихор, басисто рокочучий сміх
В есесівців землю, мов кладочку, вибив з-під ніг.

І дудочку чутно,
І стежка до краю луки,
І йдуть до озерця по стежці вони, пацюки.

1969

* *
*

«Кожному своє» —
При в'їзді в Бухенвальд
Написано металом по металу.
Там гори кіс дівочих,
Блузок,
Пальт,
Але дівчат давно уже не стало,
Яких лелітками ростили матері,
Яким коханням юність присягала.
«Кожному своє» —
Металом по металу
Стирчить над Бухенвальдом угорі.
Нехай стирчить,
Нехай ростуть дівчата,
Колючий дріт їм світ не заснує,
Хоч реваншистом знов уже почата
Штамповка літер:
«Кожному своє».

1969

* *
*

Її коханий вбитий на війні,
Іще й не цілував,
А тільки мріяв
Про неї,
Про її легенькі вії,
Про зустріч на стежині в ячмені.

І стежка та пропала на війні,
Снарядами розрита, тягачами.
Вона сивіє.
Днями і ночами
Усе його чекає при вікні.

Аж страшно, наче справжнє божевілля...
Вже їй минуло сорок літ і зим.
А жінка вірить, вірить у весілля,
У щасний вік у любій парі з ним.

Від жаху серце часом уклякнеться,
Що вмре сама,
Умре —
І не діждеться.

1969

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

У Путивлі явір із вербою
Шепотіли, бо цвіла весна.
За Дніпро пішов юнак до бою,
Не хилився долу головою.

Ярославна з тугою сама:
— Ой, яка ж ти люта, зима.—
Все чекала, журно виглядала,
У димах зигзицею щомить
Вилітала до ріки Каяли,
Полотнян рукавчик умочала,
Щоб пекучі рани омочить.
— Де ж ти є, мій соколе? —
Мовчить.

Поховали друзі партизана
На Карпатах, край села Космач.
У Путивлі тужить Ярославна.
Понад Сеймом, як ведеться здавна,
Піснею відлунює той плач.
Ярославни син, юнак сурмач,
Засурмив з Путивля у Космач.

1969

У ДІВЧИНИ МИСЛІ СТАЛЬНІ

Худесенькі руки дівочі
В уральському холоднім цеху
Сталь округляють суху
З ранку до пізньої ночі.
Тим ручкам би ткати шовки,
Лляні павутинні батисти...
Різець заїдає,
Не чисто
Линяють снарядів боки.
На дівчині те пальтечко,

Що в п'ятому класі носила,
А стружка кругленьке вічко
Випалює.
Їх уже сила,
Тих вічок в рудому сукні.
У дівчини мислі сталльні:
— Снарядів!..—
Замовкла гармата.
— Снарядів!..—
Кричить її тато.
У дівчини мислі сталльні.
Вже тисячу днів — на війні,
Тисячу днів і ночей.
У дівчини — сталь із очей.

1969

* *
*

В мені і живі, і мертві
Друзі, брати партизани.
Фуфайки на них подерті
І вичовгані нагани —
Оксани,
Івани,
Степани...
Дивно:
Чому незмінні
Імення в живих і мертвих,
Як зёрнята у насінні,
Що сіять
І в жорнах терти.

1969

* *
*

На житнім полі — вороння.
Це поле вже не житне — смертне.
Холодне поле.
Тіло терпне,
У рани — дротяна стерня...

Прийшла вдова ужати жита,
Бо поле скошене не скрізь.
— Ой тяжко жить...
А треба жити.—
Дала сухар мені,
Я згриз.
Любов'ю матері на полі
Життя дихнуло з куреня.
І вітер змилюстивсь —
Поволі
Прогнав могильне вороння.

1969

* *
*

Хто тобі розкаже про мене,
Нене?
Друзі мої впали, мов клени,
Нене.
Я також упав між ярами,
Мамо,
Під сухими яворами,
Мамо.

І горбочка немає у мене,
Нене,
Тільки рути листя зелене,
Нене.

1969

* *
*

Закохалась берізка у хлопця,
Соком солодким своїм напоїла,
В білій спідниці, в зеленій сорочці
Стояла тремтлива,
Тоненька,
Несміла.
Устами росистими, чистими-чистими
Усе припадала до кущика-чуба,
А хлопець прострелений дав їй намисто
Із яхонтів кривці,
Сказав їй: — Люба!..—
Доземно вклонився, квітчався весною,
Неопалимою став купиною.
Люба!..

1969

* *
*

Найперший спомин із дитячих літ,
Мов шрам болючий,
Наче лева слід...
Я воду в глеку ніс на косовицю.

Між колосками двох багнетів глищі
Метнулися.

Луна несла по полю

Незрозумілий гук

Чи реготу, чи болю.

А потім вже ясніше:

— Пити...

Пити...—

Лежав солдат у чоботях розбитих,

Бо путь за ним важуча та далека.

Ударив постріл — і не стало глека.

З багнета кров густе стирало жито.

Я геть побіг —

І плакати,

І жити.

1969

* *

*

Голодний степ.

Чого він зголоднів,

З якого лиха,

Від якого болю?

Чи батько не навчив своїх синів

Ядерне зерно сіяти по полю?

Чи лють загарбницьких мечів

Примусила плуги перекувати

На зброю

І послати орачів

Чужу спустошити, а рідну занедбати

Родючу землю?

Журно снить снопом

Голодний степ під місячним серпом.

1969

* *
*

Я співав,
Розірвалася бомба —
І луни такі ворожі
Злилися в одну.
Осипалися рожі
Кров'ю у мене над лобом.
А луни влилися в душу
Єдиним, болючим струмом.
І з ними я жити мушу,
Зі щастям своїм і сумом,
І з ними співати мушу.

1969

* *
*

Могили скіфські,
А поверх — козацькі,
Над ними партизанські.
В три шари
Лежать солдатські кості
І повстанські
Із давньої й недавньої пори.
Невже ж над ними й далі
Шар за шаром
Побиті кості війни покладуть,
Аж доки ці могили зливним хмарам
У високості путь не перетнуть?

1969

* *
*

Як в дорозі громом буду вбитий,
Але ще живий для суєти,
В пору ту про мене не розпитуй,
Думкою назустріч не лети.

То не я вже буду —
Хтось хитріший,
Котрий дбає, та не віддає.

Почекай, нічого не вирішуй.
Я ще там, де блискавка снує
Грозове продовження моє.

1970

* *
*

Мороз.
Лущить дерев кора,
І наст рипить сердито.
А ти як вийдеш із двора,
Землі наснитися літо.
На теплій хустці проти губ —
Морозяні кульбабки.
Я їх здував, як був ще люб..
Тепер пушинки-згадки
Згори сніжинками летять,
Та не до губ —
до чуба.

Яка то світла благодать —
Сказати вперше:
«Люба!»

1970

* *
*

— Ой люленьки-люлі,—
Мов легіт, пісенька в імлі,—
Я вічно темна, невидюща,
І тому звуся Ніч.
Але я ніжна, добросуща,
Без ліку шасних стріч
В мені збулося,
І від того
Є люди на землі.
Я у своє пухке волосся
Аж від печерних літ і досі
Вас кутаю в теплі.
Ой люленьки-люлі.

1970

* *
* *

Кипучий вир гортає сторінки —
Хвилюючі, глибокі спогадання.
Спливають радощі, днедавні поривання
За дні минулі, за роки, віки,
Як обіймались юнки, юнаки
У плескоті його — у трепеті кохання,

Як сумно згасла, наче зірка рання,
Красуня, що із мосту — в лотоки...
Та в спомині і разу не сплигло,
Як, узбережжя вирвавши круте,
В безодню він жбурнув усе село,
Або коли, крутнувши круто вбік,
Млини з людьми ковтнув його потік —
Такого ніби зроду не було.

1970

* *

*

Руде, цибате йде за возом вслід,
Тонкими ніжками мов грається лоша.
Поглянеш — і зласкавиться душа.
Йому копитця миє перебрід.

Лизнуть хотіло жовтоокий глід,
Вколось і до мами поспіша.
Всміхнувся сонців зайчик з лемеша.
Який привабний і колючий світ!

Дідусь дає лошаті теплий хліб,
Мале радіє, вибиває дріб
У барабан розбитого шосе.

Кобила і не дивиться убік,
Вона через курний шляху потік
Вчуває, бачить, розуміє все.

1970

* *
*

Коли я приходив на твій хутірець
Уранці до твого віконця,
Сонях мені подавав корець,
Повний хмільного сонця.
А як уночі я приходив туди ж —
Соняшник спав,
А маленький спориш
Зірку мені простягав у долоньці.
Ледь чутно питав я:
— Люба, ти спиш?
— Не спить,—
Посміхалася зірка в долоньці!
При тихо відчиненім
Темнім віконці.

1970

* *
*

Іду по діброві, а листя мені під ногами:
«Шу-шу».
Осілля діброво, я в тебе не дуже багато прошу:
Весняного шуму, щоб луни аж понад лугами.
А листя мені:
«Шу-шу».
Люба діброво,
Дозволь тебе знову обняти колись.

А гілка сухенька:
«Трісь-трісь».
Неначе сказала:

«Навіщо колись...
Клени, он бачиш, вогнем зайнялись,
Погаснути можуть,
Трісь-трісь».

1970

* *
*

Не зупиняйся, друже, в хуртовині,
Як і в житті.
Зупинишся — буран тебе по спині...
І збив з путі.
Закрутишся, повалишся в замету,
Пірнеш до дна!
Іди — хай сніг на всю, на всю планету,—
Десь є весна.

1970

* *
*

Не втікай, бо від себе ніяк не втечеш
І не знайдеш ніде тих загаданих меж,
Де почнеться нове, зовсім інше життя,
Де минуле навек —
В забуття...
В забуття...
Є один порятунок самому собі:
Перемогу здобуть у тяжкій боротьбі
Із собою самим.

Зброя —
Совісті меч.
І не треба тоді ані сховів, ні втеч.

1970

* *
*

Коли набридає нежить
Не те що людині —
Природі,
Осінь іде полежать
У полі чи десь на городі.
Похрумає трохи капустки,
Бо ж більше нічого нема,
Погляне — довкола пустка,
І думає:
— Швидше б зима...

1970

* *
*

Пальці мої зацвіли пелюстками,
Рано весною таке бува.
Я проліски ніс над роками, віками
І юність губив з рукава.
Доніс просто пальці без пелюсток.
Сміялася ти чи ридала в душі?..
А серце мое, мов осінній листок,
Билось осінньо в глухім комиші.

1970

* *

*

Зорано лан під озиму пшеницю,
Ніч там посіяла яру зірницю:
— Це на красу тобі, скромна людино,
Здавна ж відомо:
Не хлібом єдиним...

1970

* *

*

— Зірка упала в криницю!
Гляньте, лежить на дні! —
Ніхто не хотів подивитися,
Люди такі чудні!
А як упустили відерце,
Бовтались цілих два дні,
У мене щеміло серце:
Зірка ж лежить на дні.
Я плакав.
Щеміло серце.
Чотири було мені.

1970

* *

*

Ой веселка — весільна дуга!
Сонце-дзвоник на ній золотий.
Наречена — тонка сісняга,

Очерет русочуб — молодий.
— Поспішаймо, надходить гроза.
— Ти не бійся! — шумить очерет.
— Вік вам щастя,— шепоче лоза.
І дуга полетіла вперед.
Сонце-дзвоник бринить промінцем,
В сісняги заспівала душа.
Над її зеленавим лицем
Любий чуб,
Русий чуб комиша.

1970

ПЕРЕД СФІНКСОМ

Повний місяць — святкова тарель срібляна,
Повна білого рису з принільських земель.
Ніч по небі врочисто проносить тарель
І кладе на жертovníк перлини зерна.
Тут немає жерців.
Біля сфінксових лап —
Я один в оксамиті арабської ночі.
Піраміда Хеопса — мурований трап
Вверх на сорок століть під сузір'я пророчі.
Я, безбожник, не вірю в пророцтва сузір,
Хоч у ночах Єгипту чаруючі зорі,
В дивні сфінксові риси втопляю свій зір,
Перед генієм камня схиляюсь в покорі.
Він, як тайна, велично задуманий був —
Тайна духу людського, гармонії, думки.
Фараонів-богів він імення забув.
Від «безсмертних» тепер, загорнувши в пакунки,
Продають з молотка кістяки в сповитках —
Перетліле можуть мізерне, потворне.

Я в полоні твоїм,
В твоїх лапах-руках,
Сфінксе, загадко мислі, гармонії форми.

1970

* *
*

Книжки до людей корінцями стоять,
Їх квіти, зернята — у небі сторінок.
І в цьому є мудрість,
І є благодать,
Що книги до нас корінцями стоять,
Що враз не збагнеш:
То пірій чи барвінок.
Їх цвіт і зерно треба в небі шукать,
А пошук —
Це творчості перший відтінок.

1970

СОЛОДКА ВОДА

Воду, що пити можна,
На сході «солодкою» звать.
В цій назві щось ніжне й тривожне,
«Солодка» — не смак, а суть.
Де пекло такирів, барханів —
Земля, де немає землі,
Там голови скельних титанів
Одвіку в скорботній золі,
Там зрада озер солоних

Заспраглому —
 в груди ножем,
Там подих вітрів похоронних
За кожним новим міражем.
Я був у пустелях зловісних,
Де гибла душа не одна.
Солодка вода не прісна,
Солодка —

 коли питна.
Стою при дніпровім розливі —
Безмежна солодка вода!
Ми з нею багаті, щасливі.
О будьмо ж усі бережливі!
Як зникне солодка вода,
Сльозами солоними світ зарίδα.

1970

* *
*

Пам'яті Максима Рильського

Ти майстром був. Майстрів шанує світ,
Про них пісні складають і казки.
І не страшні тобі роки, віки,
Які спішать зітерти кожен слід.

В труді — натхнення. Це твій заповіт.
І на пожовклі в часі сторінки
Не кине осінь висохлі листки —
А молодий безсмертниковий цвіт.

Юнак тривожний і старий мудрець,
Що доторкнуться до твого спадку,
Подумають: у всьому був творець —

Чи шить нове, а чи й покласти латку...
Ідеться не про шевський фах вузький —
Про дух людський.

1970

ЖИТНІЙ СОНЕТ

Духмянить осінь пшеницями, житом,
Пах у зерна глибин і вишини,
І злата дзвін, і шепіт тишини,
І смуток пилу, що курить під ситом.

Ції симфонії не зрозуміти ситим.
Біфштекси й шашлики оцінюють вони
Під звук жагучої гітарної струни,
У джазовім витті несамовитім.

А я від зголоднілого дитинства
Купаюся у шелесті житин,
Пригадую злодійства і убивства,
Було, з мішками їдучи на млин,
Мій батько мав дробовичок на возі,
Щоб жито і життя не одняли в дорозі.

1970

* *

*

Глибокий став — не видно дна...
А може, тим, що в нім вода мутна
Чи дно саме таке гниле, імлисте,
Що в ньому гасне світло променисте?..
Йй-право, істина ота чудна:
Все глибина —
Якщо не видно дна.

1970

* * *

*

Ревуть воли чумацькі навесні.
Набридли їм тісні, брудні подвір'я,
І спів півнів, засиджене їх пір'я
І сновидіння затхлі, неясні.

А може, й не ревуть — вчувається мені.
То предків кров, то невмируща мрія,
Яка вела в степи із Гулогір'я
Прапрадідів моїх у давнині.

Який порив до дикої свободи!
Ревуть воли, ревуть весняні води,
Сурмлять вітри, як ватаги, у ріг.

І вже несила жить в своєму домі.
Тривоги солодких руки невідомі
Беруть за душу, тягнуть за поріг.

1970

* * *

*

Ноче тиха, спочинком окрилена ноче,
Ти беззоряна, чорна, чистіша за все.
У твоїй глибині світлий ранок хлюпоче,
Що у вічність стару новий день принесе.
Скільки в нім сподівань,
Скільки звершенень жаданих,
І розпук,
І тривоги,
І безсмертних пісень.

Хай на всіх суходолах,
На всіх океанах
Буде мирним тобою породжений день.

1970

* *
*

Залізо працює, в роботі стирається швидко,
Іржа-шкуродерка бере десятину за рік,
Його заставляють впиватися в серце, у литку
І вічні дерева валити в хапучий потік.

І все ж я тебе величаю, залізо чорняве,
Хай срібло і злото — прикрас найдорожчих
душа.

У тебе немає шляхетного блиску і слави.
Без блиску не вмерем,
А чи виживем без лемеша?

1970

ЖУРАВЛИНИЙ КЛЮЧ

Журавлиний ключ хрестоматійний
На сторінці небокраю сірій
Малювався в глибині незмінній,
У тривожній суті слова «вирій».

В гострому куті ключа живого
Йшов старий вожак, давно вже сивий,
Він сміливий, мудрий і красивий.

В цьому все!
І зайвого нічого.

Він, поки живий,— незамінимий
У сорокакрилім легіоні,
Як Ковпак у нашому загоні,
Усіма любимий, боронимий.

Глупа куля зі ствола дурного
Проколола сталь пера блискучу.
Впав у воду, і ріка вкруг нього
У вінок сплела глибінь текучу.

Той вінок поплив широким колом
І зів'яв поміж очеретами.
Але ключ не впав на землю з боєм —
Далі плив над сизими світами.

В гострому куті ключа живого
Був новий вожак, давно вже сивий.
Він сміливий, мудрий і красивий.
В цьому все!
І зайвого нічого.

1970

* *
*

Мій народ із Глухова, з Путивля,
Із язицьких добрих кийгородців
В шторм ішов,
Не знаючи звіку штилю,
На монгольських, турських лихородців.

З Леніним по Жовтні — на Антанту,
З Ковпаком...
Хто знає іншу землю,
Так пориту люття супостата,
І народ,
Що три Славути крові
Вилив за свободине здоров'я!
І за себе вилив, і за брата
Три Дунаї молодої крові.
Люде мій Боянів і Шевченків,
Скільки ще іти тобі до миру,
Щоб від крон
До самих окоренків
Гай буття
Повік не знав сокири.

1970

* *
*

Затанцюй мені, циганко,
Маки ситцеві розвій
На пустому полустанку,
У пустелі степовій.
Розбуди любов тривожну,
Щем надії розбуди.
А коли цього не можна —
Розмети, розвій сліди,
Ті, що видавила танком
У душі моїй війна.
Хустка впала з кіс циганки,
А у косах сивина.

І заплакала вона.
Від пустого полустанка
В ніч відходила війна.

1970

* *
*

Мати життям прикриває життя,
Коли в небезпеці її дитя.
Справжній звитяжець, виходячи з бою,
Роту свою прикриває собою.
Каже:
— Ідіть.
Відступайте.
Я тут...—
Сам собі пуга,
Залізні пуга —
На ноги.
На руки —
Залізо зброї.
Відходять такі ж, як і він, герої.
Вони, як і він, відступають уперті,
Вони — до життя,
А він — до смерті.
Не роті солдат прикриває життя —
То матері борг віддає дитя.

1970

* *
*

Була у нього сивувата грива,
В очах якесь, немов людське, тепло,
І стільки сили кінської було,
Що ні глевка дорога,
Ані злива
Не вибивали з ритму у ході.
Коли ж на трави спечені, руді
Упав його товариш і господар
І захолов, сконавши уночі,
Кінь в Землю бив,
Як у барило бондар,
Мов намірявся збити обручі
З планети.
Хай — шматками!..
Шкереберть!..
Коли на ній така болюча смерть.

1970

* *
*

В його старому гамані
Лежить із пошморгами куля.
Вона у злотнім убранні
До серця тислася.
Зозуля
Замовкла:
Вже не роки — дні...
Хірург зловив ту «наречену».

І щоб не зрадила вона,
Солдат поклав її, кручену,
На довгий вік до гамана.

1970

* *
*

«Живіть-поживайте»,—
Казала мати,
Кінчаючи казку кожному,
Тоді, як за Ворсклою били гармати
І «поживати» було не можна —
Тільки жити і воювати,
Та умирати
Можна.

1970

* *
*

Над степами небо йде на південь
В білих, у м'якеньких постолах.
З сідала підвівся сонця півень,
І пронісся ранку свіжий пах.

Потім встало різне залізяччя
В глині, у мастилі, у вогні,
І його тверда, швидка удача
Зразу відгукнулася в мені.

Хоч мені того заліза треба,
Може, грам в загостренім пері,

Та спішу, спішу услід за небом
По своєму всесвітньому дворі.

Повертаю, сповнений додому
Думами, як житом на коші.
Я несу народів творчу втому
З бомбовим осколком у душі.

1970

* *
*

Вклоняючись могилам і хрестам,
До них стопалу стежку проторую,
Я предків прах загарбникам не здам,
А коли здам,
То сам і відвоюю.
Але, йдучи в далеке майбуття,
Стругать дошки я маю не на труни,
А на бандури,
Де саме буття
Напне любові найдзвінкіші струни.
Нехай до них торкнеться ніжність рук
Людей, яких іще нема на світі.
Хай витчуть музику найвищих щасть і мук,
Зароджену в солдатським заповіті.

1970

* *
*

Землянки партизанські, як могили,
Зливаються з землею назавжди.

У Часу більше, ніж у Слави, сили,
Йому не скажеш:
— Сивий, подожди...
А знаєш, скільки тут звитяг народних
Жило, вмирало від нестерпних ран
І скільки серць великих, благородних
Переросло у сон-траву, в катран? —
І Час шепоче:
— Знаю, сину, знаю.
Із болем славні болі поглинаю,
Бо вся земля була б з кривавих ран.

1970

НА ХОЛОДНІЙ ГОРІ

Це Холодна гора,
Та, де юність моя ночувала
У гуртожитку сірім, над грифом семи залізниць,
Де матрасик лущав із бувалого в мандрах чувала,
А дими паровозів за вікнами — зграями птиць.
На Холодній горі через день в нас топилися печі —
На вугілля, на хліб, на одержу ми бідні були.
Та ніколи мороз так не пік мене в ноги і плечі
В ті роки,
Як тепер.
Я стояв у потопі імлі
На крутім острівці, на безлюднім, із чорної ріні,
Між залізних дерев, під пагінням дровів-проводів,
Потім хтось мене вів у підвал по слизькому камінні,
Де із гільзи ліхтар, наче рана на стінці, рудів.
Вже на захід пішли фронтові броньові криголами,
На Холодній горі нині вишням цвісти на порі...
Сизий дим паровозів котився гіркими валами

Через скелі руїн по моїй, по Холодній горі.
А уранці я вздрів у страхітті залізного стиску,
Серед битої цегли, в навік почорнілім вапні
Справжню вишню живу, молоденьку, гнучку білокіску,
Йї на Холодній горі знову юно зробилось мені.
І на грифі доріг в чотирнадцяти струнах звучала
Наша пісня колишня на давній солдатський мотив.
І до Харкова рідного, до «Золотого причалу»
Поверталось тепло, котре я назавжди не згубив.

1970

МИСЛИВСЬКА ПРИГОДА

Побратався мисливець з ведмедем,
Частував косолапого медом,
Напував ласуна молоком,
З ним поважно гуляв за гайком.
Наступила холодна зима.
У мисливця кожуха нема,
Йї ведмежатина взимку смачна,
Взяв — застрелив свого братана.
М'ясо є, і пошив кунтуша...
Та в цей час геть пропала душа.
Заспокоїв мисливця сусіда:
Сів до столу, хильнув, пообідав
Смажениною з того ж ведмедя
І промовив:
— Сусіде мій Федю,
Що звірюку забив, то не зло,
А душі в тебе йї так не було.

1970

* *

*

Полин, полин — на всю Волинь.
Я підвестись не маю сили.
Косили кулями полин —
Мене в дорозі підкосили.

Земля гаряча, мов черинь,
Лежу один на косогорі.
Довкіл полин.
Мені — амінь...
За мене зорі у дозорі.

Я прикладав полин до ран,
Вночі під ним від зливи крився.
Він шепотів, як дідуган
У сиву бороду:
«Кріпися!»

Пекуча, люта гіркота,
Мене зцілила ти єдина.
Полин, полин — трава свята,
Ти схожа на життя людини,

Що через лють боїв, заграв,
Через болотяні облоги
До медяних гречок і трав,
На отчі, вибиті пороги
Доносить пору Перемоги.

1970

* *

*

Я вчув Бояна спів із давнини
У перший день, у першу мить війни.
Не звук струни,

Не зграї лебедині,
То долітали хмари соколині
І гинули у битві й воскресали
Над хвилями цілющої Қаяли —
Ріки, яка текла у давнині.
Той спів ішов зі мною по війні,
І соколині хмари пролітали,
В слідах копит жила вода Қаяли
І рвані рани гоїла мені.
Я чув Боянів голос на війні.

1970

ПІСНЯ ВОРОНОГО

Коли був я тонконогим лошаком,
Називали мене люди вороньком,
Заплітала в сизу гриву кісники
Мила юнка, що водила до ріки.

А тоді, як стали звати вороним,
Підтягли мене попружжям шкіряним,
Прип'яли дзвінки стремена до боків,
І носив я в славі битви ковпаків.

Не упав і не підбився на війні.
Мирний день мені зустрівся в борозні,
Тяг я плуга по толоках степових
Ради хліба, ради щастя для живих.

Юнка стала удовою по війні.
Бригадирку носять коні вороні.
Мене ж, сивого, як стріне за гайком,
Сумно й ніжно називає вороньком.

1971

* *
*

До танцю любо стали — руки в руки.
Під місяцем галявка, як монета.
За шовк тепер на дівчині верета.
Ніхто і не подума про розлуки.

Мов ластівки, шугають перегуки,
Не чути в піхвах натяків багнета.
Взяли цимбали струнами в тенета.
Топ-топчуть ряст невтомні закаблуки.

Хтось тихо мовив: «Хлопці, вже нерано».
Враз під ногами стало вогко, грузько.
В загони гуртувались партизани.

Завмерли ллянокосі білоруски.
Над лісом розстелилися тумани,
І слъози — в ряст... із вії чи з галузки.

1971

* *
*

Болючий спомин, мов болючий крик,
Обірваної дружби давній щем.
Той спомин в душу — снігом і дощем,
У спрагу — кухлем в чистий джерельник.

Твого каштана гордий п'ятерик —
То цвітом, то зеленим пірначем...
А ти під бетонованим плащем —
На пагорбі, як вічний чередник.

Не череди, отари — пшениці
Довкола тебе. Ген у всі кінці
Біжать, пливуть густезні, срібнорунні

По гонах, що засіялись в комуні
І кров твою всотали в корінці,
В літа, які довіку будуть юні.

1971

* *
*

Далеко у пустелі до води,
Та й між барханів є джерела —
Йди!
Хай міражі обдурюють лукаві,
Нехай земля згоряє у заграві,
А ти іди —
Поки живий, іди
І по собі лишай живі сліди,
Щоб інший хтось не гинув без води.

1971

* *
*

Погасло вогнище.
Лежать огарки хмизу,
Прим'яті трави стеляться донизу,
І два сліди від босих ніг до річки,
Такі близькі й нерівні, мов потічки,
Що після зливи в'ються по стежині.

Я усміхнувся вогнищу, ожині —
Вона також згасала в листопаді.
А два сліди, ті два потічки раді,
Не по землі — по серцю пробігали.
І на огарках знов затрепетали
Погаслі вогники, мов пелюстки багряні
Шипшини дикої,
Не хатньої герані.
І я відчув таке п'янке тепло,
Якого в юності, здається, не було
В моєму серці.

1971

* *
*

На старій, покинутій шаланді
Рве борей полотнища вітрил,
А вони зустріть стихію раді:
Оживають трепетанням крил.

Сниться їм: з північними вітрами
Стрінеться південний теплий бриз,
Роджений засмаглими горами,
Що стікають пальмами униз.

Заштормить гривасто-чорна хвиля...
Та вітрилам все тепер — дарма!
А в шаланди — ні бортів, ні кіля
І керма давно уже нема.

1971

* *

*

Поетія, краса нового —
То сік в травині, у вербі,
То кров жива всього живого,
То рух в труді, у боротьбі.
То віра в ніжному коханні,
То мисль у творчому шуканні,
То на порогах течія...
Це все — поезія моя.

1971

ДО ІНШИХ ВИМІРІВ

Ми звикли навіть без обротьки
Водити шкапу стовікову:
«Людське життя мале, коротке...»
У шкапи зчовгані підкови,
Бо обійшла вона держави,
Які вже й світ забув, здається.
Із копита вухналь іржавий —
Мені занозою у серце.
Ну проженіть кульгаву шкапу:
«Людське життя мале, коротке...»
І набакир брилі, пілотки —
На корабель, в літак по трапу.
Хай дротяні, тугі перила
Бринять, мов струни під рукою.
І за плечима — раптом крила,
Що не дадуть тобі спокою.
Хай свіжий вітер — у обличчя,
І свіжий день — в бентежну душу!
А далеч кличе,

Далеч кличе...
Твій перший трал підняв горбушу,
Мов срібний скарб із дна морського.
Яке негадане багатство!
Тепер би друга, ще й близького.
Довкола тебе справжнє братство.
Але про дружбу тут — ні слова,
Це не пивниця в підворітні,
Де слів про дружбу, мов полови,
А чи як хмизу при дровітні.

Погасло сонце — ніч смолиста,
Немає сивого смеркання.
І вибух Сонця, даль пречиста,
І новий день труда, шукання.
Чого шукать — материків?
Вони давним-давно відкриті.
Своїх загублених років?
Вони копитами зариті
Нудної шкапи вікової:
«Людське життя мале, коротке...»
Себе шукать, судьби нової,
Де роки глибші океану,
Життя — безмежний шир Вітчизни,
І дні твої, немов крутизни,
Сягнуть до сонця із туману.

1971

НІЧ ПОЕТА

Заснула ніч на вулиці глибокій,
І ліхтарі, як маківки безлисті,
Ледь-ледь жовтіють. Поверхи імлісті
Не будять світлом досвітковий спокій.

Вже на тридцять!..—
Дзвонить часу мідь.
За годину також не з'явилась.
І не прийде,— треба б зрозуміть.
Опівночі вернеться додому,
І хлопчині буде невідомо...
Так, як і мені колись було.
І напише з Харкова в село.
Розповість, як місто виростає,
Що багато друзів завелось.
Що у нього грошей нестачає
На книжки, звичайно, не на щось.
Скромно натякне,

як і годиться,
Про всілякі успіхи свої.
Потім йому буде
Спиться,
Сниться
Місце те, де й я чекав її,
Де годинник був,
Ліхтар,
Аптека
(Майже як у Блока).
Плюсклий сквер.
Все це зникло,
мов старий лелека,
Котрий десь у вирії помер.
Все змінилось,
Тільки юнь незмінна.
До будинку із панельних стін
Не прийшла о сьомій нині Зіна.
Прийде завтра!
Завтра — неодмінно!
Вірив я у це.
І вірить він.

1971

ЩИТ-РОЗЛУКА

Ходи, ходи, Ізольдо Злотокоса...
Ізольда Білорука проведе.

Леся Українка

Тут Ізольда Білорука,
Там Ізольда Злотокоса,
В'ється радість, б'ється мука,
Ніч сміється і голосить.

На півнеба — хмари, грози,
На півнеба — зорі ясні.
Тут дощі змивають сльози,
Там квітують душі щасні.

А зі мною в теплу днину —
Лиш хурделиці розлука.
Десь далеко ти єдина,
Злотокоса, білорука.

Не Ізольда, не казкова,
А моя сумна Олена.
Підо мною Ковпакова
Путь кремниста і зелена

Із Путивля на Карпати.
Як пройду її — не знаю.
Сталь гаряча автомата
Руки й душу обпікає.

З кулемета черга коса
Смертю цілиться у груди.
Білорука, злотокоса,—
Хай щитом розлука буде.

«Хай щитом, стальним шоломом,
Хлібом, хлібчиком-каленком!»

Над твоїм звелися домом
Ці слова, моя Оленко,

І до мене долунали,
Підкріпили серед бою,
Щоб довіку цінували
Їхню поміч ми з тобою.

Із важким щитом розлуки
Я прийшов до тебе в маї,
Злотокоса, білорука.
А тепер щита немає.

Вже на нас лягли сивини,
Наче паморозь на луки.
Повний місяць в небі лине —
Срібний щит від стріл розлуки.

1972

ВИСОКИЙ ПОСТ

Колючий сніг, немов шинель солдата,
Шинель солдата, мов колючий сніг,
І над кирпатим дулом автомата
Колючий сніг,
Хуртечі білий сміх.

Солдат один в безлюдному міжгір'ї,
Довкола скель гранітні пірначі,
І сто народів, сповнених довір'я
До нього,
Засинають уночі.

Високий пост такий же непорушний,
Як ці одвічні кварцеві хребти.
Тут чистий світ.
Бензину смог задушний
Не зміг узять цієї висоти.

Не зміг узять і ворог загребущий
Той мирний світ,
Високий білий світ.
Один юнак у тому світі сущий —
Йому сьогодні дев'ятнадцять літ.

І він стоїть, уперши в землю ноги,
Шоломом dorостаючи до хмар.
В нім батькове натхнення перемоги —
Це найдорожчий для солдата дар.

За ним всі двісті п'ятдесят мільйонів,
А перед ним же тисячі ракет
Із атомним вогнем з ворожих схронів
Щомить готові вирватись у лет.

І тисячі пекельних бомбовозів,
І тисячі озброєних пролаз.
А він один без танків, без обозів
Стоїть в міжгір'ї нині в перший раз.

1972

* *
*

Мені з дитинства видяться вони —
Більшовики в шкірянках, з маузерами.
Із хромовими леями штани.
При сідлах — пайка, важена на грами.

Вони вели бідноту на лани
І падали від кулі за ярами,
Та мчали побратими з далини
Із виблиском шабель під прапорами.

Вони і нині все летять, летять.
Із давнини сліди їх мерехтять
В тривожнім, у синовнім спогаданні.

Лиш двісті грамів хліба при сідлі,
Знамена — маком, зливою — шаблї...
Летять і гинуть перші й не останні.

1972

* *
*

Ось тут Боян сидів. Він тут сидіти мусив,
На пагорбі, що схилом до Дніпра,
Де мідних кленів тонкострунна гра
Ще й нині вторить неповторним гусям.

Він тут сидів великий, як гора,
Роїлися пісні під срібним вусом.
Росії, Україні, білорусам
Безсмертний заспів шле його пора.

А може, він сидить, де і сидів,
Не зводить пальців з трепетних ладів,
Співаючи про сьогоднішня красне.

І все, чим дух наш гордо обуян,
Через віки проніс гусяр Боян,
Щоб геній давнього вдихнути у сучасне.

1972

СПОМИН ПРО ГНИЛЯК

Пригадую, як, повід обірвавши,
Летить чийсь кінь на Вовче в хмарі пилю.
— Чого ревеш, Платоне, то ж не наша,—
Казала мати,— випасай кобилу.
Вона стара, розумна, не наступить.—
А я все плакав, думав: «Кінь гарячий
Загрузне в твані, й вовк його облупить,
І ворон-крук тоді над ним закриче
У Гниляку.
Там часто грузнуть коні,
Тоді їх вовчі зграї загризають».
Пригадую.
Ті спомини безсонні
Летять, летять...
Нехай не загрузають.
Нехай вони у ритмі молодому
Повторюють той тупіт, мов у танку.
Давним-давно вернувся кінь додому,
Натомлений, уткнувся в повну шаньку.
Тепер у мене посмішка щаслива,
А сльози — у далекому розмаї,
Коли при кузні розцвітала слива,
Від котрої й пенька уже немає.
Які вовки на Вовчій оболоні?..
Вже й сам Гниляк осушений під вику.
Але ж летять, летять гарячі коні.
Їх вільний тупіт прибавляє віку
Мені, старому.

1972

* *

*

Коли кипить осінній келих
Багрянокленових лісів
І обжинковий хор по селах
Звучить на сотні голосів;

Коли благоденька павутина —
І та снує свої нитки,
Аби лишити нам тканини
Хоч на весільні кісники;

Коли з потоку золотого
Струмки стікають на коші —
У час такий зерно нового
В нас проростає у душі.

1972

* *

*

У поле вийшла. Очі волошкові
Із квітами злилися польовими.
І ковили куделиці шовкові
До кіс торкнулись нитями живими.

Вона ішла в легесенькій обнові
Стежинами давно вже не новими.
Зустрівся хлопець — і в єдинім слові
Незнаний світ відкрився перед ними.

Яке те слово? Пригадать не можу.
Воно було на яре сонце схоже,
Що осяває далечі росисті.

Я знав його в мої юнацькі роки,
Ним відкривав новітній світ широкий,
Тепер згубив його в осіннім падолисті.

1972

ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Який поет пройшов переді мною
До верховин, лишивши власний плай.
Він дихав передчасною весною,
Наказуючи серцеві:
Палай!
Палало серце полум'ям скресання,
Будило гуки пінисті, вири.
Струмки підсніжні, кинувши блукання,
У повноводдя рвалися з гори,
І валуни ворочали замшілі,
Розповнюючи душ людських Дунай.
Під наступом зеленої неділі
Смарагдом наливався небокрай.
Обдерте смертю листя в тому лісі —
Зеленої неділі не було.
В гранітному тяжкому моноліті
Холоне під чуприною чоло.
Холоне, та ніколи не прочитає,
Бо на віки в нім — дивного тепла.
Могильний дерн широким степом пахне,
Де шелестить безсмертна ковила,
Де біль горбів, залишених війною,
Де в колосках дзвенять нові пісні.
Який поет пройшов переді мною,
Яка душа зів'яла навесні!

1972

* *

*

Старий моряк, просмолений, як човен,
Що винесений морем на пісок,
Мов трюм тріскою, споминами повен,—
Дістався в рідний, бажаний куток.
Є досить їжі, чарка, як захоче,
Є друг — дружина, віддана по гроб...
Не вистачає штормової ночі
І кочегарських остогидлих роб.
Не вистачає довгої розлуки,
Під кораблем ревучої пучини,
Не вистачає отієї муки,
Яка за сотні миль від батьківщини,

1972

* *

*

Коли місяць яблуком доспілим
Котиться в небесній росяниці,
Впавши з крони-хмари,
Я ривком несмілим
Підіймаю трепетні зіниці
Догори...
Бо що, як розіб'ється
Плід небесний краси кохання?
В мить таку вривається до серця
Осінь рання,
Рання й дуже давня,
В котрій місяць — яблуком доспілим...
І звичайні гупають ранети,
Й рукавцем ляним, як місяць, білим
Ти махаєш з юної планети.

1972

* *
*

Любіть життя, шануйте кожен день,
Робіть йому коштовні подарунки
З колосся повного, з новобудов, з пісень,
З натхнення творчого, з окриленої думки.
Із дружби, що не губиться в роках,
З кохання, що палає, наче ватра,
Із сином, із онуком на руках.
У них безсмертя наше,
Наше завтра.

1972

1973—1977

ЮНІСТЬ АРТИСТКИ

Ользі Кусенко

Ти можеш усе:
Обернутися в Мавку,
У Анну Кареніну,
Віщу Кассандру,
У лагідну нашу Наталку Полтавку,
В тверду Комуністку, що топить ескадру...
Я вірю не в чудо —
У силу таланту,
У творчу безмежність,
В довершену школу.

Ось тільки не зможеш в шинелі солдата
Забігти в Печерський райком комсомолу,
Як в сорок четвертім.
Схилитись на пічку,
Поправить пілотку, крилаті погони,
Явити хупаву, гінку фронтовичку,
Якій посміхались в путі батальйони.
А в них наймолодші — вчорашні хлоп'ята,
Що вперше верстали дорогу священну,
У сні, перед боем, гукали до хати,
До отчої хати
Тебе, наречену.
Недавно прибулий з ворожого тилу,
Воскреслий і вдячний турботам шпиталю,
Я юнь твою стрів, непокорену, милу,

Із поглядом, повним надії і жалю.
Стояла, зіпершись на пічку холодну,
В уяві зі мною ішла на Карпати,
Звільняла ровесниць,
Яких до полону
Націлені в спину вели автомати,
Звільнила...

...За вікнами вулиця, наче міжгір'я.
То цегла чи кров на роздертих панелях?
Дівоча перинка розтрушує пір'я,—
Про неї забули дівчата в шинелях.
Вони, як усі тут,— на день погостити,
А завтра тритонка до фронту поверне,
Щоб словом і піснею душі зросити
Під бомбовим небом
З залізної сцени.

А потім шукати поранених в полі,
Питати у ночі:
Та де ж ті санбати?
У героїчні неписані ролі —
Галі,
Оксанки,
Мариночки,
Олі
Ввійшли, як солдатки,
Ввійшли, як солдати.

1973

* *

*

Був сурмач натхненний парубійко,
Як заграє — полк летить у бій.
В нього сурма — саморобна лійка,
В грудях — буревій.

Вицвіла будьонівка суконна,
Хромові опорки від чобіт...
Ключули дві кулі через гони
Прямо у живіт.

«Наступати будем, гей, сурмачу!»
Стиснув рани, засурмив юнак.
Отаку б мені зажить удачу
І умерти б так.

1973

* *

*

Житу рости, антрациту палати,
Мені ж не витьохкувать,
Ні!
Словом на варті миру стояти,
Щоб житу рости, антрациту палати,
Щоб кожній людині свій вік вікувати
В щердім теплі, а не в лютім вогні.

1973

КРУТИТЬСЯ ЖОРНО

Крутиться жорно,
Підстрибує жорно,
Борошно в мисочку сиплеться чорно,
Потім світліє, біліє потроху.
Борошно з жита й цвілого гороху.
Жердка пружинить, у бантину вперта,
Мати казала
(Вже б краще умерти),
Збóзла тягаючи жердку кленову:
— Ти пам'ятаєш, Платоне, корову
Ту, що позаторік з голоду впала? —
Мати питала,
Вдєсяте питала.
Так з надвечір'я до пізньої ночі
Кожної днини у хаті на Вовчім
Крутиться жорно,
Підстрибує жорно,
Батько у кузні задимлений чорно
Сталь добуває з іржавих фугасів.
Крутиться жорно,
Як стогін,
Як заспів.
То заспів у нашу величну епоху,
То пам'ять народження віку нового —
Дорожче за неї немає нічого.
Крутиться жорно,
Підстрибує жорно,
Борошно в мисочку сиплеться чорно.

1973

* *
*

Цвіте льонком колись безплідний лан,
Де глина, супісок та ще й валун-каміння.
Його місив кирзою партизан
Між купинами трухлого коріння.
Якщо цей лан відкрив глибінь родючу,
Безплідність у собі переборов,
То, може, тим, що ми для цього — кров,
А він бронєю нам —
В гранітну зводивсь кручу.

1973

ЩАСЛИВА МИТЬ

*Другові дитинства
Іванові Микитюку*

Полковник (тепер у відставці) Іван
Мій брат, ми з одної сім'ї.
При зустрічі
згадки ранковий туман
Зволожить охтирські гаї.
Краплинами пам'яті зроститься шир,
Вільшані, лозові луги,
Дитяче містечко на кручі Охтир
У срібній підкові саги.
Течуть спогадання,
мільйони краплин
Зіллються — заграє ріка.
На палі трухляві спирається млин,
Мов дід у дранті сіряка.
Із кручі дзвіниця не злотом хреста —

Червоним крилом промайне.
І Ворскла всміхнеться,
Немов запита:
— Чи ви не забули мене? —
Із Ворскли вилазить маленький, міцний
Хлопчина, голодний завжди.
У нього є терем лозовий, сінний,
З вербовим дуплом до води.
У теремі тому є хліба мішок,
Є сало, і риба, і мед.
Це мрія...
Насправді — там жменя грушок,
Рогозу тугий ожеред.
Рипучий, рожевий рогіз-молодик,
Коли з окоренком нарвеш.
Ванько це уміє, Ванько — водяник,
Навчить голодуха, авжеж.
— Ходімо, Платоне.
— Рогозу даси?
— Найтовщого дам, з куширів.
У теремі сядеш, їси і їси.
Напроти — тички ятерів
Хитаються, манять:
— За тичку смикни,
Під мотуз підваж гузиря —
І кидай на берег минки та лини,
Аби не порвав ятера.—
Тоді набридають слинявий рогіз,
Грушки...
Вже й оскома скрипить.
А тичка:
— Герой, на дзвіницю заліз!
Ну, що тобі мотуз підбить! —
І чується трепет линів та щучок
Напроти, у сітці тісній.
Є сіль і кресало, а скільки шпичок

Над нами в лозині рясній!
— Іване, потрусим чужі ятері?
— Ні, краще не треба, не лізь.
Навіщо кістляві оті пупирі,
Як є і грушки, і рогіз.—
І знову мечем рогозина в руці,
Червоно-кармінний ефес...
Зненацька дідусь-риботрус на ріці,
Здається, не вплив, а скрес.
Поглянув — на місці ліскові тички,
Всміхнувся і кинув лінка.
Вогонь розіклали, лина —
на шпички...

І чуємо з човна-дубка:
— За правду, хлоп'ята!
Отак і живіть,
Не лізьте в чужі гузирі.—
Над нами вільшини гойдається мідь
І місяць — як дзвін угорі.
І радість шугає по Ворсклі линком,
І смаженим вітер пахтить,
І свіжа ікра на губах — молоком,
І хочеться жить — не тужить!

Тепер і гаїв тих на кручі нема,
Лишилась дзвіниця безверха сама.
Та є наша пам'ять велика, як світ,
В ній смуток
і щастя світанкових літ.

1973

* * *

Летить з рольганга рейка.
Це стріла
Нового часу і нового змісту.
Де пролетить вона, розсіється імла,
Куди улучить — там родитись місту.
Нехай не місто — житло з кругляків,
З дашком криниця, квіти доокола,
Антенa між кедрових маяків,
А згодом поруч забіліє школа.
І двічі на добу хоча б на мить
Дихнуть в тайгу жаркі степи південні.
Лети, стріла, продовжуй шляху нить
І сій обабіч зерна новодення.

1973

* * *
*

Ми мовчки поглядаємо на схід,
Важкий туман в душі пряде Непрядва.
Довкіл ніхто не кличе у похід,
У сідлах не рипить смолиста дратва.

На Куликовім полі мирна жатва,
І літo найтихіше з сотень літ.
Чому ж на серці — знов горючий слід
І на устах — прадавня клятва?

Що це — осмута іга підійшла
У споминах, немов сумна імла,
Чи завтрашнього зранена година?

«Гостри свій меч!» — відлунок з далини...
Мужайтесь, вольні внуки і сини,—
Непрядва в нашій долі не єдина.

1973

* *
*

Дитячий плач,
Дитячий сміх
Далекий — мій,
Мойого сина,
Тепер — онука.
І невпинна
Та музика жалів і втіх.
То переможний, ствердний герць,
Випробування душ і серць
На цілий вік,
На цілий світ,
На безконечний опір літ.

1973

ШУКАЙ СЕБЕ

Шукай себе, перемагай зневір'я —
Нехай сімнадцять літ чи сімдесят.
Сміливо йди в знелюднене міжгір'я,
Знайди забутий, здичавілий сад,
Де родяться на яблунях кислоти
І виноград — дрібніший за горох,
Де на чийсь базальтовій гробниці

Опалий лист на порох пересох.
Ти прищепи пагіння симиренки
І виноградник давній воскреси,
Могилу, срібних буків окоренки
Повий травною в трепеті роси.
І викидай каміння із криниці,
На себе глянь у люстро джерела,
І дай напитися заспраглій птиці,
Яка в міжгір'ї згинуги могла.

1973

* *
*

В Карпатах бачив я поваленого бука
Шаленством буряним.
Ще молоде було
Те дерево.
Міцні, стопалі руки
Його коріння сонце обпекло.
Потріскалась на пальцях ніжна шкіра,
Осипавсь ґрунт, розвіявся на пил.
Так осипається у наших душах віра,
Коли в борні не вистачає сил,
Снаги немає рвучко підвестися,
Щоб кинуть виклик бурі-сатані.

Той бук стояв поодаль від узлісся
У гордій і сумній самотині.

1973

* *
*

Людей покликав Час на Суд
За марно страчені години.
В його портфелі справ із пуд:
Все дріб'язкове, швидкоплинне.
— Чекайте трохи,— каже,— тут,
Закінчу діло остогидне
І розпочну Високий Суд.

З'явився знов за кілька літ:
— Пробачте, люди, дуже прошу.
Ніяк не скину клятву ношу
Суєтних справ.
Йому услід:
— А Суд коли?..—
І кинув Час:
— Судить самі себе щораз,
Як випаде вам вільний час.

1973

КОМУНІСТ НАТАЛЕБА

— Не бійся смерті, доки ти живий,
А як уб'ють — то хай хоч грім із неба,
Ти ж у землі! —
Жартує Наталеба,
Із групи ГПЗ* передовий.
Немолодий, в чуприні — срібла блиски,
Могутній ростом,
Поглядом — орел.

* ГПЗ — головний похідний заслін.

При боці довгостволий парабел,
На грудях — автомат, у торбі — диски.
І кінь — по ньому.
Циган уділив
За пару лошаків та пляшку самогонки.
Він жартував:
— Моя півторатонка.—
А сам коневі і вівса, і слив,
І свій куліш гнідому — у коновку.
На Наталебу покладавсь Ковпак,
Любив його за чесний труд солдата.
А вчора Наталеба:
— Значить, так...
Рекомендацію мені чи можна дати?
— Тебе я знаю вже не рік, либонь.
Рекомендую.
Знаю: совість чиста.—
Вояка аркуш грів поміж долонь
Із підписом старого комуніста.
Хоч там було всього десяток слів,
Простих, земних, що стали враз величні.
Ішов до роти.
Молодик білів,
І зорі — наче більші, аж незвичні.
Після спочинку — знову у похід,
Знов Наталеба поперед загону.
І піші, й кінні витяглись в колону.
«Півторатонка» робить перший слід.
Він їде, наче Муромець Ілля,
За чвертку гонів попереду роти.
Ураз помітив дуло між гілля...
Впритул — нема часу для повороту.
І Наталеба — чергу в чагарник.
Мовчать гадюки.
Він туди ж — лимонку.
Лише тоді його «півторатонку»

Звалив із кулемета броньовик.
— Живим узяти — гавкнули кущі.
Мінєє диски... Третій у роботі...
Він знає, що колона в розвороті,
Засада буде взята у кліщі.
А поки що він сам у тих кліщах,
Що в засідці фашист йому призначив.
Петля на шії...
Як він не побачив
Отой пеньок фальшивий у корчах!
— Не бійся смерті, доки ти живий,
А як уб'ють — то хай хоч грім із неба...—
Не встиг докинуть хлопцям Наталеба.
Уткнувся в землю ніж його кривий.
Засаду розгромили.
Броньовик
Лежить зім'ятій, мов іржава бляха.
Ховали Наталебу коло шляху.
І Руднев — посивілий більшовик —
Сказав:
— Ховаємо героя, комуніста,—
Тримаючи заяву, мов квиток.
Червона осінь вкрила падолистом
Землі сирої й болю сповиток.
— Не бійся смерті, доки ти живий,
А як уб'ють — то хай хоч грім із неба,
Ти ж у землі! —
Слова ці віщі треба
Закарбувати в камінь віковий.

1974

ЯК ВИПАДЕ СНІЖОК

Сніговій з розгону впав додолу,
Мов солдат, підтятий на бігу,
Буйний, білий чуб його спроквола
Огорнув червону шелюгу.
І над ним схилився друг-світанок,
За світанком вийшов день-юнак.
І дівчатко вибігло на ганок
Напувать теля чи просто так.
Ні, не просто так. Дівча стрічало
День новий, і рік новий, і вік...
Скільки щастя обіця начало!
Ось воно у дівчини з повік
Сиплеться живими світляками
В борозни ледь видимих стежок.
Він сказав тоді, за лотоками:
— Повернись, як випаде сніжок.—
Млин, поміст і лотоки дебелі
Запушив жаданий сніговій.
А дівча у самоті на греблі.
Це сльоза? Ні, це сніжок між вій.
Бо дівча надіється: засніжжя
Це розтане, потім справжній сніг
Упаде. По білім бездоріжжі
Прийде він.
А він в той день поліг.

1974

МЕНІ АЖ СТРАШНО

Мені аж страшно, коли десь почую:
«Военна тема нині не сучасна».
А та землянка у корчах нещасна,
Де мати з дітьми в попелі ночує,

А вдень при жорнах потом сіє рясно?..
І борошно у личану коновку —
Неначе туга, мов дрібненькі сльози?..
Чи ранній грім, чи знову бомбовози —
Убивчий рокіт в небі безумовку?
І ти сидів у тій курній землянці.
Ще був малий, не зміг запам'ятати,
Як старшенькій сестриці — полонянці —
Тавро при лікті стали випікати.
Я крик її і нині чую з почі,
Він блискавкою чорною — у душу,
Аж сліпне глузд.
«Не хочу!
Я не хочу!»
Той біль нуртує океани, сушу.
Не хочу й я, та пам'ятати мушу.
Бо в забутті загроза є подвійна:
Черствіє дух,
У мреві забуття.
Пильнуй!
В цей час запліднюються війни.
Не забувай про те усе життя.

1974

В КАМ'ЯНІЙ НАПРУЗІ

Вони стоять, мої полегли друзі,
Піднявши автомати у руках,
Мов перед боем у тяжкій напрузі.
За ними юність бродить по стежках,
Нові пісні співає під гітару,
Плете кохання голубі вінки.
Вони стоять і ждуть того удару,

Коли усе — на попіл, на шматки.
Ім сонце каже:
— Вже не буде бою! —
Шепоче вітер:
— Тиша на віки.—
Вони стоять і чують над собою,
Як знов на ціль заходять літаки.
— Ідіть до гурту! —
Кличуть їх відлунки.
Пелюстками скипає далина.
А друзі, взявши автомати в руки:
— Не можемо з окопу, бо війна! —
...Гуде напруга їхня кам'яна.

1974

* *
*

Гілки у дуба зрубані снарядом,
І кожен сук стирчить, немов культя.
Дуб-інвалід стоїть із кленом рядом,
Клен-підліток лиш розпочав життя.
Та дуб-солдат обов'язок свій знає
Й на мить не опускає з висоти
Червлений щит.
Хуртеча завиває.
А він шепоче юному:
— Рости.
Ми перемогу відсвяткуєм в маї,
Весна знамено нам розгорне голубе
І нагородить зелен-зорями тебе.
А я вже нагороджений судьбою
Тим, що живим лишився в пеклі бою.

1974

* *
*

Вступає в силу мир. Так тіло богатирське,
Посічене двогострими мечами,
Могуттям повниться. В кубелечку колиски —
Майбутнє з незабудками-очами.

Ще від зеніток в небі рвані блиски,
Ще дим пожеж, мов саван, над корчами,
А мир безсмертю ставить обеліски
І сіячем іде за орачами.

«Родися красно, жито і пшенице,
Посійся рясно, молода пашнище»,—
Співає він, захмелений весною.

У співі тім — жива людська надія,
Що нею зацвіте й помолодіє
Наш сивий світ, зістарений війною.

1974

ТИ ПОГЛЯНЬ В МОЇ ОЧІ

Ти поглянь в мої очі, поглянь —
Там негасна заграва на дні.
Важко йде чередя спогадань
По колючій, іржавій стерні.

Йде зі мною за тисячі гін
І за тисячі зраних верст
По слідах, де пройшов мій загін
Із Путивля на Галич і Брест.

Чорна Вежа вела до Карпат,
Біла Вежа вела в Білорусь.

У Яремчі — Приходько, мій брат,
В Біловежі — Алесич Пятрусь.

А між ними ще безліч могил
Під сузір'ям залізних зірок,
Де жита, пшениці, та ковил,
Та мій біль, що не згас і не змовк.

Ти поглянь мені в очі, поглянь —
Над загравами світла блакить,
То весняна, скресаюча рань
Мирним цвітом вишневим кипить.

1974

ГОРДІЙ ХЛІБОДАР

Йому куркулі розпоролі живіт,
Насипали жита і дратвою вшили.
А потім зловісно тягли з нього жили,
Аж поки самим замакітрився світ.
Затим написали:
«Усім комуністам
Учиним таке за хазяйські хліби».
Живе в нас Гордій Хлібодар, як судьба,
Чоло його сяє над полем пречистим,
Як сонце,
В жнива і в години сівби.
А був наш Гордійко так гол, як сокол,
Він мав тільки прапор в сільраді, в куточку,
Ще мав гордовиту, вродливу дочку.
В ту ніч, як її прийняли в комсомол,—
Під кригу пустив отаман Чорновол,
В сільраду ж підкинув криваву сорочку,

Гордій, бідняків згуртувавши громаду,
Казав: «Поодинці подушать, як мух».
Він прапор червоний підняв на сільраду
І Житній підняв у Чернечому рух.
Тоді і пішли на куркульські хліби,
Тоді й натоптали в живіт йому жита.
Живий у клітинах моєї судьби
Гордій Хлібодар із Чернечого Скита.
Тривожна була, голодушна весна.
І осінь крутнула пустим перевеслом.
Я вийшов тому із опухлих воскреслим,
Що дав Хлібодар нам три пуди зерна.

1974

ВИСОКИЙ МІСТ

Аеропорт Центральний того ранку
Приймав осінній дощ — не літаки.
І кожна крапля залишала ранку
У нас на серці.
Стрічні маяки
Над смугами бетону ледве тліли,
Огарками стирчали гулі скла.
І раптом — блискавиця синьо-біла,
Під нею розкололася імла.
Ударив грім останній того літа,
Що Переможним зватимуть віки.
Синіє небо, глибше самоцвіту —
Нехай не все — прогалини, шматки,
Та все ж краплини бубонять не в серці,
А по плащах прасованих, нових.
Літак навстріч нам відкриває дверці.
Ривок вперед раптовий, наче звих.

На кожного пана по триста шабель! —
Під палею хмиз та бур'ян підпалили.
Той племінь пекельний сягнув до осель.
Горіли у хатах зачинені діти,
Садки, житяниць повнозерне руно.
В золі, у землі залишилося скніти,
Мов спогад залізний, оце стремено.
Уява витворює іншу картину,
Та фарби криваві й на цім полотні.
Із хати виходить бабуся гостинна:
— Стременце знайшли?..
То у нас на коні
Любив голова об'їздити бригади.
Тепер він на «Волзі» — незручно, либонь...
Село в нас велике, врожайне, багате,
А він у сідлі.—
У бабусі з долош
Посипались вишень коштовні рубіни.
А потім — до хати, за стіл, за вино.
— Як хочете, ми і сідло вам ремінне,
Коли уподобали так стремено.—
Я раптом схопивсь, що в руці залізючка,
Покусана ржею, у мене й тепер.
— У нас є будьонівка й шабля козацька
В шкільному музеї,— сказав піонер.
Розмова плететься незмушено, тепло.
І я запитав, чом так зветься село.
Бабуся зітхнула:
— А де того пекла
Раніше на нашій землі не було?

1974

БАТЬКОВІ ДОЛОНІ

Знаю я ковальські батькові долоні,
Де злились мозолі у цупкому гроні,
Котре з кожним роком гусне, тужавіє,
Вже немов залізо те, що не ржавіє.
Ними без лещат він вдавлював підіски,
Виривав осколки, що зарились в піски.
«Аглицька сталина лезо держить добре»,—
Говорив мій батько,— і в кулак, для проби,
Наче той осколок був кавалком глини...
Руки роботящі.— дивотвір людини.
Ті долоні батько клав на наші плечі,
Гнулися під ними плечики малечі.
Кличний жар долонь тих відчуваю завше,
Коли йде в безділля рань квітнева наша,
День живварський, хлібний, дорогий

серпневий,

Золотом налитий вітер вересневий:
Сором перед батьком, хоч його й нема вже.
Чистий аркуш сталлю на столі заляже,
Та в словах холодних кособочить думка,
В душу не підсиплеш вугликів з оклунка,
І коли світанок стрінеш у відчаї —
Справжнього натхнення в тебе нестачає —
Ось тоді раптово на сторінки звислі
Ляже перше слово збудженої мислі
І заб'ється жилка вогником на скроні —
То жаданий дотик рідної долоні.

1974

ВІДДАТИ ВСЕ

Віддай усе, що взяв, і осятайсь.
Ще більше, ніж узяв, зумій віддати.

Борис Олійник

Я намагався все віддати, що взяв,
І навіть більш.

Та де вагар суворий,

Чи комірник,

Чи незабудько-зав,

Які б розклали на полицях море

Оте, що на путі першопрохідців

В пісках і малярійних болотах

Змивало слід,

вогнем ковтало хлопців?..

Та все ж лягав на слід камінний шлях,

Де у бруківку падали рубіш,

Огранені алмазами сердець,

І по яких трудяги-карабіни

Несли в собі не тільки злий свинець,

А й первоцвіт багряно-прапоровий;

Масні стволи пускали пагінці,

Щоб у сім'ї великій, вольній, новій

Родилися сади і пшениці.

Ви бачили, як квітнуть карабіни,

Як наша кров з водою акведук

Наповнила для Вахшської долини,

Як на ців'ї забрунився урюк

І виноградні лози потяглися,

Бавовник снігом вкрив гарячий діл?

Неначе й не було пустель облисних

І вічно тішив плов селянський стіл.

І вічно шлях цей вився серпантином

Аж на Памір, в Хорог через хребти.

Лиш чайхана з її дашком стодимним

Розповіла б, як я тут міг пройти,

І що віддав, щоб шлях цей протягти.
Тієї чайхани уже немає —
Басмач спалив чи змив скажений сель.
Новий готель про те уже не знає,
Паркетний інтуристівський готель,
І юрта екзотично-кучерява,
Що тут проти готелю на виду;
А та, ребриста, повстяна, дірява,
Зітліла, вкривши вікову біду.
А море бушувало.
Хвилі років
Здіймали в небо смерчі вогняні.
Поліська стежка вимагала кроків
По неопалимій купині.
Не по біблійній і не по казковій —
По нашій, ковпаківській, гужовій.
Не семимильні чоботи — пудові
Топталися по твані неживій
За тисячу кілометрів од фронту.
А де й були дороги чи мости,
Ми бралися за чортову роботу,
Щоб з бою їх тротилом рознести.
З Полісся — на Волинь і на Карпати...
За кожен крок —
Віддай!
Віддай!
Віддай!
Чи друга найдорожчого, чи брата.
А що подієш — в морі чортограй.
Віддай себе за ту весняну пору,
Де в тиші забрунявіють стволи,
Де сталь вишневим цвітом —
В світ,
Угору,—
За мир, якого вдосталь не пили.
Нехай немає терезів на світі,

Щоб зважити —
А скільки хто узяв?
Я взяв усе,
І так, як нива в літі,
До зернятка, здається, все віддав.
А більше не судилось,
Чи не зміг,
Чи рано впав на поле серця сніг.

1974

* *
*

Дощу ми просим і сонця просим,
Надію сієм ячменем, просом,
Скородим жито, густу пшеницю,
А думи — вдалеч, неначе птиці,
Понад жнивами, понад токами.
Ті думи-птиці живуть віками,
В них щастя ждане, у них печалі.
Вони, як нині, пливтимуть далі
В літа прийдешні, у вік грядущий
В жазі, тривозі за хліб насущний.

1974

* *
*

Сурми, щоб із міддю зросталися губи,
Співай, щоб у пісню вривалися судьби
Твого покоління й грядущого часу.
Знічев'я не треба ні слова, ні гласу,

А так —
Щоб із міддю зросталися губи,
Щоб вічними стали діла наші й судьби,
Щоб дика шипшина розквітла трояндно,
Щоб слово боліло й раділо громадно.

1974

БЛАКИТНА ПЛАНЕТА

Сини гречкосіїв у космос летять.
Земля з високості здається блакитна.
Ні ріль, ні хлібів, ні пустелі не видно —
Блакитна планета —
Яка благодать!
В броньованих капсулах — чисте повітря,
В загвинчених тубах — і їжа, й вода.
З сапою іде в буряки баба Хівря —
Відома в краю Героїня Труда.
Хороша у неї
Під бляхою хата,
Не проста!
Цегляна, як в пана була.
І ланка у неї в роботі завзята,
Та жаль, її ланка і сива, й мала.
Онучок бабусин край сьомого неба.
— І це необхідно, раз уряд рішив,
Але й коло хліба в мужчинах потреба.—
І сварить онука за те, що лишив
Земельку.
А він же край сьомого неба,
Він — зірка,
Він — частка космічного лету.

Він перший відкрив нам
Блакитну планету,—
І саме тоді,
Коли Землю лишив.

1974

ВРОЖАЙНИК

Підперезаний дід перевеслом,
У старезнім брилі з околоту
Налягав на обаполи-весла,
Перевозив женців на роботу.

І завжди на обжинкових святах
Дід врожайником був — тамадою,
Розливав солодуху по квартах,
Колосковою тряс бородою.

Зі снопового житнього чуба
Клав зернятко у кожну чарчину,
Для врожаю сімейного любо
Вперевеслював хлопця й дівчину.

Молода, ще не вінчана пара,
В перевеслі ходила щасливо.
Посміхалась їй ніч темно-кара,
Й зорі в росах їй спала слива.

У жнива, на дев'ятім десятку,
Дід помер.
З того літа не стало
На обжинкових святах порядку
І веселощів любих не стало.

В стан буфетниця винесе чайник
І закуску —
Лиш пий, не барися.
Та чогось нестачало —
Жниварник
Вмер старий,
А новий не родився.

1974

ТЕПЛОЇ НОЧІ

Коротка літня ніч,
здається, спить, та ні..
Щось рипнуло в старій, розлогій липі,
І ніч зачула біль у ледь вловимім рипі
І радить пити старій настої медяні.
І липа п'є, бо так пахтить медами,
Тими цілющими, що з липового цвіту.
А ніч бреде артільними садами.
Заглянула в курінь:
— Дрімай, мій друже діду.—
Та дід чомусь прокинувся.
Чутливі
Старі діди — їх будить навіть ніч
Ласкавим шепотом.
Рушницю взяв опліч,
Знайшов кисет, що ночував на сливі.
Вже не меди, а лютий самосад
Скосив під корінь ніжні аромати.
— Палити б кинув,— ніч йому, як мати.
— Давно пора,— шелеснув мудрий сад.
А дід махнув рукою:
— Сам не рад! —

На білій тирсі, мов на полотні,
Малюється боїв смертельний танець.
І мариться, що їде на коні
Її невразний бранець і обранець.
Він їде до мільйонів матерів,
Дружин і наречених сивокосих,
До куренів, земляночок, шатрів
І до квартир в новітніх хмарочосах.
А прасолдатка, ставши навшпиньки,
В самотньому чеканні скам'яніла.
За вірність їй вклоняються віки
І кулі обминають її тіло.

1974

УКЛІН ЗЕМЛІ МОЄЇ ЮНОСТІ

За сорок літ сягає спомин-слід,
За сорок літ!
Гей, скільки збігло часу!
Сліпуче сонце і сліпучий лід,
Де караванний стовіковий слід —
З Хорога в Ош ми тягнем автотрасу.
Напевне, нас'би видули вітри,
Втовкли в памірське тім'я скельне, лисе,
Коли б не юрта десь коло гори,
А в ній гостинні пастухи-киргизи.
То щедрості людської острівці,
З теплом душі — тепло густого чаю,
Ласкавий хміль у кислім молоці,
Що кумисом киргизи величають.
І розтає самотність мандрівна,
І гасне шляху крутизна шалена.
О юності моєї сторона,

Будь вдячністю людей благословенна!
У згадці глухне свист басмацьких куль,
Машин розбитих сталь в міжгір'ях тліє.
Мов чаша дружби —

море Іссик-Куль

Айтматова корабликом біліє.
У пам'яті — лиш доброти тепло
В часі далекім і зовсім не давнім,
Як Токтогул підняв своє чоло
Над цілим світом у вінку троянднім.
Давно було...
Недавно це було...
Чому було?!
Воно сьогодні в нас,
Тепло киргизьке, тут, на Україні.
Співці Киргизії, я рад обняти вас
І випить чашу дружби в добрий час,
І передать чуття земноуклінні
Народу любому, близькому Україні.

1974

СТАРИЙ ВІТРЯК

Старий вітряк — дубовий птах —
Стоїть на пагорбі в житах.
Хай ні зернини на коші,
Та в жорновій його душі
І досі борошно тече.
На свята мати хліб пече
Із того борошна...
Це сни.
Давно вже мелють двигуни
Крупчатку білу і м'яку.

Та не забути вітряку,
Як ждала бідна давнина
Того, хто їде із млина.
Був рідний, наче серця стук,
Підків об груддя срібен звук.
І шепотіла тишина:
— Наш тато їдуть із млина.

1974

* *
*

І в січні сніг не випав — яснота.
Трава не знає, як тепер їй бути:
Чи зеленить луги і болота,
Чи під отавним валянцем заснути.

Уже й вітри, весняні баламути,
Прокинулись. Їм люба висота
Промінням, мов коріням пророста,
Гукає у мандрівочку гайнути.

Лиш неліні старезні в кожухах,
Застебнутих на випадок хуртечі,
Стоять на окоренкових ногах.

Бурани, навіть бомбові картечі
Вони знесуть для прикладу малечі,
В якої павутинка на губах.

1974

* *
*

Зима мене задмухала снігами,
Обплутала відлигою липкою.
Стою над узмінню, над сонною рікою,
Поміж двома німими берегами.

До хмар безбарвних дістаю рукою,
Забутий друзями і навіть ворогами.
Мов розквитався з усіма боргами
Заради тьмяного, дрімотного спокою.

Заквітніло. Ріка спішить скресати,
І повинь рве замулені загати.
Мене несуть крижини в чорторій.

Радіючи, лечу в шаленім звої
І не боюсь тривоги грозової —
Її обранець, друг її старий.

1974

* *
*

І ось прибув із мандрів чорногуз
До нашого барвінкового двору,
В старе гніздів'я аж по шию вгруз,
Замислився: а чим почати пору?
Чи спав, чи ні, але надумав зраштя —
І розпочав свою весну коханням.

Можливо, і мені коханням, як лелека...
Подумав: а весна уже далеко...

1974

* *

* .

— Скільки літ, скільки зим! —
Обіймає давній друг.
Йдем, балакаєм із ним.
Цвіт каштанів — білий пруг.
Раптом в серці плескіт весел —
В білім майві жінка сива...
Скільки весел!
Скільки весел!
І злічити нам несила.
Не впізнала горда жінка,
Пропливла, немов світання.
А вона ж була Яринка —
І твое, й мое кохання.
Цвіт каштанів, сивий слід.
Скільки весел!
Скільки літ!

1974

* *

* .

Весняна квітка у хустці синій
На пагорб талий зійшла, сміється.
А трохи нижче
крижини скриня
Горбатим віком до квітки пнеться.

— Чого ти, криго?
Весняна ж квітка! —
Холодна мовить:
— А раптом зможу.

Замкну ту квітку навек під віко
І заморожу,
І заморожу.

Хай побіліють її пелюстки,
Хай почорніє рожева ніжка.
Ач, як до сонця здіймає хустку.
Все задається, що юна, ніжна.

Розтала крига в теплі туману,
Росинка з неї на квітку впала:
— Пробач за думку оту погану.—
І цілувала,
І цілувала.

1974

* *
*

Пізнати себе — то школа не легка,
Життя мінливе, мов швидка ріка.
Відбиток твій, що плив на міліні
При березі,—
Зникає в бистрині.
Пізнай себе у подвигу, в труді.
Будь прокурором на тому суді,
Де сам в собі ти судиш кожен атом.
Будь прокурором,
Слідчим,
Та не катом.

1974

* *
*

Цілий день заметіль, заметіль.
Студеніе, не знаю, звідкіль
Встане сонце і прийде до мене
Розпалити багаття зелене.

А за вікнами липи і клени
Підіймають могутні рамена
І гукають: «Геть інею цвіль!
Он весна посміхається з піль».

Друг прийшов, гарну звістку приніс.
Перволистом займається ліс,
І, мов пролісок, сонце цвіте.

Ми йдемо по м'якім спориші,
Хміль плететься з душі до душі,
Хоч за вікнами хуга мете.

1974

УРОКИ ПАДІННЯ

На Вахшській долині старенький локаець
Учив мене падать з коня на скаку
У пил шляховий, на обніжка окраець.
Казав: «Пригодиться і це на віку.

Щоб їздити верхи — не мудре уміння,
Як смирний коняга, надійне сідло.
Ти падай, нап'явши повіддя ремінні,
Щоб звиху, каліцтва в кістках не було.

Упавши, старайся коня вгамувати,
Який тебе в хмарі піску волоче,
Вчепитись у гриву, до луки дістати —
І знов у сідло. Хай в долоні пече

Тверда, як залізо, засохла сириця,
Хай смуга кривава густа, мов смола,
І в зорі довколишнє рветься, роїться.
А ти у сідлі — і душа розцвіла.

Шаблюка при боці, гвинтівка на спині..
Чи навіть без них у сідлі — ти солдат».
Я падав, підводивсь на поги пружинні.
Як дуже заб'єшся — pomoже Рахмат.

Наука тяжка, а часом і зловісна,
Лиш юності гордій доступна, либонь.
Минули літа, я не той уже, звісно,
Але відчуваю в долонях вогонь

І пружність колишню.
Не кожна сторінка,
Написана мною, лишала в сідлі.
Упавши, підводивсь не рвучко, не стрімко,
Та все ж на коні, на кремнистім шпилі,

Розтративши досвід, спочатку учися,
Хай пошморги знову лягають на слід.
Не страшно упасти, а страшно тягтися
На довгим повідді втікаючих літ.

1974

* *
*

Ця жінка із тибетського села,
Повз котре йде тропа до Евереста,
В минулому богинею була,
Дружиною бенгальського Гефеста.

Вона від сонця мужу ковалю
Вогонь негасний в горні розпалила.
— За те, що вірно я тебе люблю,
Вінець краси скувать собі велю,
Який богиня жодна не носила.

Коваль зітхнув: — Та ти ж сама — краса,
Обличчя — сонце, наче гай — коса.
Не краще б зброю а чи долю красну?..

Богині вперті. Майстрував коваль,
І сам згорів, як переждана сталь.
Теперь жебрачить, сива і нещасна.

1974

ВЕЧІР ЧИ РАНОК?

Гравюра-загадка, вмішена в
«Календарі селянина» 1929 року

Гравюра на дереві:
Два явірки,
Кладка над воду з бадилля.
Дівчина красна пере рушники:
Певне, собі на весілля.
Рушник королівський —
у лівій руці,

У правій — зачовганий праник.
Сонце над лісом.
Проміння-дубці,
Тіні далеко біжать по луці.
Художник питає:
— Це вечір чи ранок?

В юності я розгадав той пейзаж,
Визначив ранку прикмети.
Гравюрі на дереві збільшився стаж
Втричі.

Квадратик газети
Підтрух, пожовтів.
Але два явірки
Видко...
Й на кладці бадилля,
І дівчина красна пере рушники:
Певне, собі на весілля.

На заході сонце...
Чекай, схамепись!
Ти ж твердив:
Ранкова година.

Давно те було,
Помилявся колись.
Це сонце...
І тіні...
Хоч як не дивись —
Типова вечірня картина.

1974

* *
*

Раптовий вірш, неначе джерело,
Заструменить з глибин душі на волю...
Від радості, від самоти, від болю...
Від чого б не було —
Нехай пала чоло,
Хай ніч, як мить,
Хай день — одна секунда,
Хай лушиться буденщини полуда —
Лиш творчий дух, мов шабля,— наголо.

1974

* *
*

Шелестять тополі на світанні.
Скільки в тому шелесті краси!
Дай же, доле, в дні мої останні
Вчути тополині голоси,
Славних друзів незабутні вірші,
Матері журний і теплий спів...
Шелестять тополі в білій тиші
Між безсмертям луків і степів.

1974

ПОШУК

Щось мене немов жене по роках,
Я ж, не оглядаючись, біжу
В гонах житніх і волошкооких
За якусь уявлену межу.

Вже й підметок стерто чортзна-скільки,
Серце ледь не вирветься з грудей,
Мов солдат, форсую повні ріки,
А воно не жде мене — гряде.

Все гукає голосом жагучим,
Наче й недалеко — ще лиш крок.
І не страшно, що грозові тучі,
Що хуртечі, віхоли — не в строк.

Може, то казкова птиця синя?
Ні, щось більше за сучасний світ.
Житиме воно в моєму сипі
Як мета, як віщій заповіт.

Тож і син мій бігтиме захланно
В поті свого юного чола...
Мудра доле, дякую, кохана,
Що в майбутнє скарб цей віднесла.

1974

НЕМАЄ ЛАСТІВОК

Олексі Коломійцю

Немає сього літа ластівок.
Не ліпляться гніздечка попід крівлю,
Не радуюсь швидкому гострокриллю.
Погляну в небо — і залякне крок:
Немає сього літа ластівок.

Збіднів сосново-липовий Ірпінь,
Де жительце муроване тулилось,
Лишився слід, неначе сіра тінь.

В кабінеті маленькі стоять школярі.
В них живиця жива в читанках, в букварі.
На стільці віть ялини.
Поета нема.
Мабуть, вийшов у свій Голосіївський ліс,
Де з іменням його юний заспів дзвенить.
Бач, і слід його свіжий ще сніг не заніс.
...З сигарети димку павутинова нить.

1974

ЧЕКАННЯ

Скільки відтінків має чекання!
Скільки пресвітлих і чорних глибин!
В ньому все перше...
І перше й останнє,
Лише не знає воно середин.
Знаєм чекання багатовікові,
Денні, годинні — дрібніші за дерть.
Є ще миттеві, рвучкі, вибухові.
В них щастя кохання,
І подвиг,
І смерть.

1974

СВЯТА ВІЛЬНОЇ ПРИРОДИ

Небо падало на землю,
Синім поливом кололось,
Вітер ніс громову релю,
Бив дощем у бубон-колос,

У лататтяні тарелі
Так гатив, щогнулись води.
Ах, які ж вони веселі —
Свята вільної природи!

Гребля хай, мов кістка в горлі,
Хай тяжкі бетону пута...
Дощ лопоче — по картоплі,
Наче дівчина роззута,

Пробігає сміху шелест:
Доганяй, мовляв, хто хоче!
Вслід за нею юний берест...
Але сміх — дощем ув очі.

Нам здається: все звичайше,
Так було, так мусить бути.
Де тепер потік Почайни?
Де її росаві рути?

А як в червні — ні краплини,
В липні — теж? Пожовкло зілля.
Зсохлі кетяги калини —
Ні на сум, ні на весілля.

Небо падає на землю,
Як розбитий глек на друзки...
І земля, мов під шрапнеллю,
Тільки порох, тільки лускіт.

Бережіть природи волю
І для себе й на грядуще,
Бо немає тяжче болю:
Бачить смерть ріки чи пуші.

І найвища мить щаслива,
Мить грозової говірки,
Як об землю б'ється злива
І народжуються ріки.

1974

* *
*

Знайшов гніздо. Воно у дні осінні
Упало з жовтим листям на пісок.
Гладенько вкладене з капроноволосіні,—
Бодай один був справжній волосок.

І пух із пінопласту. Дивний крок
Лучилося зробить малій пташині.
Ось Дід-Мороз схилився при ялині,
Цукерки трусить з гумових гілок.

Гряди, нове! Вливайсь у вік щасливо!
Хай штучний грім, хай штучна з неба злива,
Аби лиш серце — трепетне, своє.

1974

* *
*

Два сонця несла на коромислі в хату:
Що перше — для себе, а друге — для нього.
Два сонця і долю єдину, крилату.
А в хаті...

Ой лихо!
Немає нічого.
Коли вже не сонце — хоч зірку на денце.
Холодна вода і холодна розмова.
Муровані стіни.
Від них прямо в серце —
Слова — наче камінь
Або — як полова.

1974

ЯК У ПІСНІ КОЛИШНІЙ

Бігли хвилі одна за одною,
Йшла холодна вода за водою.

Зупиняли ті хвилі, ті води
Партизани, йдучи в переброди.

Зупиняли на Сеймі, на Збручі
Хвилі-води, ще й грози гримучі.

Зупиняли сонця і зірниці,
Ще й двосічні мечі-блискавиці,

Навіть кулі страшною ціною...
Хвилі ж бігли одна за одною.

Той, хто кулю зупинить ходюю,
Сам за хвилею йде, за водою,

А хто йде за водою на гулі —
Не кують тому років зозулі.

Так і в пісні співалось колишній:
«Не стояти тому коло вишні,

Не іти до вінця з молодою,
Хто в поході пішов за водою».

1975

* *
*

Виходила з хати стрічати весну,
А їй у лице — шкарубка хуртовина.
Гадала побачити вишню рясну,
Зустрілась, як доля колюча, тернина.

— Нічого,— казала,— я й терен трусну,
Бо ж нині за терен терпкіша година.—
В село не вернулась, пішла на війну,
На третьому році дійшла до Берліна.

Обплутані терном іржавого дроту
Були його площі, провулки, ворота,—
І душі, й серця у фашистській іржі.

Поранених німців у нашій шпиталі
Вона перев'язує. З туги й печалі
Болять милосердній ці люди чужі.

1975

А НА ЗЕМЛІ...

Ішли у ніч голодні матері.
Ішли у світ, а падали в імлі.
Ховали їх тумани на зорі
Не у землі — у щebenі й золі.

Невже ж усіх їх — бомби, кулі злі?
Та ні — безхліб'я і дитячий плач,
А по Землі, по зраненій Землі
У танку сунув голоду сіяч.

Він толом — по зеленому зелі,
Він траком — на стогронний виноград.
А у землі, у матінки Землі
Не плід під серцем — толовий заряд.

І діти в поле — рученьки малі,
У житне лоно рідне і святе.
Та на Землі, полоненій Землі,
Окрім могил, нічого не росте.

Я все те бачив на кривавім тлі
І на загравнім бачив уночі,
Як по Землі, нескореній Землі
Йшли партизани — помсти сіячі.

Нам ноги обіймав родючий ґрунт:
— Куди ж ви, хлопці, голод на селі! —
А ми вперед, на Прип'ять і на Прут, —
За мир, за хліб, за волю на Землі.

На другий тиждень травня, у теплі —
Пагіння рученят із колосок...
І на Землі, праматері Землі
Салютував у небо колосок.

За ранок цей мільйонами синів
Сплатили матері.
І їх жалі
В народженні щасливих, мирних днів
Сльозою вічною тектнуть по Землі.

1975

НЕ ЛИШАЙ СВОЮ ЗБРОЮ

Дев'яти міліметрів
був браунінг-велет у мене,
Чотирнадцять пабоїв
дворядний ковтав магазин,
Він паском обіймав мене
вдень і вночі за рамена,
І дошкульно штовхав
у ковбанях підступних багнии,
Із прицільною рамкою,
З хитрим складаним
прикладом
Це — пістоль фронтвий,
не якийсь куцорилий бульдог.
Хоч він був заважкий,
але з ним я, немов з автоматом,
Наступав, розсіваючи досить разуючий
горох,
Нерозлучно із ним я ходив
на диверсії, в рейди.
Тільки раз за війну залишив я його,
тільки раз.
— Підірвати місток, вмить,
як з'єднання річку перейде! —
Вчув наказ Ковпака,
аж до шепоту тихий наказ.

Кожен знав у загоні:
як Дід закричить — то півділа,
А коли зашепоче — виконуй,
хоч гинь, а роби.
Я мінерів зібрав,
всі заряди заправили вміло
І — обвалом униз,
лиш майнули на вітрі чуби.
Хлопці клали до пальь
полотняні пудові мішечки.
Я пішов перевірить,
промокла в воді кобура,
І віддав свій пістоль їздовому,
що був недалечко:
— Доганяйте загін!
— Ну, ні пуху тобі, ні пера! —
Я лишився один.
Ось останні вози прогріміли,
Крізь настил просипалася
висохла глина руда.
Підпалив я бікфорд і подумав:
завершено діло.—
За півсотні секунд
понесе цей місточок вода.
Підійнявся на насип.
Аж глянув — з куща верболозу
З автоматом підвівся есесівець сирій,
мов тіль.
Він хрипить, шкутильгає,
в носі, мабуть, кулі заноза,
Очі кров'ю налиті.
Тепер мені кришка, амінь.
— Хенде хоґ! —
Я кричу і під насипом геть ув отаву.
А пістоля нема, я один із саперним ножем.

Він повільно ступа,
корчить біль йому пику криваву,
Збожеволів од болю і пре,
наче бик на рожен.
Я забув про місток і півсотні секунд,
що між нами
Залягли, наче вічність,
у цім поединку дурнім.
Раптом вибухнув тол,
покотились відлунки громами
І есесівець впав
під шаленим поривом курним.
Я схопив автомат,
а у ньому пуста магазинка —
Розстрілявся фашист
у недавнім бою до нуля.
Я ішов до загону,
петляла чабанська стежинка,
І кричав мені вітер,
гукала сувора земля:
— Не лишай свою зброю ніколи
ніде й на хвилинку —
Сам поляжеш дарма і відкриєш
для ворога лази! —
Я узяв свій пістоль,
він обняв мене паском за спину,
І від того часу
не лишав свою зброю ні разу.

1975

ТРАВ'ЯНИЦЯ

По галявах, наче птиця,
Легко пурхає мала
Чарівниця-трав'яниця
Із поліського села.

Гой-траву кладе на рану
У шматині полотна,
Жив-пиття мені з катрану
Подає міцніш вина.

В ніч любистком обтикає
Наш намет на добрий сон,
І, як мавка, геть зникає
Між косицями сосон.

Я одужав, встав на ноги,
Задзвеніли стремена.
Знову дальня дорога
До загону, бо війна.

— Прощай, уже не рано,
Хай щастить, моя мала,
Ти зцілила смертну рану,
Другу — серцю завдала.

— З тою раною, мій любий,
Що на серці, вік живи.—
А у неї очі, губи —
Первоцвіт кохай-трави.

Мов казкова біла птиця,
Вслід крилечком повела
Чарівниця-трав'яниця
Із поліського села.

1975

СЕЛО НА ГОРИНІ

Горинь горіла, не село —
Села вже не було.

Вода стікала, як вогонь,
З порепаних долонь.

І ми вогонь отой пили
Край Чорної Скали.

І побрели у пломінь хвиль
З останніх злих зусиль.

Коли вогонь перебрели —
Скупий салют дали,

Бо щойно звільнене село
Могилою було.

1975

БІЛОРУСЬКИЙ МОТИВ

Не з хлібом і сіллям,
А з бульбою зустріч
В Поліськiм болотнiм гостиннiм краю.
Загублений в хащах прадавнiй Затулич
З незглибною щедрiстю в душу мою
Ввійшов, оселився курними хатками,
Низькими вiконцями в зрубах товстих,
Корчами смолистими пiд коминками,
Чутливими снами на лавах пухтих.
Це — з першого погляду,
З першого рипу
На петлях iржавих дверцяток сiнних.
А далi був голос простуджений, з хрипом:
— Мой родни!..—
Хтось рiдний мене осiнив
Крiзь зранений кулями плин часолетiв.
Стара бiлоруска, мов мати моя:
— Йсть бульбочка дробна...—
Тягар пiстолетiв

Лягає на лаву.
Дзвенить чаплія
Чи гострий рогачик.
Матуся стомилась,
І світла замало — дотіли корчі,
В зіницях привітність, турбота і милість
Іскряться, немов світлячки уночі.
Затулич маленький — чотири подвір'я,
Як зміг затулити від хуги загін,
На триста бійців поділити довір'я,
Тепло материнське і затишок стін,
Ще й бульбочку дробну без хліба і солі?
Це схоже на казку.
Та де тим казкам
Явить стільки ласки крізь муки і болі
З далечини прийшлим вночі ковпакам.
Повз хутір Затулич розбита дорога,
На кожному кроці у твань шурханець,
Та саме по ній і прийшла Перемога
В тривожній любові великих сердець.

1975

* *
*

Полудрабки прогнулись пружко, тяжко,
Шипи підків лупають гострий шлях.
Як сумно вечір гасне на шпильях!
П'є сік березовий Ковпак з баклажки.

Напився, закурив. «Дай автомат, Івашко»,
Це значить, що за Прутом, на полях,
На нас посує хмара касок-блях,
Під шкірою імлі забігають мурашки.

Була жажна вальпургієва ніч.
Землею, кров'ю нуртувала січ.
Туман рядом вкрив люте бойовище.

— Івашко, швидше диски набивай,—
Казав Ковпак, звертаючи на плай,
Де сивіли смереки в попелищі.

1975

ПЕРЕМОГА

I

Дівчина стояла з прапорцями,
Вказувала шлях до перемоги,
Розмовляла поглядом з бійцями,
Зупиняла їх у мить тривоги.

Воїни валилися в кювети,
А вона — сама на перехресті.
— Захвайсь! — гукають їй ракети
Всіх фронтів од Мурманська до Бреста.

Лейтенант із танкової башти:
— Бомбовоз дрібними в землю креше!
Схоронися, за броню приляж ти! —
Посміхнулась: — Це мені не вперше.

Розцвітають бомби чорним цвітом,
Пелюстки залізні — не вишневі.
І тоді засяло тепле літо,
Мирне літо юній королеві,

Що керує рухом переможним,
Пропускає броньові армади. -
Фронтowa стихія подорожна —
Йй і чорт, либонь, не дав би ради.

Небо сіє смерть несамовито.
Бомба нагло — прямо в перехрестя.
В мить оту гаряче спечне літо
Кригою торкнулося до серця.

Шле відбій ракета зеленава,
Прапорець — на захід, наче стрілка...
А по деревку крапелька кривава —
Забрунилась вистругана гілка.

Як вона припала до бруківки,
Прапорець лежав на захід прямо,
Блиснули зачовгані підківки,
Білі губи виліпили: — Мамо!

Загримів салют, мов громовиця,
До Берліна кинулась дорога.
...При дорозі — юнка бронзолиця
І на брилі напис: «ПЕРЕМОГА».

II

Маленький хлопчик ніс великий бублик,
Пшеничний, світлий, наче сонце в маї.
Була весна, зумрів робочий вулик,
Один-єдиний — більше бджіл немає.
А бублик теж на все село єдиний:
Його татусь з далекого шпиталю
Привіз учора.
Гриць ковтає слину,
На бублик гляне — в зорі повно жалю.

Зайшов у двір:

— Добридень, тітко Ганно.

— Добридень, мій розумнику маленький.

— Чи можна меду?

— Мед точити рано.

От бурячок у мене солоденький.

— Я не собі...

Наш тато повернувся.

Він каже: скоро прийде перемога.

Поранений.

На милицях, тітусю.

Осколками йому побило ноги.

А мед зціляє.

— Почекай-но, Грицю.—

Взяла димар, дашок відкрила тихо.

У щільнику — лиш перші запасниці.

— Ой, мало ж його, Грицю, як на лихо.—

Кладе у склянку здобуток бджолиний,

Дає хлопчині, мовить винувато:

— Ще принесу, бо рій у мене сильний.

Так і скажи пораненому тату.—

Дашком прикрила свій маленький вулик.

Оглянулась,

А Гриця вже немає,

На вишеньці висить великий бублик,

Пшеничний, світлий, наче сонце в маї.

Влетів до хати, вигукнув з порога:

— Підводьтесь, тату, в мене ліки в склянці —

В той день прийшла на землю Перемога,

Весною

Сорок п'ятого,

Уранці.

Відступає в завтра день при дні.
Тільки в тихім сьйві, не в огні.

1975

ІДУТЬ ВЕТЕРАНИ

Ідуть вони — чуприни, мов туман...
Колона рідшає тепер із кожним роком,
І кожен з них несе по кілька ран,
Що мовчки скрикують за кожним кроком.
Ідуть вони під вигуки — «ура!»,
Форсують час могутньої епохи,
Як форсували чорторій Дніпра,
Поклавши кулемети на розсохи.
Несуть шовки посічених знамен,
Які схилились на могилах братських,
У них заткались тисячі імен
І зойк останній із грудей юнацьких.
В знаменах — вічна слава поколінь,
Що здобули найважчу перемогу.
Ідуть вони.
Мов золотава рінь,
Проміння сонячне їм стелеться під ноги,
Назустріч їм захоплення лунке
Людей, народжених під мирною зорею.
Весняне небо, сине і м'яке,
Доносить їм салюти батареї.
Ідуть вони — чуприни, мов туман...
Колона рідшає тепер із кожним роком.
Хоч кожен з них несе по кілька ран —
Гуде хода твердим солдатським кроком.

1975

ОЗНАКИ ПЕРЕМОГИ

На смак перемога — не мед, не вино,
А спирт найміцніший у світі,
Із колоса вим'яте житне зерно,
Чорт-риба з солоної сіті.

На дотик вона — не м'яке знамено
З тонкої шовкової ниті,
А зламане в січі сталєне стремєно,
Горючий бікфорд в динаміті.

Та в серці народу вона, як весна,
Що стужі осінньої зроду не зна,
В трояндах під нею дорога;

Пелюстками ружі квітують уста,
В зіницях пречиста блакить-висота,
А в думці: коли б це надовго.

1975

ТРИЗНА

Стоїть Ковпак високий, наче шпиль
Нової, рукотворної гори.
І чаші вишень підійняв Путивль
За нього в час весняної пори.

Весела піна лється через крещ,
Спадає з кручі в повінь Сейм-ріки,
І кришталеві чари зводять теж
Під вишнями молодші ковпаки.

Лишилось небагато їх тепер.
З п'яти загонів — сотня за столом.
Хто ліг в бою, хто по війні помер,
В живих цвітуть сивини над чолом.

Та з ними пам'ять. А вона за мить
Зведе в заgonи мертвих і живих,
Тоді вся Україна загримить
Грозою месницьких ударів вогневих.

І всяк себе побачить юнаком
У розвідці, в нерівному бою,
В тачанці з генералом Ковпаком
В своєму партизанському краю.

Розмова стихне. Пам'яті слова
Безгучні, а в душі — такі лункі.
Тоді юнацька пісня хорова
Хлюпне свої мелодії жаркі.

І ввіллється у тризну спів синів,
Онуків, що зросли, немов дубки,
І сотня ветеранів-сивунів
Підтягне дужо юним залюбки.

А він мовчить. Заслухався, либонь.
Відлунки тиша відганяє пріч.
І в когось ув очах майне вогонь:
Згадається спадщанська перша ніч.

То вибухнув на міні, як вулкан,
Фашистський танк. В хрещенні бойовім
Він перший на рахунку в партизан.
Луна доносить той солодкий грім.

І згар мастила на губах, як мед,
Бо месники міцніші за броню.

Ковпак у наступ кинувся, вперед:
— Підсипте жару, хлопці!
Ще вогню!

І сорок шість гвинтівок ллють вогонь —
Хай роти, батальони проти пруть.
Пітнів приклад під натиском долонь..
На ранок в путь, тяжку, далеку путь.

А спогад далі грімко потече —
З Путивля за Дніпро, аж до Карпат,
Родину Рудневих той спогад опече,
Бо у Карпатах — батько, син і брат...

— За перемогу! —
Вигукне Ковпак.
Він з'явиться на мить коло стола
І стане знов на кручі, мов маяк.
Вінець зірок засяє вкруг чола.

Він бронзовий, високий, наче шпиль
Нової, рукотворної гори.
...І чаші вишень підійма Путивль
За нього в час весняної пори.

1975

МОІМ РОВЕСНИКАМ

Не хиліться, — дивіться далеко,
Шістдесят хай — чи й більше уже..
Скільки сонць на полив'янім глеку,
Лошаків скільки в лузі ірже!
Вороні, білогриві, червоні.
Чи не наші прийдешні роки?..
Ще не сідлані, ще ж і не коні —

Вітрогриві оті лошаки.
А яке то незрівняне щастя —
Взять вівса, ще й крайця собі
І ремінні розплутати снасті,
Мов на палубі в першій плавбі,
Підтягти обережно стремена,
Прирости до шкураття сідла
І летіти, мов жде наречена...
Невідомо з якого села.
Попереду незнана стежина
Степова, лугова, лісова.
І в'юнка волоока ожина,
Теж небачсна зроду — нова,
І обжита Земля, мов лелека
Полишає вторований слід.
Не хиліться, — дивіться далеко
У новий, ще не звіданий світ.

1975

* *
*

Знову бій. Бери гвинтівку в руки,
Лівим уперед подай плечем.
Слава! Слава! Але скільки муки
Вслід за сурмачем.

Перемога у шовкових зливах.
«Лівим уперед подай плечем!»
Мріє мати про синів щасливих
Вслід за сурмачем.

Він стоїть у бронзі на майдані,
Лівим уперед подав плечем.
Діти йдуть до нього у пошані
Вслід за сурмачем.

1975

* *
*

Орали лан-глевтяк три ратаї малі —
Один при поводі, а два тягли чепіги.
Вони утрюх вели кобилу на нічліги,
Ховались від дощу в осиковім дуплі.

Усі сумні думки, гіркі мої жалі
За ними йшли в пісках, в заметах снігу,
В поліських болотах, де я місив одлигу.
Як тяжко людям хліб дається на землі!

Війну пережили малі плугатарі,
Тепер за кожним з них — вже слава
агронома,
Іх чудо-пшениці ростуть на пустирі.

Під бляхою в селі муровані хорони,
А привид голоду — у душу пазури...
І кожен крихітку цілує в себе вдома.

1975

МОВ ЧАСУ КАРБ

Він дивний шлях пройшов не легкома.
Мов часу карб,
На вічному осонні
Сліди лишилися — борозни бездонні,
Яких бояться порох і п'їтьма.

І кожен знак — на битву підійма,
Лука: «Повстаньте, гнані і голодні!»
І гнів — «Як у вулкановій безодні...»
І посмішка — теплішої нема!

По тих слідах іде трудящий люд
Мільйонолавами, громадами, полками.
Той поступ у грядуще — над віками.

А де володар світу — вільний труд,—
Ілліч з народом ділиться думками
Перед огромом звершених споруд,
Початих в Октябрі більшовіками.

1975

ДО БЕРЕГІВ КОМУНІЗМУ

В Кремлівському палаці з'їзд іде.
То наша доля завтрашня гряде.
Ми в русі, повні волі і снаги,
Готові взяти будь-яку крутизну
Нових завдань. І сяють береги —
То береги завітні комунізму.

Так свіжі батальйони і полки
Вливаються в фронти у час атаки.
Наш мирний фронт заглибивсь у віки,
У злет новобудов, у повнозерні злаки,
У води рукотворної ріки,
Що летється в поливальні риштаки.

І думи партії моєї в глибині
Майбутнього, що зріє в сьогодні.
Який же треба розум, творчий геній,
Щоб обійняти сили потаємні,
Які наблизять ті прийдешні дні,
Що мають народитись вдалині!

Той геній — Ленін. Тож, як завше, він —
У полум'яних душах комуністів.
Великий світ очима всіх країн
Вдивляється у небеса пречисті,
Де багряніють зорі урочисті
І наше завтрашнє бере новий розгін.

Усі народи нашої держави —
Серцями до екранів, до мембран.
Усі ми, кораблів нестримних караван,
Готові рушити у бурю, крізь туман,
В великий, та не тихий океан
На поклик партії — на діло наше праве.

В Кремлівському палаці з'їзд іде.
То наша доля завтрашня гряде.
Ми в русі, повні волі і снаги,
Готові взяти будь-яку крутизну.
Ми бачимо пресвітлі береги —
То береги завітні комунізму.

1975

* *
*

Одробив він своє, одробив.
Там, де горб на толоці горбив,
Стали гони рівніш від долоні.
Але де ж ті натруджені коні?
Де згубилось імення між нив
Отого, що своє одробив?
Хай згубилось — а нива цвіте.
Тому цвітові — ймення святе,

І гожі киянки несуть
у капронових шаньках
І шинку, і сир,
і пшеничні духмяні сонця.

— Тягаєш?

— Тягаю,—

Жаліються Рити Меланкам.

Либонь, притомила їх ноша щоденна оця.

Течуть піонери з Русаївки світло-русяві,

А з мосту русалки пливуть

з моряками у «Млин».

Чого ж моя думка у житніх валках, у отаві

Біжить босоніж і шукає зерняток-перлин?

До болю тривожно:

А як воно з хлібом цим літом?

Поглянь — запеклося в зернят

на губах молочко.

Лиш радіохвилі печально хлюпочуть

над світом

Посушливим літом.

Я падаю в ліжко ничком,

Заплакав би тужно

над кожним посухлим гектаром.

Йї на сльози посуха...

Вертається думка німа:

Це, може, у місті із неба —

то приском, то жаром,

А там, над степами, такої спекоти нема?

Там дощики ходять і крутяться з хмар

веретена,

Снується нитками жива благодатна вода.

О хліб наш насущний!

Тобі рушники і знамена,

За тебе — півсерця,

Для тебе залізо, руда,

І добрива добрі,

І піт на крутому штурвалі,
І думка пекуча,
Й найвищі натхненні слова...
Ранкові газети в руці,
наче мідні скрижалі,
Лякають і радують словом гарячим:
Жнива.

1975

* *
*

Пливу по хвилі споминів. Пройдешне
Тут поруч, наче скиба з кавуна,
Мов ягода з присохлої черешні,
Яку я сам садив коло млина.

Тону в минулім. Рукавом з човна
Мені махає дівчина тутешня.
Цвіт папороті, рак свистить у клешню...
— Чого задумавсь, друже-старина? —

Питає мій ровесник бородатий,
Рибальських саг, як жартом кажуть, ратай,
Беззубий і спрацьований дідок.

— Сідай, минків підсмажимо на вечерю.
Пригадуєш кирпатеньку Лукерю?
Щаслива — онучат прислав синок.

1975

В БЕЗСОННІ НОЧІ

Те, для чого слів нема людських.
Максим Рильський

Всі слова перебрані, а думка,
Наче троежилна тятива...
Та немає сил підняти лука,
Щоб стріла звелася, мов жива,

Полетіла, заспівала гучно
І, раніш ніж заніміє звук,
Затремтіла у мішені влучно.
Та немає сил підняти лук.

І тоді запалюєш цигарку,
На веранду сходиш уночі
І побачиш у ірпінськiм парку
Дві берізки, дві тонкі свічі.

Запалив їх місяць, бо самому
Не пробитись до трави униз,
Щоб стежину від мого дому
Я знайшов до тих сумних беріз.

Підійшов, погладив срібну кору
І відчув їх ніжність.
Літня ніч
Віднесла мене в далеку пору,
Де лишився трепет юних пліч.

Там зоря у травах стрепенеться
На стежках зарошених, близьких,
І підступить солодко до серця
«Те, для чого слів нема людських».

1975

* *
*

У слова свої закони вічно мінливого руху,
У слова свої ознаки світла, тепла, ваги.
Слово — клітина мислі, артерія сили духу.
Тільки воно єднає різні людські береги.

Слово плоти в'язало, перші здіймало вітрила.
І термоядерна бомба — слова разючого плід.
Тільки у слова — м а м а,
Влюбому слові — м и л а
Чує своє безсмертя наш балакучий світ.

1975

* *
*

Зрубали дуба і спалили в грубі...
А він стояв столітнім юнаком,
За стан стрункий, за сік міцний у лубі
Дубовим був увінчаний вінком.

Загинув неслиць.
Але встиг пагіння
З пенька, мов стріли, кинути в зеніт.
Він житиме в новому поколінні,
Люд помудрішає за будучі сто літ.

1975

СЛІПОТА

Є переконання, воно старе, як світ,
Коли немов усе тобі відоме.
Відкрився в томику Шевченків «Заповіт»,
Ти в школі чув його, читав удома.
Перегорнув сторінку — там Шекспір
Чи, може, Рильський — «Яблука доспілі».
І книжку геть: там знаний кожен твір.
Глаголи геніїв лишилися онімілі.
Зайшов уперше у Софійський храм,
В московський Кремль,
Приїхав до Каїру —
Усе відоме там, і там, і там.
Побачив вічну піраміду сіру.
Вона тобі приїлася давно
У фільмах краєзнавчих та журналах,
Які щоденно крутять у кіно
В тобою перебутих кінозалах.
Прибув у гості сивий генерал,
Він книжку видав.
Не спішиш читати.
— Війна?
Відомо.
Вниз її, в підвал.
І так цієї всячини півхати.—
А там про тебе гарні є слова.
Та пізно — гарне з'їли миші.
Затихла, вмерла юність бойова
В стійкому кабінетному затишші.
Коли б тебе до Марса віднести,
Сказав би:
— Знаю це небесне тіло...

Страшнішої немає сліпоти,
Як сліпота духовна, скам'яніла.

1975

* *
*

Борисові Олійнику

Яке то щастя — чути ймення друга
В родиннім колі шанобливих слів,—
Не за столом пивничних королів,
А на покосі, край низького луга.

Воно прийшло сюди і раз, і вдруге
Так просто, як приходять із полів
Сусід невтомний докосить яруги
Чи сіно брати в лещата рублів.

Пливла по Ворсклі верб коса русява,
Додому повертались косарі,
Між ними йшла поета юна слава;

Не сяяла зорею угорі,
А босоніж брела в росистих травах,
У сагах розривала куширі,
Щоб ніг не покололи трударі.

1975

* *
*

Те коло, що оточує мене,
За всесвіт ширше інколи здається,
А потім звужиться, довкола ніг зав'ється —
Ні думка, ні воля й кроку не ступне.

І щастя в тім, що небеса вгорі є
З Чумацьким Шляхом в зоряні світи,
Що рідний ґрунт внизу і холодить, і гріє
І ти з глибин його сягаєш висоти.

1975

НА ІРПІНСЬКОМУ ПАГОРБІ

У цім будинку жив Тичина,
Сидів при цім низькім вікні.
Ходила осінь, як причинна,
По знелюднілім Ірпіні.
З парчі легкої сукню бальну
Вітрець завів у гаї.
Було щось ніжне і печальне
В вечірнім погляді її.
Вона чесала гребнем коси
І злото кидала у лет.
Тоді до неї вийшов босий,
Вкрай зачудований, поет.
Вона йому вінок поклала
Не з лавра — з клена на чоло,
Схилилась і поцілувала.
На цьому пагорбі було
Оте побачення таємне.
Вертавсь Тичина крадькома
В свою кімнату.
Довго темним
Було вікно.

Ї тепер нема
У ньому світла.
Пам'ять давня
Не хоче лампою сліпить
Печальний погляд.
Осінь рання
На тому пагорбі стоїть.

1975

ЗУСТРІЧ З РІЛЬКЕ

Найвищих довершень я прагну розпучно —
а може, їх прагну дарма?

Райнер-Марія Рільке

Все недовершене. А де
Оте довершене
І де та мірка?
Всю ніч сидить зі мною Рільке.
Уранці встане й пропаде
На полі власної сторінки.

А в іншу ніч, сумний, ласкавий,
Зітхнувши, вимовить: «Прощай.
Піду до кобзарів Полтави,
Які без грошей і без слави
Знімають думою відчай».

Я закриваю томик Рільке.
Світанок мие вікон скло.
А недовершеного скільки!
Ще більш, як звечора було.
До столу хилиться чоло.

І знову чую гостя голос:
«Дрібне й довершене — на злам
Повсюдно йде. Ти будь, мов колос,
Клади в глибінь своїм слідам
Зернята з кров'ю пополам.

Хай на посіві обірветься
І труд, і сумніви, й життя.
Крізь смерть твою зело проб'ється
І новим колосом наллється,—
Коли посіяв до пуття».

1975

* *

*

За руку беру тебе, слово, як юнку,
Як рідну дитину, на руки беру.
І ти зашепочеш, чи вигукнеш лунко,
Чи мовиш суворо: «Забудеш — умру».
Ти з уст материнських лягало в колиску.
Тому і тривожно за слово гаряче,
Аби не потрапило в мислів огризки,
Не стало кволеньким, глухим і незрячим.

1975

* *

*

Не посадив ти дерево єдине,
Хоч і збирався цілих сорок літ.
Що — сорок літ!..
То менше од хвилини
Для вічності.
І не помітить світ,
Що не зростив ти дерево єдине.
У тім-то й суть старечого відчаю:
Незвершеного світ не помічає.

1975

* *

*

Колючою, стернистою рукою,
Долонею у мозолях могил
Земля мене в дитинстві пригорнула
І додавала з кожним роком сил.

То проліском замаювала в хаші,
Щоб казку нелинів почув я вікову,
То сік березовий точила у коновку,
Щоб полюбив все те, чим я живу.

Я полюбив твої стернисті руки
З долонями у мозолях могил.
І та любов дала мені на радість
Буття земного двійко дружних крил.

Та не за тим я підійнявся в небо,
Аби сказати Землі: прощай, прости!
А щоб, відчувши гострий біль розлуки,
Припасти знов до неї з висоти.

1975

* *
*

Я все до тебе молодо лечу
Через літа, мов через димні гони.
Навстріч везуть розлуку ешелони,
Цвітуть шапки стрічками кумачу.

Мости і рейки у жмути кручу.
На Случ, на Збуч, на Віслу йдуть загони.
І дні дзвенять, мов у стрічках патрони,
І поле проситься під ноги сівачу.

Лечу до тебе через далеч літ.
Тепер в руці не чорний динаміт,
А незабудка, що в снігах не в'яне.

Я за Дніпром услід лечу в Херсон,
Де миру теплий жде мене полон,
І рани ждуть нові — кохання рани.

1976

* *

*

На схід іде залізна путь,
Вперед летять пісень відлунки,
Спішать налагодить стосунки
З новим, яке пошле майбуть,

Тепла зернятко покладуть,
Що проросте у серці юнки.
Димок легкий, крило голубки
В студенім небі попливуть.

І на малому полустанку
Позабайкальської тайги
Дві квітки в білому світанку

Хлюпнуть кохання і снаги,—
Дві квітки — очі, дві фіалки
Між грив завмерлої пурги.

1976

* *

*

Мене кусали стріли крем'яні
Аж два чи, може, три мільйони літ.
Щоб звеселить нудний палеоліт,
Відкрив я музику у жилиній струні.

Молив я сонце у студені дні:
Ти розтопи льодовиковий лід!
Аби явить нам багатющій світ —
Ліси, і трави, й зерна житяні;

Щоб звірів нам явити, птахів, риб
І соняшників цвіт коло садіб
З теплом остріх, із чудом димарів.

Тепер стою над створеним на варті,
Аби у термоядернім азарті
Мій світ, мій дух дощенту не згорів.

1976

* *
*

Як звабливо малюється світанок
В тумані над завмерлою рікою,
Немов постель величного спокою,
Мов лебедів цнотливий шлюбний танок.

Ось день народиться. А поки — радий ранок!
Він, світла ткач, летить понад лукою
З новою полотниною тонкою,
А потім витче голубий серпанок.

Звелось сонце, сповнене діяння.
Від чар-полотен питочка остання
Лишилася у затінку одна.

На ній прелюд натхненний промінь грає.
Не можна без мистецтва, — сонце знає,
Хоча й не чує, як дзвенить струна.

1976

До листочків торкнись,
до моєї хустини, запаски.—
Зірка журно шепоче:
— Між нами така далина! —
І коштовні перлини їй сипле
із неба за ласку.

1976

* *
*

З календаря шипшини впав листок,
Він був останній в третім тижні грудня.
Його читав здивований сніжок,
Притиснувши пальчатами до груддя.

Я також здивувався: зелен лист
У зиму вніс живу краплину літа.
О доле, дай мені шипшини хист —
Дочасно не зів'януть, не зжовтіти.

Щоб у душі бодай одна пелюстка
Лишилася рожева і духмяна.
Он жінка молода всміхається у хустку.
Хай не до мене...
Але як весняно!

1976

* *
*

Сузір'я з неба впало в воду,
І попливли два Гончі Пси,
Земну вдихали прохолоду
З медяним присмаком роси.

Поклавши морди на колоду,
Яка прибилась до лози,
Пили отав зелену вроду
В п'янкуму сні. Удар грози

Їх налякав: для них, небесних,
Страшні удари бур земних.
Але той сон, хмільний, чудесний,

Лишився в спогаді у них.
І щовесни Славута скреслий
Чекає Гончих мандрівних.

1976

* *
*

Над журкотом весняних ручаїв
Невтомний жайвір бавиться в кромінні,—
Лиш Рильський міг в його квапливій тіні
Обідати, як не було гаїв.

Він повставав на захист солов'їв
Од надто модних віршарів. І нині
Його вславляють хори солов'їні
За ніжну мужність, що в душі таїв.

Він у класично скорбних журавлях,
Які в піснях і віршах мандрували,
Веселиків одкрив. І на полях

Вони старому польку танцювали.
Не забуваймо слід його і шлях:
Світлиці душ нам любі — не підвали.

1976

ДОТИК ВІТЧИЗНИ

Три тополі у мене стоять під вікном
У зелених сукенках весною і влітку,
Восени — кожна з них одягається в свитку,
А зимою вкривається білим рядном.

Завше разом — в труді, за веселим вином,
Три тополі зі мною — ласкаві сусідки.
І тоді, як мандрую по білому світку,
Шум їх чую в плавбі й на шляху за кермом.

Я їх сам посадив по війні у дворі,
Між болючих руїн, але в мирній порі,
В нашпигованій толочці і сталлю земельці.

Опівночі, буває, схилилось при вікні —
Зашепочуть вони, заспівають мені,—
Й теплий дотик Вітчизни відчую на серці.

1976

БІЛА АКАЦІЯ

Старе живуче деревце,
Запилене диханням суші,
Пелюстку зронить на лице,
Любов'ю розтривожить душі.

Пітні солдатські сорочки
На зашкарублі прийме руки.
І засумує, що річки
Тут не гаптують зелен луки.

Озера сині, голубі
Не погукають ситнягою —
Аби козак в легкій плавбі
Налився свіжою снагою,

Коня повів на глибину,
Із ним побавився, як з братом.
А завтра — знову на війну
З кривим нагостреним булатом.

Звійнувши вітром сум з лиця,
Стара зітхне гарячим літом,
Ласкаво схилить до бійця
Тремтливу брость з ріденьким цвітом.

Усе, що має... тіль скупу
Простелить на сухій травиці,
Уранці пучку росяниці
Здобуде в спраглому степу,

Мов солі на один куліш,
І всю віддасть тобі в листочку.
А що вона ще може більш —
Пустого степу сива дочка?

Так мати зустріча синів
У рік голодний на руїні.
Черств'як поділить на коліні
Та жменьку скрючених в'юнів.

Крізь сльози посмішку внесе,
Як ця акація пелюстку.
І, пов'язавши білу хустку,
З синами вийде на шосе.

Немов акація біліти
Весною, літом, восени

Матуся буде.
Руки-віти
Простягне в даль над цілим світом —
Не повертаються сини.

1977

СПОМИН ПРО КАТЕРИНКУ

Це я, зовсім іще маленький,
Крізь тин проскакую у дірку
На двір, до хати Коваленків,
Де дядько ставить катеринку.

Вона шипить, бряжчить спочатку,
Дрижить — калічка однонога,
А катеринщик крутить лапку
І не погляне ні на кого.

І катеринщик одноногий, —
Удвох їм тільки й можна жити,
Шепоче їй: — Ну, милка, трогай. —
І по серцях печаль розлита.

Бо десь Маруся отруїлась
Із-за нещасної любові.
Болюча музика троїлась
Аж за сагою, у діброві.

А катеринщик співом, словом —
Одної музики замало.
Під тихим шелестом кленовим
Маруся зраджена вмирала.

Дівчата плакали в хустину,
Жінки сварили кривдолюба.

І катеринка на хвилину
Змовкала. Дядько гладив чуба

І підставляв кашкет солдата
Під п'ятаки важкі, зелені.
Мовчав куток, зітхала хата,
Аплодував бузько на клені.

1977

КУРІПКА

З вихилясом танцює Куріпка,
Цигарчина стирчить з бороди.
Він маленький, кругленький, мов ріпка,
На залисині чубик рудий.

Весілля невеселі без нього,
Толока і зазовини теж.
А в Куріпки немає нічого,
Крім куцини з суконних бекеш.

Вже лицьована й латана чорно,
Але ж гудзики всі золоті.
З вихилясом танцює моторно,
Посміхаються вслід молоді.

Дві бекеші із панського дому
В громадянську громада дала.
Одежина задовга малому,
Та малий не встає із сідла.

В нього полами ноги закриті,
Бо ж чобіт не зажив — постולי.

Угинаються гони розриті,
Як летять під шаблями орли.

Величав лиш орлами Куріпка
Всіх, що в сотні козацькій були.
А шаблюку нагострену — «скіпка»,
І «шевровими» звав постоли.

— Значить, я його «скіпкою», гада,
Затулився гвинтівкою гад,
Рубонув я десь біля приклада,
«Довбня» — вліво, управо — приклад.

Як скінчилась війна — приземлився.
Був козак, і нема козака.
На конюшні колгоспній трудився,
Бобилем жив — удача така.

Постарів, призабулася слава.
Шабля в стрісі без піхв — наголо.
В сорок першій фашистська облава
Залетіла в завмерле село.

У машині панок, мов жердина,
Сухорлявий у вус посміхавсь.
Наказав таврувати скотину,
Бо вона вже його, не чиясь.

— Колоніст повернувся,— сказали
Впалим голосом люди й степи.
Підозрілих гужем пов'язали
І звалили в ярк, мов снопи.

Їх панок добивав із пістоля
По-хазяйськи, щоб хтось не воскрес,

Походжав по широкому полю,
Де колись багатів, наче Крез.

Всіх живих у куток до Куріпки
Позганяли в курний огород.
Пан конвой свій лишив коло хвіртки:
— Не боюсь, мене знає народ.

Всіх я вишколив, вим'яв сирицю.
Не забули ремішних булав.—
Все ж під ліву — пістоль, під правицю
У кишеню лимонку поклав.

— Гопака затанцюйте, селяни,
Двадцять літ я між вами не був.—
І сіреньке лице полотняне
В милій посмішці він розгорнув.

З вихилясом танцює Куріпка,
Цигарчина стирчить з бороди.
Він маленький, кругленький, мов ріпка,
На залисині чубик рудий.

Ще й приказує: — Паночку Гроте,
Ми любили вас, любим тепер,—
Люди тихо: — Заціпив би рота,
Підлабузнику, щоб ти помер!

Не зважає, танцює Куріпка.
На драбину підскочив ривком
І від стріхи нагострена «скіпка»
Блискавично звелась над панком.

— Пригощу вас козацькою, пане! —
Мить — і посмішка впала в траву.
Вів Куріпка селян в партизани,
Як колись у Комуну Нову,

В незабутнім двадцятім, улітку.
Скільки в душах тривоги було!
І тоді, як тепер, гостру «скіпку»
Підіймала імла наголо.

1977

СПОМИН ПРО БАТЬКА

До батькової кузні котелевці
Частенько припливали на човнах.
У кожній довбанці лежало щось на денці
В дебелих шкуратяних гаманах.
Тоді на засув кузню заперали,
Вищали до світанку терпуги...
Хто питає:
— Сошники до рала...—
Казав мій батько.—
Влізли у борги
Злиденні котелевці.—
Йї без кебети
Збагнуть не тяжко:
Щось воно не так.

Ремонтував мій батько кулемети.
Про це в Карпатах пригадав Ковпак.
Коли відмовив наш «максим» старезний:
— Оце б Микиту-ковалю сюди.
Зброяр тямущий і трудяга чесний.
У дев'ятнадцятім нас виручав з біди.

1977

Ми солоним клинком — по барону-заразі...
Всі його біляки — хто куди, як хорти.

З Перекопу ізнов у бездонне багнище...
А була тоді осінь лиха, не забудь.
Хоч і південь, а вітер пронизує, свище.
Та ніяких простуд. Обсушились — і в путь.

...І Червоне козацтво, й Червона комуна
У сухих толоках, край заплави Дніпра,
І «Повстаньте...» доносять розбуджені луни,
І шабель блискавки, й громовиця — «ура!»

— А тепера не так.—

Сидір хитро сміється:

— Бо, козаче, тоді грала кров молода.—

— Ти, брат, знову своє...—

доторкнувся до серця

Так, щоб Сидір не бачив, бо буде біда.

Крикне:— Ляж на візок, невгамовна натуро!
Знову тиждень не спав! — і батіг з-під поли.
Два старих козаки у годину похмуру
Світлу юність свою попід руки вели.

1977

* * *

*

Пісень заспівають про мене,
Як падав убитий з коня
І як задзвеніли стремена,
У ніч летючи навмання.

І як заридала кохана:
— Його вже на світі нема...—
Над тілом бійця-партизана
Нахилиться мати-зима,

І сивими косами вкриє
Чуприну, холодне чоло,
В глибокім заметі заріє,
Неначе мене й не було.

Я сам зав'язав собі рану,
З сорочки зробивши бинта.
Ой пісне, вмирати ще рано,
Живому впади на уста.

1977

* *
*

Вони стояли спиною до спини —
Останні на висотці кам'яній,
Летіли смертю послані краплини.
Лише одній краплині мідяній
Крізь два чола судилось пролетіти
І загубитися у хащах будяків.
Ту кульку знайдуть інтернатські діти —
Два хлопчики, що схожі на батьків.

1977

* *
*

Пливуть тачанки і важучі дроги
В пісках Волині, у поліській твані.
Майне зв'язківець на коні буланім,
В його саквах іще нема тривоги.

Обіддя крають сонце у ковбані
Або ламають місяцеві роги.
Здається — із чумацької дороги
Повіє духом свіжої тарані.

Ракета перекреслює відразу
Картину ідилічного спокою.
Вставляю детонатори в фугаси.

Дрижить земля від здибленого бою,
Шматують небо фосфоричні траси,
І молодик — як шабля наді мною.

1977

* *
*

Мені наснився знову кінь-вогонь,
Убитий кулькою малою на війні.
Кривава хмара в карій глибині
І трепет болю від моїх долонь.

Холодний піт, мов олово, зі скронь.
Я ріжу фінкою попруги шкіряні.
Не дзеньк, а зойк в залізнім стремені.
Останній слід ховає оболонь.

Був сильний кінь казкової краси.
І раптом жало мідної осі —
У зірочку біленьку між очима...

Безмежна ніч. Замету ожеред.
Куди пішов загін — назад а чи вперед?..
Стою один з сидельцем за плечима.

1977

* *
*

Ми входили у села і міста...
Не входили — вривалися, влітали.
І нас, як переможців, не вітали —
Як рідних садовили до стола
Чи клали на лежанку обігрітись.
Коли стола й лежанки не було —
Із копанки давали нам напитись,
Ділили куренів тісне тепло.
Іще ділили глевтяка шматочок,
Самі вночі ставали на пости,
Приводили в загін своїх синів і дочок
Заради волі,
Не заради мсти.

1977

* *
*

Наталі Кацук

Тополі, наче келихи модерні,
Що тоншають угору аж по креш.
Ім не до пари кухлі у таверні,
Важучі кубки з вензелями теж.

Налиті в них світанки слобожанські,
Подільські і волинські вечори.
Руді таврійські півдні забаштанські
І ночі мавчині весняної пори.

Я пив із них у колисковім леті,
В мить першого кахання навесні,
У мандраx по стривоженій планеті,
В сідлі рипучім — в партизанськiм сні.

Я пив із них перед тяжким походом,
В поході із Полісся до Карпат
Й тоді, як над замерзлим перебродом
Накрив мене шрапнельний вогнепад.

Я пив з тих келихів і намагався випить
Одним ковтком по вирізьблену креш.
Хрипіла смерть:— До ранку ти умреш! —
Я ж пив, щоб жити,
А не тому, щоб вижити.

1977

* *
*

Скільки мислі у юнім обличчі,
Скільки сили, напруги в руках!
Він усміхненим поглядом кличе
Йти за ним по роках, по віках.
А напроти побілена хата,
Сонце соняха коло стіни.

В брилі мармуру фото солдата,
Що поліг в перший ранок війни.

1977

* *

*

У капусті, в картоплі знаходили і в очереті
Не малих немовлят, а дорослих вусатих синів.
І кого біля ями, кого у тіснім лазареті
Сповивали для снів.

Засинали сини — хто навів, хто на хвильку,
Не закривши очей, не розправивши тіл.

Одному домовина,

а іншому скальпель та грілка,
Бо потрошені кості навпіл...

Так знаходили жданих уперше і вдруге
Не свої й не чужі матері, матері, матері.

А кого не знайшли — сповивали яруги,
Присипляли вночі до зорі.

Ще і нині над ними співають сумну коліскову
Темно-сині сніги, посивіла, як спіг, ковила.

А як в ірій летять журавлі та лелеки,

то знову

Ім із рідного двору приносять дрібочок тепла.

Не знаходять снів у проваллях зажурені

птиці,

І темніє, й тьмяніє сумне материнське крило.

... Чий то син на висотці лишився

в гранітній накидці,

Щоб: «Ніхто не забутий, ніщо не забуто!» жило.

1977

* *

*

Вночі, як останній автобус обходить

причали,

З'являється постать,

мов з братських могил, мармурова.

Що вибігла коней і нас напувати.
У неї крізь сльози усміхнені очі...
Я більшої шани не знаю й не хочу.

1977

ДОДОМУ ИДУЧИ

Латаття схиляє тонкі капелюшки
В оздобі росистих купав.
Під сивим острішком руда завалюшка
Причілком схилилась на став.

Самотній лелека не кидає хату,
Вертає сюди щовесни,
Чекає, шукає русяву кирпату,
Яка тут жила до війни.

І я, мов лелека, в зажурі шукаю
Чи юнку, чи юності слід.
Тут щедра зозуля кувала край гаю
Багато окрилених літ.

Лічили ми роки, із ліку збивались —
Безмежне було майбуття,
Отак, як до сонця, тоді нам здавалось,
Далеко до краю життя.

Нас брали на рученьки мрії ласкаві,
Несли у завітчаний світ.
Та раптом всі квіти зів'яли в заграві—
Під хатою танковий слід...

Тут знову зозуля кує в яворині.
Не та, що була,— молода.
А вірний лелека на сивій хатині
Подружку свою вигляда.

1977

* *
*

«Повертайте, лебеді, додому...»
Із якої пісні ці слова?
Як співалось далі?
Невідомо.
Випав сніг, посівіла трава.
То весна чи осінь? Не згадаю.
Знаю, що була тоді війна.
При словах цих згадка заригає
І здригне від грому тишина.
І дівчатко з'явиться біляве
В ватничку, в копитцях-постолах,
Зшитих із керзової халяви
Партизанським шевчиком в тилах.
«Повертайте, лебеді, додому...»
Чи знайшла домівку, чи жива
Дівчинка білява?
Невідомо.
Залишились тільки ці слова.

1977

* *
*

Салют згадався в сорок п'ятім році.
Вогняна радість, наче на Купала...
Але щораз до болю мулько в оці
Ота барвиста злива зависала,
Оті багряно-сині перепілки,
Які шугали в небо цілий вечір.
То материнських сліз бездонні ріки
Нам водопадом падали на плечі.

1977

ПЛАЦ

Це уходжений плац,
наче марка друкована нині,
Тут над сонячним глянцем
ніде і травинки нема.
Доокола казарми
товсті, наче бургерські скрині,
Далі — древній собор,
а ще далі — модерна тюрма.
Тут нові автомати
стоять у сталевій піраміді
І солдати новенькі,
немов автомати в строю.
Кулеметні патрони
лежать, мов солдатки з міді.
Мабуть, так тут було
в час походу на землю мою.
Ні, не так тут було.
Вже не чути скажене:
— Хайль Гітлер! —

Хоч в північнім чаду
зб'яжчали залізні хрести.
Мирний подих людей
обвіває планету, як вітер,
І фашистський штандарт
вже нелегко над світом звести.
Але плац не пустує —
ранкова іде перекличка.
Поруч танки, гармати
стоять в бойовому строю,
І могутній кронштейн
підіймає ракету, мов свічку,—
Термоядерну смерть
націляють на землю мою.

1977

* *
*

За руку візьми мене, весно, веди
В зелений свій дім, в яблуневу оселю.
Дай випить в дорозі живої води,
Щоб я подолав ті болота і скелі,
Де вже заросли партизанські сліди.

Коли ж на землі тих слідів не знайду,
Хай пам'ять мені розшукає дороги,
Де втрати тяжкі і тяжкі перемоги.
Я знов їм доземний уклін покладу
І в серце візьму молодої тривоги.

Не кидай мене, чародійнице весно,
Заквітчуй барвінком сивин сrebro.

Веди мене в царство відроджень чудесне,
Хай творче натхнення розповінню скресне
Отак, як скресає з-під криги Дніпро.

1977

ВОСЬМЕ ЧУДО СВИТОВЕ

Я вже старий.
Пора приймати спокій
Із давнім, невгамовним болем ран
Та спогаданням...
На курган високий
Повільно впливає караван.

В дубових збанах не вино — водиця.
На сотні верст хоча б один кишлак.
Вже другий тиждень мертва вогняниця
До Каспія веде — на Мангишлак.

Верблюди йдуть, похитують горбами,
Сліди зникають, наче у плавбі.
Ідуть, жарінь розчахують лобами,
Покірні надтяжкій своїй судбі.

Сувої розгортаються безкраї
Барханів, мов зітерті письмена.
Ні чайхани, ні караван-сараю —
Лише міраж край неба вирина.

Там біла хата, журавель над зрубом,
Святковий стіл, у глеку хлібний квас.
Зелений двір і сиза тінь під дубом,
Немов на Слобожанщині у нас.

І душу стисне давня ностальгія,
Гукне домівка верст за тисяч три.
На серце ляже водяна лелія
На Ворсклі біля Риботинь-гори.

І потече по жилах прохолода,
Холодна м'ята з двору запахтить,
Уткнеться в берег довбана колода.
Я знову дома...
Паджадана мить.

Оманне диво замете «афганець» —
Вітрище з півдня — щовечірній гість.
Підійметься пустеля в дикий танець,
Тоді від жаху небо землю їсть.

Нарешті привезли дар'їнську воду
Розвідникам несходжених пустель.
Дівчата й хлопці, склавши в міх породу,
Лежали скам'янілі межі скель.

Жива вода зціляла їх поволі,
Воскресли люди,
Бо жива ж вода.
А поруч море пригорщами солі
На березі гарячим осіда.

На саксаулі глянцева полуда —
Лиш він повстав проти судьби пустель.
Драбина юрти, мов кістяк верблюда,
Лишилась од кочуючих осель.

Тут, може, народилася дитина...
Як виросте — чи хто згада, чи ні,
Де в Каракумах та земля єдина,
Звідкіль відкрились простори земні...

Либонь, згада. Не можна ж без домівки,
Без ґрунту, що прийняв твій перший крок.
Геологи п'яніють від говірки,
Ведуть мене в розвіданий ярок.

— Дивись, дивись, яка засмага!
Тут нафта є або природний газ.—
Уже четверта випита баклага.
«Реве та стогне...» підіймає бас.

Ми помогли добратися до бази
Розвідникам —
Ще три дні в солонцях.
Таких людей я не стрічав ні разу,
З такими самоцвітами в серцях.

Вони водили нас на батарею,
В землянку, котру виколав Тарас.
Тоді один з них спалахнув зорею:
— Тут буде місто! Буде в скорий час!
Всміхнувся я від мрій отих примарних,
Бо ми ж сюди через вогонь везли
Води сто відер в боклагах бондарних,
Щоб ви, романтики, воскреснути змогли.

* * *

Минуло сорок літ.
Могутній ІЛ рокоче,
Пливе барханів хвиля полова.
Підвів Арал до нас глибокі очі
І знов — кошма безмежна, пилова.

Це Каракуми.
Я сліди шукаю
Колишні караванні —
Іх нема.

Пісок, як море, в нім за мить зникає
І слід, і цвіт, розквітлий крадькома.

Та ось під сивим Каспієм, в пустелі,
Засяло місто в райдузі живій.
Літак спустився з голубої стелі,
Затих в його турбінах буревій.

На струнах щогли напис локанічний:
«Ш е в ч е н к о».
Тополиний караул
І розмах чудоявлений, величний
Висотних поверхів.

Залізний саксаул
Відкочував у глибину такирів,
Бо тут — сади, крислаті ясени.
Показують нам школи і квартири
Мого знайомого романтика сини.

По місту їду на поклон Тарасу
У форт Шевченка,
До його верби.
Обабіч підіймаються тераси
Тонкої мармурової різьби.

Тут поливалки ходять семитонні,
Як у Москві чи в Києві у нас,
Тут нафтою наповнені безодні,
Пригвинчені до трубогінних трас.

У небі срібний лайнер пропливає,
Стирає караванну далину,
А я, як молодість, сліди свої шукаю,
За сорок літ шугаю в давнину.

Слідів немає, лиш відлунок знову:
— Тут буде місто!.. —

Зелень трав пливе.
Вже місто є реальне і казкове.
Ш е в ч е н к о —
Восьме чудо світове.

1977—1979

НА СТЕЖИНІ

День згорів, і всері сизуватий,
Наче попіл, вкрив головешки.
Я іду по вигоні до хати
І читаю трав'яні стежки.

В кожній своїй почерк неповторний
З відтисками ратиць і копит.
Тут пробіг табун лошниць проворний,
Ось телячий слід у Мокрий скит,

Це стежина рибаків тутешніх,
Ця — гайком веде до коваля...
А оця — до дикої черешні.
Як згадав — струснулася земля.

Схаменись! Оксани тут немає.
Ти старий, вона уже стара.
А стежина між кущів петляє
З перелазу від її двора.

Щасний я, що саме ця стежина
Бур'янами ще не заросла.
«Ну й дивак!» — всміхається ожина
Чорними очима, як смола.

Захопила ногу в гострі клешні,
Шепотить: «Ти далі не ходи,
Там її онука при черешні,
Ї не сама... До ранку підожди».

Над сагою місяць волохатий
Зацепився за суху вербу
І за перелазом коло хати
Чеше бабі косу голубу.

1977

* *

*

У зморшках гір — стежки людини, звіра,
Вітрів зимових і весняних вод.
Є і мої під скелями Паміра,
Давно засипані уламками пород.

Позич я вдачі у орла, в лелеки —
Знов не пройшов би по отих стежках,
Вони тепер так високо й далеко,
Як в небесах курний Чумацький Шлях.

І все ж стежки ті є, вони в граніті,
Що ляже десь в дорожнє покриття,
Вони в мені, моїм теплом зігріті —
Зелена брость на дереві життя.

1977

• **ПРОМЕТЕЙ І ДОН-КІХОТ**

Прометей іде із Дон-Кіхотом
Під одним плащем, бо дощ і дощ...
І стежина вкрилася болотом
Там, де молочай і нехворощ.

Є про що двом лицарям згадати.
І промовив першим Дон-Кіхот:

— Я хотів у тебе запитати,
Та незручність затуляє рот.

Прометей по-дружньому сміється:
— Мудрі всі запитання земні.
Відповідей безліч набереться,
Є розумні, але більш — дурні.

Дон-Кіхот одкашлявся, питає,
Свій шолом піднявши над чоло:
— Ти великий бог! Чому ж немає
Свят твоїх, здається, й не було?

Ти вогонь подарував людині —
А на небі де твого ім'я
Зірка? Не світилася і нині
Славою твоєю не сія.

На твоїх жертовниках не били
Буйволів, не смажились бики,
Не тесались мармурові брили,
Щоби звівсь ти в храмі на віки.

Зупинився Прометей за плотом:
— Що мені ті забавки малі!
Був я на Олімпі Дон-Кіхотом —
І людиною лишився на землі.

1977

* *
*

Як вона дивилася на хмару,
Ця земля,— щедротами свята!
Мала втіху, що пшениця яра
Дасть по сорок центнерів з гектара.

Та була безжальна висота.
Хмара лише тінню поманила,
А дощу ні краплі не дала.
І земна, й людська звитяжна сила,
Що врожай закохано ростила,
Невідомим воїном в могилу
У степу заспраглім полягла.

1977

* *
*

Із картоплини перший пагін білий
Крізь лозу кошика голівку простромив.
Він не благав: «Рятуй мене, помилуй!..»
Зі сховища у всесвіт просурмив:
— Я єсть життя продовження, безсмертя!
Мені байдуже — кошик чи земля!
Засохну я — за мною другий, третій,
Мільйонний к сонцю вийде на поля.
І будуть сапачки мені співати
Тонкою сталлю із дівочих рук,
А восени мій плід підійме мати,
Мов м'ячиком, пограється онук.
Я знову крізь лозову плетеницю
Себе, відчувши пору, простромлю,
Із льоху темного, мов з пишної світлиці,
Весні своє безсмертя просурмлю.

1977

* *

*

Замучив Бруно злий катюга папський.
Та все ж летить земля в безмежному всесвіті.
Тепер на площі комуніст міланський —
Джордано Бруно нашого століття.
— Зречись, бо — смерть! —
Димить фашистська ватра,
Підступні постріли, на бруках крові слід.
Та все ж летить Земля в комуністичне завтра,
Новий у неї на орбіті світ.

1977

* *

*

Кастаньети тріщать,
кастаньети лящать, як цикади,
Треба ж час оглушить,
щоб назад повернути громаду
У минулі віки,
в смоляний інквізиторський морок.
Але як повернуть
із мільйонами Гарсія Лорок?
Кастаньети тріщать,
кастаньети лящать на помості,
Але вчув цілий світ,
як трошили поетові кості.
О іспанська земля,
всім народом візьми кастаньети.
Не печаль воскреси,
а пісні комуніста, поета.

1977

* *

*

Зайди у хащі, упади на трави,
Радій лише тому, що ти живеш.
І над тобою здіймуться заграви
Багрянолистих, лісових пожеж.

Казковий чар обів'є диким хмелем,
Зеленоока Мавка заспіва
І піде в танок з молоденьким Лелем,
Коли заграє кобза вітрова.

Отак лежи, розхристаний і вільний
Від суєти, умовних строків, меж,
З землею, з небом, з сонцем нероздільний —
Щасливий тільки тим, що ти живеш,

1977

* *

*

Коли заплющу очі на світанку
В рожеву яблуневу заметіль —
Дівоча постать з'явиться у танку
З прогрітих сонцем, із далеких піль.

Вона ніяк наблизитись не хоче,
Притишити окрилений танок,
Щоб я пізнав, поглянувши у очі,
Поцілував нев'янучий вінок.

Підскочить і розсиплеться у брості,
Укриє первоцвітом деревце.
То молодість вертається у гості.
Спасибі тобі, вірна, і за це.

1977

* *
*

Поезія, неначе джерело
З глибин душі — стоструменем на волю...
Від радості,
Від самоти,
Від болю.
Хай рветься серце,
Хай горить чоло,
Хай ніч, як мить,
Хай день — одна секунда,
Хай доокіл — буденщини полуда,
А творчий дух, мов шабля наголо!
На брилах літ заб'ється джерело,
І будуть пить красу із нього люди.

1977

* *
*

І стоїть вона триста чи й тисячу літ
Коло зрубу криниці з відром, у запасці.
На сирому піску босих ніг її слід.
Отака, як у пісні, така, як у казці.

Я стрічав її десь у юнацькі роки
В слобожанським краю, в хутірці лісовому.
Теплий усміх її, білий помах руки
Не у згадці моїй, а у серці живому.

На осінніх стежках сніжний подих зими,
Де літа проминулі туманом повиті.
Та скресає вона в далині із імлі,
І цвітуть її очі волошками в житі.

І стоїть, як і триста чи й тисячу літ
Коло зрубу криниці з відром, у запасці.
На сирому піску босих ніг її слід.
Отака, як у пісні, така, як у казці.

1977

* *
*

Коли ти пісню не любив —
Вважай, назавжди загубив
Печаль і радість юних літ,
Дівоче серце, що за пліт
До тебе кидалося в пісні.
І не шукай в літа запізні
Уявно губ коханих, брів,
Отих безсмертних яворів,
Де спогадань жива вода
Дзвенить, як пісня молода.

1977

Я — ЛЮДИНА!

Дві сфери зійшлися — небесна й земна,
Між них я — людина — стою,
Неначе гінка корабельна сосна,
Із келиха простору п'ю.

Дві сфери — минувшина і майбуття,
Вузький проміжок між них,
Я мав би затиснути в нього життя
З мільйонами щастя моїх, лих.

Я мусив би так, як програма велить,
Природою дана: пройти
По тому проміжку, нащадків лишить
І зникнути в темні світи.

Мій поступ нуртує у лещатах сфер,
Я — мисль, я — творіння, я — рух.
Об'єднує розум «колись» і «тепер»,
В майбутть проривається дух.

Я маю лишити свій вік по собі,
Епоху, іменну добу,
І тим, що надбав у тяжкій боротьбі.
Полегшить прийдешніх судьбу.

1977

* *
*

Падун-гора, Падун-гора,
Ти падаєш мільйон віків.
Вже валунів руда кора
взялася струпом із боків.

Жахались люди: — Упаде!..—
І шлях під виступом кляти.
А у тобі, мов дзвін, гуде
Міць монолітної скали.

Пошли, фортуно, і мені
З Падун-гори живий привіт,
Щоб я в мої похилі дні
Зберіг духовний моноліт.

1977

НОСТАЛЬГІЯ

Старенька гуцулка полоще рушник у ріці
Святого Лаврентія. Крапля горить на щоді
Холодним промінням низького,

осіннього сонця.

Горянська хатина в чотири сліпеньких віконця
На тім рушникові, смерека, і Синя скала,
І Пруту кипіння в міжгір'ї, де сива імла.
На тім рушникові — ключем журавлі угорі.
В тонку полотнину вдивляються очі старі,
Здригаються руки... І ключ журавлів оживає,
З тканини лляної у небо вечірне злітає,
На крила бере її, наче дитину малу,
Несе на Карпати, саджає на Синю скалу.
Рушник полоскати біжить вона вниз до води,
Краплини-перлини мережають давні сліди,
Одна на щоку їй із Пруту... із рідного лона.
Всміхнулась, взяла на язик —

а краплина солона.

1977

* *
*

Останній постріл грому. Наче крижень,
Упала блискавиця в комиші.
Іржавіють рогозу палаші,
І сохне кривця переспілих вишень.

Завересніло. Може, через тиждень
Лісок багрянний — смутком до душі...
І золото степів, заховане в баржі,
Гойдатиме Дніпра глибокий стрижень.

Сірецький дощ із решета сійне.
І ти зітхнеш: стає іще одне
Гаряче літо вже минулим роком.

Чомусь помітиш саме в цю годину
Легесеньку летючу павутину,
Яка на чуб твій ляже ненароком.

1977.

* *
*

Яке то чудо — обрій! Утікає
І по собі лишає світ новий.
Як перейти його? Ніхто не знав, не знає.
А ти іди, іди, поки живий.

Ступи попід веселкою за обрій.
У тім глибинна суть твого життя.
Душі людській, допитливій, хоробрій
Немає простору без кроку в майбуття.

1977

* *
*

Час тече, немов пісок з долоні,
І хвилин кристалики малі —
Вже в минулім, у його безодні,
В бережливій пам'яті Землі.

Через десять тисяч літ по тому
Скаже ця крупиночка мала,
У яким прошарку віковому
Залягла і чим вона була.

1977

* *
*

Величний світ, який летить крізь мене,
Мінливий світ в своїй хвилині кожній.
В нім вічне чудо твориться зелене
І цвіт, і плід родючий — не порожній.

Не пагін я, не квітка, не зернина,—
А волею і розумом людина:
Вважав би, що даремно вік прожив,
Якби нового світу не творив.

1977

СЛОВО ПРО ЗАВЕРШЕНІСТЬ

I

Ви бачили, як стіг кладуть на луках?
Спочатку нагромаджують валки.
Шумує день в піснях і перегуках,
З дівчатами жартують парубки,
Одягнені не так, як на роботу,
А так, як на святки чи весілля.
В сажку нуртує карасів дрібнота,
Пудовий сом на прив'язі гуля.

Коновка з медом, та кобушка з квасом,
Ще й збан із перваком у лепесі.
А день іде до вечора тим часом
В своїй липнево-сонячній красі.
Стіжок підвівсь дредноутом зеленим
В смугастій хвилі скошених лугів,
Між явором — водолюбивим кленом
І очеретяним забором берегів.
Тоді раптово настає тиша.
Жінки і діти підгрібають дерть,
І чути таємниче слово — «криша».
Дядьки приносять сучкувату жердь.
У гору лізе майстер.
Жезл-трійчата
Над головою сонце золотить.
І осока, прив'ялена, стрільчата,
Уже на подавальцях шелестить.
І чуть, мов заклинання урочисте:
— Як вершить Гринь, то вже не затече!..—
А він вгорі, високий і плечистий,
Трійчатами пригладжує, товче
Слухняні пасма.
Лиш махне рукою —
Ураз до нього сунеться рогіз.
Скресають співи, гамір над лукою.
Трійчата кинуті, вершило вниз поліз.

Зимою, як замерзнуть переправи,
Про майстра Гриня тільки й балачок:
— Не затекло, сухе, як чай, їй-право!
Вершив, неначе кривлею з дощок.—
І лихо там, де славолюбець вершить
Ледачий.
Стіг зогнив до дна.
Ревуть воли, кінь ледь оглоблі держить.
І як до літа жить — ніхто не зна.

II

Літ не лічи, нехай старий, недужий —
Берись до завершального труда.
Хай за вікном спекота а чи стужа,
Хай травень звабно в шибку загляда;
Хай суєта щоденна остогидла
Болотом липне, пилом заміта
І час рипить, як віз без шмаровидла,—
Сухою глиною на осях — суєта.
А ти піднось покликання і волю,
Як у імлі гарячий смолоскип.
Йди на завод, їдь трактором по полю,
Сади малечу нелинів і лип.
Плекай дерева так, щоб їм жилося
По десять чималих людських життів,
Учись терпінню у зернят, в колосся
І стійкості учися у житів.
У тебе ж незавершеного, звісно,
На сотню літ натхненного труда.
Сорочку не пошиєш із повісма,
В відрі без дна не вдержиться вода.
Кому потрібні лиш до вікон стіни,
Хоч деревина в стінах тих суха?
Кому потрібні без кімнати сіни,
Світлиця без дверей і без верха.
О скільки їх — підмурків із бетону,
Які нагадують руїни древніх літ?..
На них вітрець гойдає руту сонну
Або колючий, наче докір, глід.
Іще б одне напружене зусилля —
І теплий дим поплив би з димарів.
Лунали б тут веселі новосілля
Чи піонерський прапор майорів...

Це все й тебе торкається, поете,
Берись до незавершеного знов.
Хай вигадка — про сонні води Лети,—
А ти жажнись, щоб спалахнула кров.
І прийде слово, прийде мисль жадана,
Яких шукав багато спраглих літ.
І вчується у шелесті каштана,
Що вдягнений у полум'я багряне,
Шевченків невмирущий «Заповіт».

III

О незавершеність — рядок передостанній...
Ти — поклик із докором і тягар.
Тебе вечірній промінь, а не ранній
Висвітлює.
І спелілий жар
Шукає уцілілу головешку,
Що сонну ніч вогнем опломенить,
Щоб ти проклав натхненним пензлем стежку,
На котрій стрів кохання щасну мить
Чи ту, якою всеньку Україну
Ти з Ковпаком пройшов із бою в бій,
А чи дитячу рідну, що в руїну
Поверг залізним чоботом палій.
На ній, либонь, зупиниться думками
Нашадок, ідучи у майбуття.
Простелиться та стежка над віками
Завершенням... продовженням життя.

1977—1979

В МОЇМ СЕЛІ

«Постав хату, хату з лободи,—
Співалося у стародавній пісні,—
А в чужу, в чужую не веди».
Які слова печальні, лиховісні.

І в'януло кохання молоде,
І плакало дитинство коло плоту.
Осіньне листя мокре і руде
Вінчало безнадією голоту.

Усе життя стягались на хати.
Самі будови в споминах людини
Чаділи, наче смолені гноти,
На гонах літ до смертної години.

В моїм селі зовсім іще недавно
Острішки очеретяні, курні
Стирчали за тинами, і захланно
Вітри кусали стіни крейдяні.

А взимку їх хуртечі замітали,
І лише кирпичи чорних димарів
Димком соломи прілої зітхали
Під голе віття верб і яворів.

Віконниці, немов дошки іконні,
Чорніли край підсліпуватих шиб.
Стежини до криниць на оболоні
Єднали душі ледь живих садиб.

Стрічала жінка у старенькій свиті
Сусідку в чоловічим сіряку
І дізнавалась, хто живий на світі,
А хто помер в далекому кутку;

Що у сусідній слободі Журавне
Страшенна пошесть — віспа, може, тиф...
Що староста позбувсь ноги від рани,
А знахарка ж казала: в нього звих;

Що борошна лишилось у ріжечку...
І боязко рушати до млина.
А про війну японську — ні словечка,
Вона ж далеко, хто про неї зна.

* * *

Тут лік часу початок брав од хати,
Не від народження батьків або синів.
— Та це ж тоді,— казала наша мати,—
Як ми купили дуб для стоянів,

А це тоді, як хату клинцювали
Все літо. Не вдалася толока.—
І витре сльози біла хустка з валу,
Роз'ятрить серце згадка нелегка.

А хата, мов присохла печериця,
Недочуває споминів — глуха.
Давно їй, бідній, спитьсся і не спитьсся,
Замоклий бік ніяк не висиха.

Червона глина, крейда синювата
І липові у тріщинах лубки
Не помагають. Випирають лати,
Немов у шкапи схудлої боки.

Вона причілком до воріт схилилась,
Вирипує вільховими дверми:
-- Подайте, Христа ради, ваша милість,
На погорілих. Всі безхатні ми.

У жменю п'ятачок, у торбу — миску прѠса.
І далі йдуть безхатні по снігах,
І далі стукають, на погорілих просять
І замерзають на глухих шляхах.

А хаті сниться те, що й нашій нені:
Весела всегромадна толока.
Із пивом кухлі піняться зелені,
В печі присмагла тушка гусака.

А люди хвалять хату, теплі стіни,
Чіпляються на двері — чи міцні.
Зеленим шовком — на долівці сіно,
Таке було в цих стінах лиш у сні.

* * *

В моїм селі уже немає хати,
Від котрої ведеться літ лічба.
В одній порі мурована, оката
Звелась Чернеччина.
Яка густа сівба!

В будинку три кімнати і світлиця,
Окремо — кухня з цегли у садку.
Не в одного — у всіх, бо так годиться —
Така домівка нині до смаку.

Хто випалив таку багрянну цеглу?
Хто вистругав луток цих ширину?
Хто на траву, лиш трішечки полеглу,
Не допустив отруту вапняну?

То сили, загальмовані віками,
Тепер хлюпнули з душ і розлились,
Своїми роботящими руками,

Своїми роботящими умами
З глибин земних до сонця потяглись.

Розквітла ружа, мов дівчатко, пнеться,
Щоб посміхнутись у дзеркальне скло
І запитати:

— Як тепер зоветься
Чернеччина — чи місто, чи село?
Воно село,
Але в такій обнові,
Що й місту в інший час не досягти.
Мій отчий краю!
Тільки у любові,
В моїй синівній, пристрасній любові
Незмінним залишатимешся ти.

1977—1979

1978—1980

я — син полка

Проходить невмируще покоління
Творців, співців
Жовтневої пори.
Ні забуття.
Ні одцвіту.
Ні тління.
Крилом землі торкнуться прапори
І знов — до неба,
В льот революційний
Над лавами поповнень полкових,
По мирних гонах,
По навальних війнах —
В ім'я добра і щастя для живих.

Ми чуем крок,
Ми бачим в авангарді
Тих, що в сімнадцятім
Зі Смольного ішли...
Не йшли — ідуть —
В осіннім Петрограді
На царський мур,
На підняті стволи!

Це — гвардія Народних комісарів,
Червоних командирів, сурмачів.
В очах у кожного — заграви од пожарів
І племінкий багрянець кумачів.

Одним полком ідуть вони у славі,
Натомлені —
Дорога нелегка.

І я іду у стоязикій лаві
Як вихованець —
Син того полка.

1978

ПРЯМО В РЕВОЛЮЦІЮ ПИШЛА

Б А Л А Д А

І коли упала з головою
Шапка-бирка,
Він іще стояв.
Босі ноги бавились травою —
Не було ніде ніжніших трав
І землі ріднішої на світі,
Ораної, сіяної ним.

Це було
В двадцятім році,
В літі,
Після бою з Круком курінним.
Лиш тоді, коли згоріли трави
У крутій, палаючій крові,
Впав козак червоний під заграви
При своїй холодній голові.
Не спитав її:
— Чого упала? —
Зарубала мову гостра сталь.

Це було
На Йвана
На Купала.

За причілкою дівчина співала.—
Перетнула пісню їй печаль.
Курінний обтер криву шаблюку
Об нову сорочку юнака.
Раптом дрібно затремтіли руки:
Вийшла наречена козака.
Під жакан заряджена централка
До плеча красуні приросла.
Постріл...
І козачка через балку
Прямо в революцію пішла.

1978

* * *

*

Світлій пам'яті мого брата Йосипа.

То перше найстрашніше спогадання.
Був дев'ятнадцятий (узнаю потім) рік.
Ввійшов мій брат у хату на світанні,
Пов'язкою кривавою опік...
— Денікінець мене впритул з нагана...
Дві кулі із нагана у живіт...—
Я вперше вчув різьке слово «рана».
А руки в Йосипа холодні, наче лід.
— Попа не треба, тату, комуніст я.—
І слово «комуніст» нове мені.
В ряденці брата повезли до міста,
А привезли додому у труні.
Без Йосипа у хаті пусто стало.
Безсмертники поніс я золоті.
Злякався: мов живе затрепетало
В вінку червоне листя на хресті.

1978

БАЛАДА ПРО ЛЮБОВ

Сміються коні, падаючи в трави,
Сміється смерть на кутні, як завжди,
До хутірця прямуючи лукаво
По гуші лопухів та лободи.
Зненацька бій прорвався до шпиталю,
Де тяжко ранені лежали на возах.
Станкач пашів розпеченою сталлю,
Багато важив він на терезах
Нерівної, раптової дуелі.
Усі загони кинуті в прорив..
На залізницю.
Лиш обоз в оселі.
Бабахкають гвинтівки із-за грив
Убитих коней.
Що ті гвинторізи!..
Десятків три їх у руках дідів.
Не менше роти в луговини лізе,
Б'ють автоматні хвилі в п'ять рядів.
Есесівців до селища болотом
Іуди-поліцаї провели.
Довбуть думки, немов тупі долота,
Бабахкають зачовгані стволи:
«А що, як до поранених прорвуться?»
Кричить станкач:
— Води мені, води!..—
Обозні коні падають, сміються,
Сміється смерть на кутні, як завжди.
Ковпак, учувши дальній крик тривоги,
На залізниці Руднева лиша.
— Карпо, за мною! —
У стремена ноги.
За ним Карпова сотня поспіша.
Тепера — не брязкучі гвинторізи,
А шал вогню, громи святої мсти.

У землю втоптані караючим залізом
Залізни, з бляхи різані, хрести.
Ковпак підходить до возів з будками —
Пусті вози.

Прим'яті сінники

По-батьківськи розгладжує руками:
— Пішли на гулі наші парубки.—
Жартує, а в очах болючий спалах,
Який, гука на все Полісся: «Де?!»
Поміж голобель, у траву опалих,
До лісу свіжа стежечка веде.

Сміються коні тихо, без іржання,
Сміється смерть на кутні, як завжди.

Під тягарем убивчого мовчання

На гвинторізи хиляться діди.

Лиш повариха Марфа Лобанчучка

Ридає при гарячій казані:

— Як збіглися дівчата поліщучки

Та на руках... в корчі... у курені...

— А лікар де?

— І лікаря з собою...

Вони з'явилися, неначе з-під землі,

Коли зчинилась веремія бою.

Усі такі худесенькі, малі...

А в мене ж каша видалась крутою,

Не на воді варила, з молоком...—

І Марфа, змучена своєю добротою,

Ридає над гарячим казанком.

Сміялись коні тихо, без іржання,

І з ними смерть на кутні, як завжди...

Кохання?

Та яке тепер кохання?..

Аби з землянки винесла води

Поліська Мавка — мовчазна лелітка,

Що стріла дівування в час біди,

Слабенька і бліда, неначе квітка,
Яка розкрилася в хуртечні холоди.
І ось вона богатиря на руки
Бере й несе в таємний курінець.
У хлопця серце губить перестуки,
Але тепер у нього двоє серць.
Сміються коні білими зубами,
Сміється смерть на кутні, як завжди.
Під сивими лозовими чубами
Вітрець розчісує заплутані сліди.
Кричить Карпенко:
— В розвідку!..
За мною!
Усіх в загін повернем!
Вируша-а-й! —
Ковпак за плечі обійняв рукою:
— Не поспішай, Карпо, не поспішай.

1978

УЛЮБЛЕНА ПІСНЯ

У Руднева пісня любима була.
За першим акордом в старім патефоні
Спинялись в тачанку запряжені коні
І давня печаль над гаями пливла:

В чистім полі, на крутому схилі,
Де клубочить по ночах туман,
Там лежить під кленом у могилі
Молодий червоний партизан.

Я сама героя виряджала
На звитяжні бойові діла,

Гостролезу шаблю подавала,
Вороного коника вела.

В ковилу, немов у тиху воду,
Він в бою прострелений упав.
За Радянську владу, за свободу
Наш герой життя своє віддав.

В чистім полі, на крутому схилі,
Де клубочить по ночах туман,
Там лежить під кленом у могилі
Молодий червоний партизан.

Ця пісня з далеких юнацьких років,
З війни громадянської лунами слалась,
Коли на півнеба заграви здійсмались
І бризкали зорі од сталі підків.

Не знав комісар, що луна степова
Назавжди зілється з міжгір'ям зеленим,
Як сам він поляже в Карпатах під кленом,
Й цю пісню про нього народ заспіва.

1978

ЖИТТЯМ — ЗА ЖИТТЯ

БАЛАДА

Над Києвом небо палає
В святковім, ракетнім вогні...
Три хлопці утоптанім плаєм
Заморені йдуть, мовчазні,—

Несуть свого друга Миколу.
Немов у покосі трава,

Він в'яне. Є шашечка толу
У нього мала, свердлова.

Засмолений в ній детонатор,
Бікфорд на сімнадцять секунд.
В міжгір'я, неначе у кратер,
З-під ніг осипається ґрунт.

Стежина — то бором, то лугом —
До Пруту від броду Дністра,
А там — буреломні яруги,
І знов — за горою гора.

Підбилися друзі хороші.
Загін попереду не жде.
Хоч би були справдішні поші,
Та їх тут немає піде.

Загублять загін — то загинуть,
Така партизанська судьба.
Та друга вони не покинуть —
Хай втома їм кості руба.

Це все розуміє Микола,
Бо сталося б з іншим таке —
Він ніс би його через доли,
Долав би міжгір'я глевке.

То інший... а він же з мінерів,
У нього душа вогняна.
Привидився стрій піонерів
У таборі «Юна Десна».

Він голос почув свій хлоп'ячий:
«Як треба — за друга умру!»
Десь ворон над прірвою кряче
І твань по коліна в яру.

Тоді посміхнувся Микола:
— Спиніться на перекур.—
Імлиця згущалась довкола
Густа і холодна, як мур.

Тютюн і саперні запалки
У нього в кишені, либонь.
Бікфорд підпалив од цигарки,
Сховавши його між долонь.

А шашка була коло серця
Кругленька, мала, свердлова.
— До мамі зайдіть в Новосельці,
Вклоніться, як буде жива.

Секунди летіли нестримно,
Мов човник у вир без керма.
Заряд потаємний не гримнув,
А тріснув, немов крадькома.

Ракети спалахують жарко
У тихому сплеску імли.
Стоять три діди серед парку —
Оті, що мінера несли.

Їх спомин завжди у дорозі,
Він гать крізь літа нагатив
Туди, де їх друг у знемозі
За друзів життям заплатив.

1978

КОЛИ Я ЧУВ ОРГАН УПЕРШЕ

Павло Тичина вперше чув орган
В Німеччині, у довоєнні роки,
То він тоді благословив талан,
Відкривши в музиці незвідано широке.

Тичина чув орган уперше...
А я не знаю, де й коли...
І копитами пам'ять креше,
І спогадання соколи
Летять у всі міста і села,
Де був колись я.
Постривай.
Запізня осінь. Лиш омела
Вивершує зеленим гай.
У польським селищі неділя.
Іде по вулиці загін.
Стрічають нас із хлібом-сіллю.
Петарди ляскають, і дзвін
Гуде зовсім не малиново.
Дівча, одягнене святково,
Мені вклонилось до колін.
Дає, за звичаєм тутешнім,
Горіхи, сушені сливки.
Вона така, немов черешня
Із первоцвітом.
Що сказати?..
І не могла не говорить.
А за рікою, край загати,
Побитий дзвін гуде, хрипить.
— Ходімо, пане, до костьола,
Там нині знаний органіст.—
Органа ж я не чув ніколи.
Ідем за річку через міст.
Костьола велич рокотала

Всеваддям звуків, наче ліс,
Де кожна гілка трепетала,
Сюди одвічний сум заніс.
І тільки інколи, мов промінь,
В той невідступний звуків тиск,
Мов у п'тьму каменоломень,
Вривався магнієвий блиск.
Яріло щось не благочинне,
Не канонічно вікове.
Згадавсь мені тоді Тичина.
Черешня в музиці пливе.
Кипить бурштином світла піна
Коло вінців блимютих свіч.
— О панно Інно, панно Інно...
— Я — панна Інна, в чому річ? —
Прошепотіла цвіт-черешня
І далі в музиці пливла.
Ї мене, за звичаєм тутешнім,
Поцілувала край села.

1978

МАЛЕНЬКИЙ СПІВАК

Иде загін Ковпаків по Волині,
По скатованій люто землі.
Ось хлопчина стоїть в пожаринні,
Мабуть, гріється в теплій золі.

— Хоче, я заспіваю вам пісню?..
Тільки дайте мені сухаря.—
У штанцях дві холошки різні,
Замість шапки — кубло з ятеря.

— Нагодуйте! — гукає дівчатам...
Генерал і втирає сльозу.
У малого з халяви лапчата,
Твань роз'їла солдатську керзу...

Кровоточать порепані ноги.
Лікар мазь накладає руду,
В санчастині вкладає на дроги.
— Може, сам піхтурою піду,

Бо кому я потрібний — дохляка? —
За хвилину заснув волиняк.
Піднялась на полудрабках ятка —
Вже на зиму іде як-не-як.

Він проспав дві доби непробудно.
Винувато всміхався вві сні,
Часто кашляв надривно, простудно
І співав за сухарик пісні.

Він співав безголосо, губами,
Прикладав кулачок до щоки.
Як прокинувся, пішов за грибами
І сховався в густі хвощаки.

— А!.. Не хочу я вас об'їдати.—
Взяв на руки хлопчину Ковпак:
— Ти, здається, умієш співати?
По заріз нам потрібен співак.

Будеш мати пайок, як годиться,
Одежину, нові чобітки.
Сам же знаєш — у кожній столиці
Знаменито живуть співаки.

І у нас, в партизанській державі,—
Хоч столиці, щоправда, нема,—

Будеш ти у пошані і славі.
Так що їстимеш хліб не дарма.

Хлопчик, справді, співав пречудово,
Озивалась розбуджена даль,
Але світло дитячого слова
Заступала болюча печаль.

Запитали — чи є в нього рідні?
— Геть немає, побиті усі.
Палії лютували аж три дні.
Я сховався в болотній косі.

А у твань побоюлися вбивці...
То й zostався один я, один.—
У білявому чубику-гривці
Гірко пах підгорілий полин.

До Москви у годину засніжну
Взяв хлопчину прибулий літак.
Спогадання тривожне і ніжне
Залишив нам маленький співак.

1978

* *
*

Коняга ранений благов:
— Дострель мене,—
Благав печальними, глибокими очима:
— Візьми свій автомат, що в тебе за плечима,
Нехай коротка черга спалахне.—
Та замість кулі — із повік сльозина
На гриву впала в скорбнім трепетанні.
І кінь зажмурился, як мала дитина,
Губами до руки торкнувся на прощання.

1978

ВІДЛУНОК

Я іду із Петрівців у Лютіж.
Світанкова близиться пора.
«Ой, коли ж ти милую долюбиш?..» —
Вчулося у плескоті Дніпра.

Оглядаюсь — ні душі довкола,
Тільки тінь солдата ув імлі
Смичуть хвилі за суконні поли,
Наче рідні донечки малі.

Це на тому березі я бачу —
За Дніпром... на березі війни.
«Повертайся, голубе, козаче!» —
Знову чую голос тишини.

То квилить розлука віковічна
З далини, з глибин, із висоти.
За квилінням сталь дзвенить двосічна
Об ремінні й бронзові щити,

Кашляють пістолі, гаківниці,
Ближче — б'ють гармати нарізні,
І «катюш» смугасті блискавиці
Над водою поруч, при мені.

А напроти, де каміння голе,
П'є солдат з шолома ув імлі,
І його посмикують за поли
Хвилі, наче донечки малі.

Нахиляюсь до води так само,
Як солдат з шоломом у руці.
А солдат поплив під парусами
По прошитій кулями ріці.

Паруси — то поли шинелини,
Корабель — сухий вербовий пень.
Мало ночі!.. За валами глини
Десь над Києвом народжується день.

А вода — в чотири океани..
Що та одіссеева плавба!
Руку подали йому тумани
З Лютіжа, з горючого горба.

Та рука в туманів надто кволала
Там, де буря голова сліпа.
Хвиля вибухова не за поли,
А за душу воїна хапа.

Пасма куль трасуючих, як струни,
Густо напинає кулемет.
Серце в них ударилось — і луни
З кров'ю, з болем кинулись вперед.

А вода, мов лава у вулкані.
Що ті, одіссееві моря!..
Придивляюсь: в сивому тумані
На шоломі жевріє зоря.

Рання качка під лозою кряче,
Золоті заводі кришталь.
«Повертайся, голубе, козаче!» —
Ой, яка в тім поклику печаль!

1978

ОСІННЬОЇ НОЧІ

Блукає опівночі вітер —
Бродяга осінній, рудий.
Він лавку під кленами витер,
Погойдав ліхтарик блідий,
Сипнув листопадом із кручі
У чорні розтоки Дніпра.
Він кашлем глибоким, хрипучим
Давився — простудна пора.
Гайнув по Хрещатику шпарко,
Довкіл Бессарабку оббіг,
Звернув під муровану арку,
Коліньми уперся в поріг
І гримнув до мене у шибку:
— Виходь у купіль золоту!
Трусну твою душу, як липку,
Зів'ялі думки розмету,
Вдихну найсвіжішої стужі.
Засидівся, бачу, в теплі.
Згадай, як ішли по Залужжі
Удвох по трясинній землі.

Натяг я плаща, капелюха,
Поріжки злічив кам'яні...
Рудий мені хрипло до уха:
— Згадалась та нічка чи ні?
Загони імла проковтнула,
А ти на узліссі один.
Стирчить автоматове дуло
Від тебе вперед на аршин.
Немов націлявся убити
Мене, бо кого ж бо іще? .
Дощисько у рану відкриту
Тебе безугаву січе.

А я реготав:
Гей, солдате,
На людях і смерть, брат, красна.
Тут пустка — ні люду, ні хати...—
Ти кинув мені:
Сатана!
Навіщо замів падолистом
Недавно утоптаний слід?
А я коло вуха — зі свистом,
Зі сміхом холодним, як лід.
Я сили твої по листочку
Трусив, оголяв до кісток.
Звалив у багnistім ярочку —
То був твій останній місток
Між світом земним і тамтешнім,
Де пекло, де рай і т. д.
Та я схаменувся —
І клешні —
Туди, де багаття гуде
У сонному колі загонів.
Це зовсім поблизу було,
Як кажуть, за п'ятеро гонів,
Де пралісу щільне кубло.
Димку навалив повну полу,
До носа підніс тобі:
На!..
Ти звівся і вимовив кволо:
Спасибі, старий Сатана.
Та я не образивсь на слові,
Димком від багаття курив.
Ти біг по листвяній полові —
Всю душу уклавши в порив.
За це я назвав тебе братом.
А нині він є у тобі —
Той порив?..

Сердечко виривається і скаче,
Цвіте від щастя, мов під сонцем сонях.
За хмарку — сонце...
Сонях — у шоломі!
Блищать шаблюка і дзвенять стремена,
Зірки червоні...
Звихрені знамена...
Дитяча мрія, мов сірник в соломі.

У цьому ж парку,
В темно-сірім домі
Лежав я в партизанському шпиталі.
І снилися мені алеї невідомі,
Літ полум'яних пам'ятні скрижалі
У барвінкових, росяних віночках.
Я по траві везу свого синочка
На іграшковому буланому коні...

Тепер онук мій звівсь на стремені,
Рудіє чубик, мов під сонцем сонях,
Пітніє грива у жарких долонях.
І я щасливіший, ніж був тоді у сні.

1978

* *
*

Прийміть, звитяжні хлопчики, й мене
До вашого дворового загону.
Я підірву машину п'ятитонну
Із бомбами, як вартовий засне.

Ще підірву на Пруті два мости,
На Гніздні і на Бистриці — чотири,

Пораненого з Косова до Сквири
Допоможу в палатці донести.

Все покажу вам, воїни уперті,
Що у скарбниці згадки бережу.
Лиш кістяка з косою — злої смерті,
Яка косила нас,— не покажу.

Щодня просити буду ласки в долі,
Щоб вам прослала мирних літ ріку,
Аби вас не косили в ратнім полі
Залізо й мідь на довгому віку.

1978

ВЕЧІРНІЙ СПОМИН

В сімнадцять літ кохання перше,
Його відлунок в сімдесят.

Кремезний тесля дуба теше
Собі на хрест.
— Стара, присядь.—
Бабуня сіла на хвилину,
Немов кульбабочка легка.
— Було весілля наше взимку? —
Спитав старий.
Його рука
Всі десять пальчиків задублих
Так ніжно стисла, як могла.
Із них, мов з пуп'янків набухлих,
Вишнева гілка розцвіла
Рясним, тремтливим первоцвітом.
Дід посміхнувся в сивий вус:
— А може, навесні чи літом?..

Клепав, здається, чорногуз
Тоді на нашому подвір'ї,
Як вперше я тебе привіз.
Були тополі в білім пир'ї
І слався хвилями рогіз
Понад сагою...
— Ой, забудько.
Я ціле літо за тепла
У економії Безрудька
На заробітчині була.
Тоді, як осінь затрубила,
Лиш повернулась, пригадай.
І ще й пшениці заробила
Нам на шишки та коровай.
Ти на весіллі у шинелі,
В смушевій шапці був — козак.
Як віз мене, стріляв на греблі
У тебе Прокіп, гайдамак.
А ти — з шаблюкою на нього.
Утік, зловити не змогли.
За війни наші перелогі
Всі геть кущами поросли.
По них бандюга безугаву
Гасав, мов лис, ховав сліди.
Усім селом ми на облаву
Ходили в люті холоди,
Та не знайшли ніде нікого.
Невже забувся?
— Бач, забув.
Це не тоді, коли нового
Тобі підшальника здобув?
— То вже було за рік по тому,
Як закінчилася війна.

На мить спливла в очу старому
Шовкова, райдужна весна.

А Мотря в ній, немов жоржина,
Цвіте на кладці при воді —
Його любов, його дружина
Легка в роботі і в ході.
— А де та хустка?
— Геть згоріла,
Коли Комуни підпалив
Пройдисвіт Прокіп.
Вечоріло.
Останній промінець поплив
По сивині зеленкуватій
Ріденьких кіс,
По бороді
Густій, широкій і кудлатій.
Шелеснув човник на воді,
Там, де була вербова кладка.
— А ти послухай-но, стара,
Прийшла зненацька інша гадка.
Розсоха, що коло двора,
Під журавлем, бач, уклякає,
А дуб з розвилкою, гляди.
— Беріг на хрест...
— Хай почекає.
Зарано, Мотренько, туди...
Жили, жили й не нажилися.
Іще б з десяток теплих літ.—
В зіницях повинню розлився
Прийдешніх років дивний світ.
На дубі тесанім сиділи
Старі, і споминів юга
Вертала їх в цвітіння біле,
Де кожна бростка дорога.

1978

* *

*

Твердими, вузлуватими руками
Вхопився дуб за землю — і ні руш!
Спокійно він прощається з хмарками,
Що в інший край полинули за Уж.

Він землю цю оберігати буде,
Як рідну матір, що життя дала.
У нього куль свинцевих повні груди,
Вони уже не заподіють зла.

У нього пуд осколків під корою,
Насадки списів, зламані шаблі...
Вростив у тіло ненависну зброю,
Оту, що смерть несла його землі.

1978

* *

*

Який солодкий дим, коли горить листва,
Дбайливо зметена до затишного рову,
І яблуня — матуся злотоброва —
Рожевий плід нам сипле з рукава.

Гіркий, задушний дим, коли садок горить,
А палії у небі, наче круки...
І яблуня безглуздий світ корить,
З плодом зів'ялим підійнявши руки.

1978

* *
*

Стежки моєї пам'яті,
Немов судини в старості.
Ось тут я вчився грамоті.
При школі вишень зарості.

А берест той покручений
З галузками подвійними
Садив мій брат, замучений
Двома жахними війнами.

Із першої всесвітньої
Прийшов шаблями мічений,
А другою — новітньою —
З могилою повінчаний.

Тож цілий світ у пам'яті
Над стежкою єдиною,
Де я учився грамоті:
У всьому будь людиною.

1978

* *
*

Закоханий в землю з дитинства
З літами ще дужче люблю...
У пору запеклого вбивства
Молив її —
Її нині молю,
Щоб насипом встала під кулю,
Поїла водою ріки,
В недугу послала б зозулю
Нові накувати роки.

1978

* *
*

Моя земля і тепла, і м'яка,
Мов матері ласкавої рука,—
Вулкановою лавою тече
На того, хто підступиться з мечем
І стане, наче прірва при скалі
Тому, хто зрікся рідної землі...

1978

ДО СИНА МАКСИМА

Син пішов у солдати тоді, як мені
Поділилось навпіл все, що «до» й «по війні»,
Вже тоді, коли сьомий десяток років
Я розбив на чимало вузеньких шматків,
Щоб їх більше було до межі, до кінця.
Я думками звертаюсь до сина, бійця:
Досвід мій не малий —
Простріляв три війни:
Басмачі, білофінни, фашисти.
Вони
Залишили на спомин чотири рубці.
Але ж інші тепер арсенали й бійці.
Тому школа моя застаріла, либонь.
Лиш незмінним залишиться завжди вогонь.
Хай же буде тобі прометеєвим він,
Що дарує життя,
А не попів і тлін.
Мусить мати солдат чисту совість і честь.
Вірю — скажеш мені по-армійському:
— Єсть!

1978

ОСЕНИЦЯ

Спілою антонівкою пахне,
Прілим картоплинням і димком.
В казанку пшоняна каша чахне
Під старим розлогим берестком.

Родичі мої несуетливі
Повагом сідають на спориш.
Дядина шепоче: — Ми щасливі,
Кѳели ти додому приїздиш.

Поливає воду на долоні,
Подає вишиваний рушник.
І цвіте ряднина на осонні,
Мов у пряжу затканий квітник.

Біля каші в неширокім колі
Жилаві, спрацьовані діди.
А бабусі, мов сухі тополі,
Все стоять із кухлями води.

З рушниками білими лляними
Ждуть отих, кого в гурті нема.
Та вони ж не прийдуть.
Понад ними
Вже не осінь, а зима, зима.

— Починаймо, братці, осеницю,—
Мовив дядько Хлібопек Сергій.
Слово призабуте, наче птиця,
Пролетіло в пам'яті моїй.

Осениця — не гучні обжинки,
А спокійний гуртовий обід.
Мов по краснім літі на поминки
Сходиться в неділю всенький рід.

Будуть каша польова, горілка,
Квашені і свіжі кавуни.
Зрине пісня, наче перепілка,
І замре у гонах тишини,

Бо у вирій спомином полине
Сивокрила бесіда батьків.
Осениця — свято журавлине,
Прийшло із язицьких правіків,

Призабуте і воскресле нині,
Наче цвіт троянди на рядні.
Дома я при вогнищі родиннім,
Де нема найближчої рідні:

Батька, мами, двох сестер і брата,
Діда-кобзаря давно нема.
Наді мною осінь пелехата,
А над ними — все зима, зима.

Але тут усі серця і лица
В колі Вороньків, Хлібопеків
Рідні звіку.
Власну осеницю
Я святкую на землі батьків.

1978

НА ПРИТОЧИЛІВЦІ

Іде бруківка вдовж мого села,
Ще не асфальтована бруківка.
До Ворскли Приточилівка лягла,
До шляху простягається Корчівка.

Я вперше йду по бруку біля хат,
Яких також не впізнаю — цегляні.
Прибулий з міста, де цемент, асфальт,
На свіжий камінь, мабуть, і не гляне.

А я багно місив тут восени,
Ковтав пилюку літом, груз весною.
Тому кажу: «Спасибі вам, сини,
За Приточилівку, що стала кам'яною,

За цю гранітну смугу, що тепер
Влилась, мов нерв, у стодоріжжя краю,
Що кожен з нас, мов юний піонер,
Свій власний крок твердіше відчуває».

1978

НА ГУЛИВІЙ ГОРІ

На Гуливій горі колись розбійник Гулий
Шугав, як вепр, з Пушкарщини в Букрій.
На Гуливій горі лежить полин послуний,
Нескорений хизується пирій.

А де могила Гулого? Не знати...
Втопилась в чагарі та бур'яни.
Казки про нього вже не ходять в хати,
Лишилися за порогом давнини.

Був батько Гулий лицарем, казали,
Що в пана візьме — кине кріпаку.
На бій із ним водили генерали
Полки... аж ліс тріщав у Бобряку.

То все легенди сиві, призабуті,
А я й тепер, як в юності, давно,
Шукаю камінь у посохлій руті,
На котрім всічене козацьке стремено

І два пістолі схрещені стволами.
Чи був той пам'ятник далекої пори?..
Привиділось:
Мій прадідко волами
На Лебедин прямує від гори.

Навстріч гарбі, піднесене побідно,—
Знамено батька Гулого руде...
На нім пістолі, ще й стремено мідне.
І прадідко уклін йому кладе.

1978

* *
*

Перший сніг —
То святкова пора
Із дитинства на серці донині.
Вилітаєш уранці з двора
По широкій пухкій полотнині.
Забіліло, заткалося все —
Двір, город, затишна луговина.
Наче зграя летить лебедина
І тебе в білу казку несе.
Угорі, унизу — тільки сніг
В рукавичках м'яких волохатих.
Десь далеко, далеко поріг.
На порозі — усміхнена мати.
З того часу крізь перший сніг
Привиджається материн сміх.

1978

НА МЛИНАРСЬКІЙ ГОРІ

На Млинарській горі бездоріжжя й безлюддя.
Поза шкіру мороз утикає голки.
Шарудить коло ніг приморожене груддя,
Ревматично риплять на вітрах вітраки.

Тут збиралась колись парубота з дівками.
Вниз котились вози смоляні, вогняні
На Івана Купала. А ми малюками
Ще були і ховались в густім бур'яні.

Та коли грозовиця, було, нагодиться —
Всі гуртом прибігали під перший вітряк.
Всередину пускав нас мірошник Синиця
І розламував свіжий, пахучий житняк.

Сирівець розливав, присолоджений медом,
І казки повідав нам купальські страшні:
Як русалки з піску під сінним ожередом
Сеї ночі печуть пироги сатані.

— Не в печі, на жару, — лиш на місячнім світлі,
А в часину грози — на вогні блискавок.
Хто підійде до них — ті бездушниці підлі
Враз у Ворсклу поцуплять або ж у ставок.

Якось я повертав до млина через луки,
У шинку забаривсь. На Купала було.
Як уздріли русалки — за ноги, за руки
Та з обрива... Мене на бистринь понесло.

Аж край Буймира я ледве виліз на сушу.
Обсушитись вертаю до шинку в село,
А русалки услід: «Дай нам, парубче, душу!»
І регочуть гуртом. Отаке-то було.

За дошками млина грім нагримує басом,
У маленьке віконце летять блискавки...
Від казкового жаху, солодкого квасу
Спогадання лишилися на довгі роки.

Я стою на горі. Вітряки, мов лелеки,
Сплять на грудді, до ніг опустивши коші.
Не русалкам, а їм у дитинстві далекім
Залишив назавжди я краплину душі.

1978

* *
*

Не зупиняйся, мить, бо ти прекрасна
Лише у русі, у живій плавбі.
Я жду нову — таку ж хвилину щасну
І упаду за неї в боротьбі.
Нехай мій син, онук чи, може, правнук
У неї влучить, як стрілою Тель.
Прекрасна мить — не первоцвітний ранок.
Не радості легкий, раптовий танок,
А та, що дух підносить на щабель.

1978

* *
*

На плечі Шевченка голуб сизий
Гріється у бронзовім теплі.
Під гранітні багрянні карнизи
Жовтий лист кладе свої жалі:

— Прощай, Тарасе!
Шум зелений
Принесе тобі нова весна.—
Шелестять напівопалі клени.
А поет у вічність порина.
Промайне зими м'яке засніжжя,
Прийдуть дальні весни і літа.
Інші покоління до підніжжя
Приведе сюди любов свята.

1978

ВЕСНЯНИЙ ДОЩ

Юрію Мушкетуку

Весняний дощ!
Зернята між грудками,
Мов злотні розсипи з водою залягли
В родюче лоно.
Ніжними руками
Через всю ніч грозової імли
Тяглось пагіння до Нового світу,
Що зветься днем,
Що з сонцем народивсь
І розпочав славетну еру літа.

Весняний дощ,
Своїм трудом гордись
І щедрістю своєю.
Дні грядущі
Тобі всміхнуться в вуса колосків,
Як молоді сини міцні, тямущі
Всміхаються завдячно до батьків,

За їх любов,
Терпіння і науку,
За спадщину в пориві до труда,
За їх безсоння
І за їхню муку,
Щоб кучерявилася зміна молода.

Чи як бійці — старому генералу
Що, розірвавши коло вогняне,
Відкинув геть розлючену навалу,
Мов знав якесь закляття потайне.
У ворога ж і танки, і гармати —
А тут лиш батальйон під прапором полка.

З такою вдячністю дивились ми в Карпатах
На генерала — діда Ковпака.
Він заступив скажену смерть собою,
З оточення виводив — і не раз!..
Він став нам благодійною судьбою,
Що з пекла винесла у безнадійний час.

— Спасибі, дощику весняний! —
Скажуть люди,
Святкуючи обжинки на току.
Мале дівча пшеничник їсти буде,
Що голоду не знало на віку.
Олівчик візьме, аркушик блакитний,
Сто рисок густо проведе усторч,
В них намалює мамин посміх рідний,
Внизу підпише:
«Це — весняний дощ!»

1978

* *
*

Мати хліб приносила від зайця,
Батько — від ведмедя піврибини.
Не було смачнішого окрайця
За отой, що випросили в зайця,
І жирнішої рибини-солонини
За оту, що сам ведмідь подарував,
Батькові засунувши в рукав.

1978

* *
*

Коли зариваються в ґрунт лемеші
І горнутья хвилями ріллі —
Вчувається шурхіт зерна на коші,
Музики в дворах на весіллі,
І спів колисковий, що в зоряну ніч
Спливає рунечками пуху,
І жар у лице,
Мов розверзлася піч:
Згадав хлібороб про торішню посуху
І стиснув кермо, наче шаблю на січ.

1978

* *
*

День до полудня встиг натомитися
Від комбайнових стерн, від коси.
Вечір-небіж йому: — Дядьку, вмийтеся! —
І хлюпнув повну пригорщ роси.

І простягся він тінню цибатою,
Рудочубом уквив небосхил,
Подивився на землю багатую:
Скільки в ній його сонячних сил.

Він уквився пухнатою ковдрою,
Котру ніч щойно виткала з хмар.
І з усмішкою тихою, доброю
Спить натруджений день-хлібодар.

Завтра встане в турботах господаря,
На обжинки дівчат поведе.
І прикотить барило до бондаря,
Щоб ладнав під вино молоде.

1978

* *
*

Коли в ріллю зануриться зерно
І діждеться жаданої вологи,
Тоді зеленорунне знамено
До сонця підіймають перелогі:
Тоді Прибалок, Вигін чи Пустир
Вже будуть величать Пшеничним, Житнім ланом,
Тоді пригорне під шатром багряним
Красуню Осінь незрадливий Мир.
Тоді ласкава матінка Земля
Покличе всіх на щедрі весілля
І кине кожному у келишок на дно
Не золото, не срібло, а зерно.

1978

ЦИКАДИ

Цикади риплять на скрипці
З потрошеної очеретини.
Яке те мистецтво дивне!
З потрошеної очеретини,
А звуки, немов жар-птиці.

Згодом в нудьгу осінню
Чи в заметіль давучу,
Здолавши студену кручу:
«Рип-рип...» — наче срібне насіння,
На серце, в самотність колючу.

І проросте, засміється
Кожна ота насінина
З ґрунту старечого серця,
І зацвіте калина.
І меду бджола нап'ється.

«Рип-рип...» — о, яке то чудо
В смарагдових вежах мигдалю!..
Сміх сонця в гірським кришталі,
І подих на повні груди,
І крапля ясної печалі.

1978

* *
*

Курли... курли...—
З мого дитинства, з юні
Воно пливе щоосені вгорі,
Покотиполем даленіє в руні,
Димком чабанським пахне в пустирі.

Курли... курли...—
Шелесне у осоки,
У луговий плакучий верболіз.
Яке воно далеке і високе,
Яке воно близьке мені до сліз!

1978

* *
*

Розсиплеться залізний Карадаг,
Сюрюкая розвіється до денця,
Свята гора на порох розітреться,
Пилком осяде в моря на губах.

І тільки зорі — сестри торжества —
В глибинах вод бентежитимуть вічно
Серця людей врочисто і велично,
Як мисль
І як поезія жива.

1978

* *
*

Чолом тобі, стара природо-нене,
Богине нескудіючого лона,
Де вічне чудо твориться зелене —
Насущний хліб, налиті сонцем грона.

Хоч я не пагін, зрослий од зернини,
Але ж — частина вічного творіння.

В сирій землі моє живе коріння,
Під небом — крона із лицем людини.

Мов кривний брат, я буду захищати
Зелений рід — берізку чи ліщину...
Так, як дітей боронить рідна мати,
Так, як солдат боронить Батьківщину

1978

* *
*

Не роса — сльоза зелена...
Молода верба
Коло зрубаного клена:
— Хто ж такі руба!

Лічить роки на кружалі:
— Юний... тридцять літ.—
Як упав він, то від жалю
Похитнувся світ.

Клен обчухраний в отаві,
Пень серед горба.
Жив би ще сто літ у славі.
Хто ж такі руба!

1978

СТАРИЙ ТЕСЛЯ

Все зробив чоловік так, як треба було,
так, як слід.
Залишив по собі на камінні,
на дереві слід.

А коли умирав — зажурився,
заплакав тесляр:
— Хату Ганні не встиг...
а у неї ж маленький школяр...—
Він звернувся до смерті:
— На тиждень мій строк відклади.—
Встав, кулешик зварив,
пообідав, напився води.
Він під небо підняв
пари міцно пов'язаних крокв,
Рівно лати прибив, не поверх,
а в пази під шнурок.
Дранки смужку поклав,
і вона забіліла, як сніг.
І тепер, як маленький,
уже зупинитись не міг.
Він униз на санчатах
в хуртечу січневу летів,
Але вітер чомусь у обличчя
не сік, не свистів,
Тільки подих забило отак,
як малому з гори...
Дід лежав на траві.
Шепотіли над ним явори.

1978

РОЗДУМ В ПРОКАТНОМУ ЦЕХУ

Прокатний стан заводу «Дніпросталь» —
То справжнє чудо розуму і волі.
Важучий сляб шугає поміж паль
І в лещатах аж труситься від болю.

Юнак за пультом — пальчиком на штир...
І переверне вогняну шаблюку,
Якої надказковий богатир
Не брав ніколи в богатирську руку.

Дивлюсь... а в згадці батько мій коваль —
Коханець сталі і дзвінкої міді.
Він міг скувати якір і вухналь,
Припасувать бушівку на обідді.

Із кузні вернеться, на лаву упаде,
Відкине руки в сажі і металі...
А цей коваль кінця роботи жде,
Щоб трохи розім'ятися в спортзалі.

Сучасну технологію клянуть:
В повітрі бруд, в роботі рухів мало.
Не довелося їм руками якір гнуть
І дихать приском через піддувало.

1978

* *
*

Солодка мука творчого шукання,
І світла втома на ранковім пружі.
Немає сну, нуртує дух в напрузі.
Стріла доби летить в нове світання.

Тоді і мисль кінечна не остання —
За нею інші по хвилястім крузі
Спішать, немов із подорожі друзі,
Мов подруги із ранніх літ кохання.

Тоді глибинами зачлюпують події,
Тоді старече серце молодіе,
Биттям відштовхує удари днів і літ.

І хочеться бентежними думками
З минулими й майбутніми роками
Обняти світанковий дивний світ.

1978

* *
*

Прийди, прийди в зелений діл,
В зелений діл, в зелений дім,
Під неба синій шовк.

Прийди у свіжий розсип рос,
У розсип рос опісля гроз,
Під місячний вінок.

Прийди, як любиш... Коли ні —
Піду я звідси по стерні,
І дощ розміє слід.

А згодом я і ти сама
Той слід шукатимем дарма,
Як папороті цвіт.

1978

НАД ВІРШАМИ НЕВІДОМОГО ПОЕТА

Шматки думок і настроїв уривки:
То спалах блискавки,
То сумніву імла.
Тримаючи шалених літ заग्रивки,
Не встиг він трапити до воза чи сідла
Епохи славної.
Він був її солдатом,
Каменярем, невтомним сіячем.
А стоси строф без прізвища і дати
Лишилися у торбі за плечем.
Ім не судилась вікова дорога —
Порвались перекручені гужі,
Та в них живе за будуче тривога
Співця великої бентежної душі.

1978

* *

*

На віковім кладовищі
У сиво-зеленому Львові
Здіймаються вище і вище
Багряні сузір'я кленові.

І вище здійсмається молот
В Каменяра на могилі.
Погляну — й на серці холод:
Спалахують іскри на брилі.

Іскри пекучі до болю
Від молота? Ні, від слова,
У котрім народна доля,
Безсмертна душа Франкова.

1978

* *
*

Не лякала самота ніколи —
Ради слова прагну самоти.
Є родина, вірних друзів коло,
А вони — на всі земні світи:

По аулах, слободах і вьосках,
По тісних таджицьких кишлаках,
По містах планинських *, чорноморських,
По канадських фермерських кутках.

І коли в нічнім теплі квартири
Сам сиджу — розсунеться пільма,
Зійдуться до мене друзі щирі —
Всі живі, кого уже й нема.

Серце переповнює і душу
Їхня незабутня доброта.
Я про кожного сказати слово мушу.
Будь благословенна, самота!

1978

* П л а н и н а — по-болгарському — гора.

* *
*

Народжуйся, незнаний, дивний світе,
У повені дніпровій, у бруньках.
Піднось, о весно, всі знамена літа
Нового і єдиного в віках,
Що посміхається в зелених сповитках.

Народжуйся, нова вселюдська віро,
В ласкавість розуму, в дбайливу доброту,
Що збереже життя пташині, звіру,
Лісам Карпат, Кавказу і Сибіру,
Морям і рікам верне чистоту.

Неси красу, наш новоявний світе,
У барвах, в музиці, в поезії живій.
Навчи нас милуватися, радіти
Шипшині скромній, квітці польовій
І берегти природи заповіти.

1978

* *
*

А вороття назад нема...
Як не було його ні в кого.
Ще можна йти, здається, довго,
Допоки спутає п'ятьма.
А вороття назад нема.

Вечірня сиза бахрома
Звисає на поля шовково,
Згасає сонце пурпурово,

Горить на заході кайма.
А вороття назад нема.

Ми довго йшли і недарма,
Так зваримо ж чумацьку кашу
І вип'єм за дорогу нашу,
Що дух на крила підійма.
Вже ніч...
Листопад...
Сніг...
Зима...
А вороття назад нема.

1978

* *
*

Оглянутись назад відверто, чесно,
Покликати себе на правий суд,
Сказати згадці: хай на мить воскресне
І злет на подвиг, і падіння в бруд.

Не посміхатись ницо та облесно —
Мовляв: не по плечу узятий труд...
Уздріти всі забур'янілі весни,
Де ти зерном не всіяв щедрий ґрунт.

Але не треба самокатування.
Ще на віку хвилина не остання
Пірнає в наступаючі світи.

Хай буде час напружений не в міру...
Яке то щастя — борозницю сіру
Озимим оксамитом одягти!

1978

* *

*

Вмирають дні, роки, віки, як люди,
Як праліси, як ріки у ярах.
Обранці долі рвуть часу запруди,
Та й їх у даліні вкриває вічний прах.
Єдине,
Що не може вмерти,
Що від Адама — на порозі діб,
То — труд, творець розумний і упертий,
Від нього дух, і думка, і наш насущний хліб.

1978

* *

*

У натовпі людей ледь бачу,
Мелькають станції метро.
Я не радію і не плачу,
Мовчать в мені і зло, й добро.

Коли б відкрились душ глибини
Цих юнаків, бабусь, дідів,—
За них тривожився б щоднини,
Як батько й син за них радів.

Ідуть звичайні, стильні, модні —
Кипить людський коловорот.
Я їх люблю, я не самотній.
Із ними я — і єсть народ.

1978

ПАРАД ПОЕТІВ

Пригадую: в святковім Самарканді,
Коли затихли здравиці палкі,
З імлі, мов з вічності, з'явилися Сааді,
Фірдоусі, Хайям і Рудакі.

Червоним золотом гаптовані халати,
Снігами гір біліють їх чалми.
Із натовпу до ніг упала пелехата
Троянда на музейні килими.

Парад поетів склався артистично,
Від славних міст підносились дари.
Але найбільш правдива і велична
Була жива троянда з Бухари.

Вона та сама, що в рядки Сааді
Вливала неповторний аромат,
Що Рудакі сліпому у громаді
Квітчала сірий, латаний халат.

Ласкава муза юному Хайяму
У чаші різьбленій підносила її,
Аби слова співали солов'ями,
Влітаючи в безсмертні рубаї.

Фірдоусі одну її пелюстку
Поклав на серце, в мандри ідучи,
Туди, де голод, злигодні і пустку
Лишали завойовників мечі.

Пройшли поети. Стих оркестр естради,
Погасла фейерверків курява.
Лише поезія — шипшина лісова —
Цвіла в живому трепеті троянди.

1978

ДАВНЯ ВЕСНЯНА ПІСНЯ

Запрягайте коні в шори,
Коні воронії,
Та й поїдем доганяти
Літа молодії.
Наздогнали літа мої
На калиновім мості...

Народна пісня

Підвівся день.
Світлішає сорочка,
Його сорочка біла за вікном.
Пелюстки слів рожевих:
— Спи, синочку... —
І мати сон втушковує рядном.
Яка тоді була весна духмяна!
Я й нині чую свіжий аромат.
Тії весни моя любов Оксана
Родилася —
Сто літ тому назад.
І мати ще була жива й не сива.
Учора, може, —
Мати ж не вмира...

За вікнами іде рожева злива.
Он коні повертають до двора —
Крилаті, воронії...
Чи не з пісні,
На котрих молодість вдовиця доганя?..
Калинові мости тепер такі завісні —
Я вороних пускаю навмання.
Летить, крилаті, в торжество зелене,
Несить любов алюром три хрести.
На ту весну зверніте знов до мене —
Мо', звільняться калинові мости.

1978

* *

*

Раді лист кленовий тим, що є він,
Що колисається на гойдалці галузки,
Пісень наспівує берізці королевій,
Торкаючись гаптованої хустки.
Не журиться листок, що незабаром осінь,
Що листопад погрожує шалено.
При ньому стан стрункий,
Біленькі ніжки босі,
До нього хустка горнеться зелена.
Вслухаючись у шепоти дівочі,
Він зіркою засяяв серед ночі,
В сузір'я Ліри підійнявся вгору,
Закоханий в берізку срібнокору.

1978

* *

*

Не написана книга єдина,
Хоч задумана зроду була —
Над якою б злостива людина
Мирний світ для душі здобула,
Лиш одкриє її, перегорне —
Усміхнеться землі, небесам,
Врівноважить все біле із чорним
І повірить своїм терезам.

1978

* *

*

Осіння мряка з падолистом,
Прив'ялий присмак на душі.
Над очеретником імлистим
Стирчать іржаві палаші.

Дощі-хлющі, простудну стужу
Прийми в час осені, душа,
Аби не з'ятрила байдужа
Тебе, як віспою, іржа.

1978

* *

*

Проходить літо, і ніхто не скаже:
— Не утікай, погрій людські серця.—
Роса на травах вузликами в'яже
На спомини малесенькі сонця.

Проходить літо. Аж до виднокола
Лишає на стерні свої сліди.
Я взяв його за руку:
— Підожди,
Можливо, не зустрінємось ніколи.

Воно мені всміхнулось гаряче:
— Ще стрінємось, либонь, не раз, не двічі.—
Пташиний ключ за хмаркою курличе.
Я шепочу:
— Не раз, не два іще...

1978

* *
*

Щодоби перековують місяць на інший —
І майстерність відточена в тих ковалів,
Сю ніч вийшов на небо він трохи повніший,
Ніж учора, тому зачепився за хлів,

Але стріха гнила, він же з доброї сталі —
Лиш черкнув, мов серпом, по соломі і вже
Із хмарини-овечки Венері для шалі
Криволезом своїм світлу вовну стриже.

А коли ковалі — новотворці безмежні —
З нього викують диск — зброю давніх часів,
Піде місяць в походи далекі, бентежні,
То зітре собі спину між ребрами Псів.

Мовчуни ковалі, притомившись немало
В двотижневу відпустку гайнуть в Кагарлик.
Місяць зітреться геть, наче зубчик у рала.
Відпочинуть майстри і скують молодик.

1978

* *
*

Що знаю я про себе?
Та нічого,
Коли розмова йде начистоту —
Хоч і немало вже чобіт прочовгав,
Торуючи тропу свою круту.
Але тому, що інших добре знаю,—
На себе можу зір перевести.
За те, чим сам себе в душі караю,
Слід багатбом на власний суд іти.

1978

* *
*

Не перша осінь.
Скільки їх стрічав я
В шовках, у ситці, в доброму намисті...
Чому ж так боязко іду по жовтім листі
І гладжу чубики сухому молочаю,
Немов онукам рідним?
З полянами
Вітаюся і гірко, і тривожно.
Ось-ось розлука ляже поміж нами,
Яку нічим зарадити не можна.

1978

* *
*

Скрипить лаврове дерево старе,
Лишилося три гілки пишнолисті.
Вони вже знають:

Дерево умре...
На них же роси в зорянім намисті,
В них соловей закоханий співа,
Ім вітер довіряє таємниці,
Частує хмелем хмара грозова,
Вогнем черкають душу блискавиці.
Не думають три гілки про кінець,
Допоки повні ще земного соку.
Вони, можливо, ляжуть у вінець —
В вінок безсмертя на чоло високе.

1978

* *
*

Я звик лічити будівельні крани,
Радіти їх щасливому числу.
Вони встають над містом рано-рано,
Червоним оком блиснувши в імлу.

Летять їх стріли у світі новітні,
Які відкриваються в години новосіль.
І буде починатися звідсіль
Вітчизна у новому поколінні.

1978

ПРИДЕШНЄ

Минуле, нинішнє і те,
Що підступає до порога,—
Крізь нього в завтрашнє дорога...

Дивлюсь —
Дівчатко золоте
Біжить по росах луговини.
В його зіницях в глибині
Цвіте загадане, єдине,
До чого прагнеться мені.
— Ти хто? — питаю.
— Я — Прийдешне.
— Таке красиве?!
— Подожди...
Привабне я, мов цвіт черешні.
Полям несучи тепла й води,
Закоханий — вогні родинні,
Здоров'я — хворим і старим,
Самотній нени — втіху в сині,
Який, пройшовши Крим і Рим,
Знов повернувся в рідну хату
І їй гостинчика приніс.
Я і крилате, і багате,
І мирне, мов дрімотний ліс,
Доки стою коло порога,
А як ступлю через поріг...
І то, як кажуть, слава богу!
Будь інше я — ти б жила не зміг.

1978

ПІД РІДНИМ БЕРЕСТОМ

В куточку Вовчим є криниця.
Коли протрух дубовий зруб,
Баграми витягли гнилицю

І кам'яницю кілець-труб
Углиб загнали.
На розсоху
Звели нового журавля.
Про будівничу ту епоху,
Здається, знала вся земля.
І як не знати!
Кухлі глею
Воли на ратицях несли
Туди, де небо над ріллею
Тримають Буймарські вали:
На Ясенове, на Журавне,
В Охтирку повз Нові Бори.
З-під ратиць плетиво багряне
Слідилося, мабуть, тижнів три,

Бо кілець-труб тоді готових
У всій окрузі не було.
Дві форми у стальних заковах
Волів три пари ледь тягло.
Потерту глину у чувалах
Тими ж волами привезли.
Червона цегла, наче спалах,
Лягла майстрам під постолі.
Вони її на шмаття били —
Таку рівненьку!..
Ну й дурні!
Щебінку в форму загатили
І у старенькому човні
Зелену глину із водою
Мішали веслами.
З відра
Понад щебінкою рудою
Лили.
У нас коло двора
Усе робилось.

В мислі й серці
Відклалось на усе життя:
Як глина каменем береться.
Йі тому не буде забуття.

Прибивши зашип до жердини,
На славу Вовчого кутка
Ми посадили кущ калини,
Тоненьку липку й берестка.
І липка всохла, і калина,
Лиш берестина прийнялась.
Широка крона, мов хмарина,
Зеленим шумом налилась.
І скільки в листі гнізд співучих,
Жовтеньких дзьобів дітвори!
І скільки сил земних, могучих
Під кострубатістю кори!
І скільки юності у брості...
Гілля сягає через пліт.
Під шістдесят,
А він ще в рості —
Парубкуватиме сто літ.
За нього старший я не дуже,
А вік до гирлища тече.
Я шепочу:
— Нічого, друже,
Ми посонцюємо іще.
Рідня зійшла у домовину,
І хати, й кузні вже нема,
Лиш велет берест коло тину
Мене, як брата, обійма.
Прославши в трави прохолоду,
З важкого, повного відра
Дає глибинну свіжу воду
Во славу рідного двора.
І, захмелівши тим напоєм,

Я йду по стежці спогадів,
Що розгортається сувоєм
В заобрійну дитячу рань:
Ось тут була тверда долівка
Хатини,
Там — при клуні — тік.
Я щасний тим, що є домівка:
Озерце витоків в мій вік.

1978 — 1979

ОСЬ ТОЙ СВІТ

Пора на перших кроках п'ятирічок
Була скелястою, крутою, як гора.
Її напруга в сто мільйонів свічок
Засяла над порогами Дніпра.

Пора трошила межі між помірків
І віковічні межі між людей.
Під лемент ворогів і недовірків
Несла скарбницю ленінських ідей.

Вона везла залізо Криворіжжя
І антрацит Донбасу на завод.
Приймала від колгоспів перше збіжжя,
На подвиг підіймаючи народ.

У ньому дух паруючого поту
З шинельного й свитинного сукна,
З онуч, з чобіт, що роззявляють рота,
Як лагодить — уже ніхто не зна.

В крамниці є капуста на талони,
Де варять — «пахне» на стонадцять гін.

У вільний час ми тешемо ослони,
Аби чаї не пити із колін.

А потім починаємо співати.
Так гучно, що хуртеча замовка,
І знову чаю в кухлі підливати —
Крутий окріп нам губи обпіка.

Лущить матраців груба мішківина,
В нім горбиком солома коло ніг.
Уранці знов залюдниться долина
І цегла бризне крівцею на сніг.

Ми риємо просторі котловани,
Лупаємо кирками мерзлоту.
Бувалі землекопи — ветерани
Утверджують глибінь і висоту.

Показують, як вергати пудами
На гору ґрунт лопатяним ривком,
Наука ця, либонь, ще від Адама.
— Попробуй викинь, будеш козаком.

Всміхаються кремезні, бородаті,
Землисті і невтомні, як земля.
Я пробую... і чвертки на лопаті
Не викину до верхнього шпиля.

— Спочатку, хлопче, сили наберися,—
Мені шепоче щира доброта,—
Скажи: на кого у столиці вчишся?
— На техніка.
— Професія свята.

Можливо, згодом витвориш лопатку,
Щоб ґрунт із ями кидала сама.—

А поміж тим — землистий бородатько
На заступі пудища підійма.

О, як це тяжко! Як багатолюдно!
І все ж тії далекої пори
Наш ХТЗ і голодно, й простудно
Родивсь, послав на поле трактори.

І разом з корпусами заводськими,
Що в Харкові новому піднялись,
З небаченими рисами новими
Новітній будівничий народивсь.

Я тричі вжив підряд «нового» корінь.
Чи не занадто?
Ні, мій друже, ні!
Не сприймеш ти за слабкість цих повторень —
Згадай лиш перші роки будівні.

Незнаний світ обступить щільним колом.
Поглянь угору — небо голубе,
Таке, яким ще не було ніколи,—
І в нім крилатого побачиш сам себе

1978 — 1979

НЕЗАБУТНІЙ ГОЛОС

Слухаю музику вітру
В струнах-дротах іржавих
Над польовим пюпітром
Із колосків шершавих.

Слухаю музику дивну,
Змалку мені знайому.

В полі бур'янно, димно,
Страшно іти додому.

А ті віщуни залізні
В далі несуть заgravні
Вісті до болю грізні,
Вісті про волю славі.

Йшла громадянська скресло,
Вітер горів над стовпами.
До Леніна «блискавки» несли
Чуйні дроти над степами.

Слова Ілліча дзвеніли
У тонкострунній дротині.
Їх чули Охтирка і Сміла —
Всі чули, по всій країні.

* * *

У нас біля Ділянки Степової,
Охтирського дитячого містечка,
Натягнуту тугою тятивою
Старі стовпи несли сталъну вервечку.

Степок, давно не ораний плугами,
Цвів будяком і сивів лободою.
Валялись мідні гільзи під ногами
З землею та іржавою водою.

Сталъна вервечка теж була іржава.
Порветься на вітрах, мов павутина,—
І не почує вся наша держава...
Слова ж від Леніна несе тонка дротина.

І, може, саме тут, посеред поля,
Від нашої Ділянки недалечко,

Загубляться слова, у котрих доля
Охтирського дитячого містечка

Чи іншої дитячої комуни,
Що в Куряжі або в Зеленім Гаї.
Чи, може, знов Страшкова банда суне,
Людей в волові ярма запрогає.
Кричать захрипло в пику телефону:
— Допоможіть!..
Гвинтівок нам, патронів!..—
Мовчать глухі,
Мовчать далекі гони,
Лиш чорна згряя — тінню серед гонів.

О, як тривожно!
Як було незвично.
Іде війна.
Іде новітня ера.
Гудуть дроти, до нас гукають клично:
— Ростіть борцями, юні піонери!

Матвій Лукич — комунівський наш тато —
Казав недавно, як ішли по полю
Картопельку сапками обгортати,
Що слово Леніна,
Думки його і волю
Несе той дріт з Москви по всій країні,
І та ж вервечка голос від народу
Несе до Леніна.

* * *

По заячій стежині
Пірнав я в степ, мов у колючу воду.
Припавши до стовпа, зростався вухом
Із теплим деревом.

В казковій тишині
Ставав увесь таким чутливим слухом,
Що чув,
Як гомонять листочки трав'яні,

Як пирхає ховрах у темній нірці,
Як жук січе глодові пагінці,
Як шле Земля привіт Вечірній зірці,
Утерши вітром сльози на щоці.

Здається, чув, як тінь втікає в далеч
Від осокура з нашого двора,
Як чорні пера, що згубила галич,
Зітхали — одліталася пора.

Та найчіткіше — звуки в дротяниці.
Спочатку — лиш гудіння, не слова.
То, мабуть, на заводах у столиці
Закінчилася зміна трудова.

Чи, може, тут, на ближній цукроварні,
Війнула пара в мертві казани
І до Москви гукає з кочегарні,
Що спражній цукор буде восени.
І солодко робилося у роті,—
Набридли бурячок та сахарин.
І раптом у тонкім, гудючій дроті
Прорветься рокоту стривоженого плин.

В нім голос болю:
— Голод на Поволжі...
Ми — діти з дитбудинків і комун...
Пришліть нам хліба!..—
Дріт замре у дрозі,
Залопотить холодна злива лун.

— Говорить Ленін.
Кличу Україну!
Матвій Лукич, звертаюся до вас.
Волжанам хліба...
Дітям! Неодмінно!
Там голод.
Наступив критичний час.

— Сімсот мішків послали.
Вже в дорозі.
Із вихованцями зібрали по дворах.
Пошлем п'ятсот.
В бандитському обозі
Відбили на куркульських хуторах.

Знов голос Ілліча:
— Ми надіслали шкіру
Вам на обувку.—
Шкіра прибула.
Усі вже бачили — червону, чорну, сіру...
Жіночий голос, мабуть, із села:
—...нам — зошити,
Букварики для школи...
Учителя...
Старий помер...
В нас — тиф...

І наш Іван Зінькович вибіг в поле,
Сказав: «Синочки!..»
Йї назавжди затих.

Та не від тифу — серце розірвалось.
Перетрудився — все йому з руки...
Маленька фотографія зосталась
З Петровським — два старих більшовики.

А це вже з двору заклик тьоті Сані:
— Ідіть вечеряти! —
Забликала свіча.
Над гонами у росянім скресанні
Пливе у вічність голос Ілліча.

* * *

Іду по степку охтирським
Там, де була Ділянка.
Це поле колись Монастирським
Звалось. Турчить коноплянка.

Янківка в обрисах інша —
Вікнами сяють колбси.
Біжить гомінлива тиша
Понад колоссям боса.

Змінилось усе довкола —
Усе залишилось незмінне,
Поле, ділянське поле,
Як мати, близьке і рідне.

Ось наше старе гніздечко.
Стежка біжить од хати
Туди, де тонку вервечку
Вітрам і рокам не порвати.

Хилюся, мов спілий колос,
Я до стовпів дерев'яних
І незабутній голос
Чую із літ полум'яних.

1979

ТЕПЛА ДУМА

У грудні,— таке в нас буває не часто,—
Вляглися холодні, хапучі вітри,
Із лісу підскочило сонце гривасте
Й завмерло, не в силі сягнуть до гори.

Воно не здавалось земній холоднечі —
Яріло і кидало жмуття тепла
В усміхнені очі, на руки, на плечі,
На драні острішки старого села.

Вляглося на призьбу осоння затишне.
Обабіч стоять околоту кулі.
В садку спалахнуло засріблення пишне
Квіток, що в мороз розцвітають на склі.

Наш дід-бандурист задрімав на осонні,
Мов білий туман,
І сліпий, мов туман.
Прокинувсь:
— Пригрівся, неначе в Херсоні...
Гай, гай, там лютує тепер бусурман.

А брат йому:
— Діду, не турки там, білі...
— Які в біса білі?!
Чорніші за ніч.
Неначе капусту, у п'янім свавіллі
Рубають мужицькіі голови з пліч.

Недавно вернувся з країв полуденних
Такий же кобзарик, як я, із Ромна,
Казав, що Херсон од порубок щоденних
Закляк.
Благодатна була сторона!

Туди ми під осінь, як гуси, летіли.
Вже стужа гасає на Ворсклі у нас,
А там щире сонечко гладить по тілі,
У гирлі вода, мов настояний квас.

Шумує, пахтить степовими медами,
Прив'ялою динею та буркуном.
На люднім базарі тісними рядами —
Всього, чого хочеш,—
Носи хоч рядном,

Аби тільки гроші, бодай нерипучі:
Відерце тарані бери за п'ятак.
Коли не посуха — степи там родючі,
У морі — чехоня,
В заплавині — рак.

Як сядем було — дві бандури та реля,—
Затягнемо думу на три голоси,
Брягчуть срібляки у залізній тарелі,
Хто — сома туди ж,
Хто — кільце ковбаси.

Та нам багатіти — воно ні до чого,
Аби попоїсти на завтра було.
А що наймиліше для тіла старого —
Тепло полудневе,
Осіннє тепло.

Жили ми на гирлі, у трухлій шаланді.
Там ліжка буржуйські, стіжок подушок.
Належала, кажуть, якійсь контрабанді.
Валявся шаблями посічений шовк.

Устанемо ранком, проміння в обличчя...
І ключ журавлиний —
Курли та курли.
Немов за собою гукає нас, кличе
Туди, де ми зроду іще не були.

Де, кажуть, зими не буває ніколи.
Чи правда,
Чи, може, розмови пусті?
Та нам і херсонські лимани, подоли
Були, наче райські сади золоті.

Як скінчиться битва кривава, болюча
І прийде свобода...
Скоріш би прийшла!
Здіймусь я, мов бусол, за хмари, за тучі,
Із сивих снігів полечу до тепла.

Чи знову знайду нашу трухлу шаланду,
Чи, може, на ній утекли паничі?
Байдуже!
Засну у кущах винограду,
В гарячій пісочку, немов на печі.

Аби тільки — сонце на землю і води
Хай голод...
На зіллі я буду здоров.
І щоб над землею — година свободи,
За котру сторіками лялася кров.

Сховалося сонце, насунулись тучі,
Тривожно ворухиться листя руде.
Наш дід розминає суглоби скрипучі
І з теплою думою в хату іде.

1979

СИНЄ ДИВО

В старому різному Ходженті давно
Була чайхана.
І горішне вікно

Над нею допізна світилося синьо.
Решітчата рама, заглиблена в глині,
Вузька і висока, немов на гравюрі.
Довкола провулки безлюдні, похмурі
Між сірих дувалів, мов сходи в печері.
Я пізно виходив опісля вечері
З тієї чайхани,
До товстого платана
Плечем упирився.
Дзвінки каравану
Спливали у тиші і знов завмирили.
Скупі ліхтарі, наче жовті корали,
Ледь-ледь мерехтіли десь коло порома.
Снувався димок на піддашші старому.
Я худа чекав з того синього дива:
Хитнеться решітка...
Таджичка вродлива...
Не сталося чуда.

Ні, сталося чудо!
Пройшло сорок літ,
Я ж ніяк не забуду
Решітчатую раму, що над чайханою.
Притулок мій зник під горою курною,
Обличчя сусідів забулись, імення,
З якими ділив я турботи щоденні.

Але не зникає у мареві димнім
Вузеньке віконце з ліхтариком синім,
І юна таджичка, яку не зустрів я,
І посмішка мила в сурмі тонкобрів'я.

1979

* *

*

Ти кажеш: краплина людської снаги
У творчій стихії в хвилину свободи
Розбудить натхнення і мислі, як води
Хлюпнуть на високі, нові береги.

Не так воно просто, бо мисль — не вода,
А в рудні глибокій залізна руда,
Дістань, розтопи у душі аж до дна —
І мисль задзвенить, наче сталь стремена.

1979

* *

*

Що молодість минула — не тужу я,
Вона, як чиста совість у мені.
Стою, пройдешне з будучим межую,
Палаючи в осінньому вогні.
Палаючи, я світло залишаю,
Не сірий попіл, не чадливий дим.
В трудах набуте свіжим короаєм
Приношу на весілля молодим.
В той хліб зібрав я зернятко к зернині,
Бджолою опиливши первоцвіт.
Високий коровай, завітчаний в калині,
У котрій накували много літ
Мені зозулі — ворожійки щирі.
В куці калиновім їх кузенька була.
Палає осінь.
В вирійному вирі
Вчуваю помах власного крила.

1979

ОЛЕНЬ

Біг олень по мінованому лузі —
Протипіхотні там вросли в траву.
Ми співчували, наче вірні друзі:
«О, пронеси ж ти дущеньку живу!»

Він линув понад бистрою рікою.
«Стрибни мерщій із берега й пливи!» —
Я клично помахав йому рукою,
Красунь не повернув і голови.

Підвівши вгору мальовничі роги,
В полоні сонячній, неначе у парчі,
Плив по траві і не шукав дороги,
Жар-птицею шугав поміж кущі.

Зітхнули радо:
«Пронесло, здається!..»
В цю ж мить осоки запеклись в огні.
Завмер наш погляд там, коло озерця...
Не їли ми уже два довгих дні.

Його вночі розтягне вовча згряя,
І злото ріг з'явить болотна ржа.
Лежить красунь за мінним полем скраю.
Ми добре знали, де жахна межа.

Але ніхто не вирушив до нього.
Хай цар Карпат — хоч в спомині біжить.
Хотілось бачить оленя живого.
Хотілось жить.

1979

ЖУРАВНЕ

Журавне — це сусідня слобода
При Ворсклі, у черешневій мережці.
Але є інше.
На поліській стежці
Стоїть і нас гостинно вигляда.

* * *

Ідем по здвиж-землі, де Прип'ять і Славута
Зливаються.
На ношах із лози
Петько Грунець.
Не подушка, а рута
У головах та чоботи з керзи.

Із кулемета розривними в ноги...
— Матусю рідна...— в непритомі він.
Блукаєм по трясині без дороги,
Не знаємо, куди пішов загін.

Ми підірвали гать і зупинили танки.
Було нас п'ять, лишилися удвох,
А третій у полоні лихоманки.
На ранах в нього — сорочки та мох.

Бинтів давно немає, санпакетів,
І парашутний шовк в крові згорів.
Надалі рватимем волоття з очеретів
І дратимем корицю з яворів.

Трясуть купини наші кволі кроки.
Голодні... з'їли б чорта, та нема.

І раптом — бабуся, взута у опорки,
Хатина трухлу стріху підійма.

Поранена журавка при хатині.
Таке буває тільки у казках.
— Кладіть на лаву.—
Витягла зі скрині
Тоненький льон.
Корінчики в руках

У неї лускають, немов сухі горішки.
— Оксано, там на жердці гой-трава...
А ти, козаче, потерпи ще трішки.—
В хатину вбігла мавка лісова.

Зелені очі, мов зірки в хмарині,
Хмарина — із густих, русявих кіс.
— Вона сирітка... батька на Горині...
Він теж пускав вагони під укіс.

А ви запруду впорали як треба!
— Про це розповіли вам комиші?
— Ні, журавлі, бо їм видніше з неба.
За друга не в'яліть собі душі.

Я вигою.
Журавку врятувала,
А парубка...—
І сльози на лиці.
— Сюди не зверне бісова навала.
Ідіть, воюйте, хлопці-молодці.

За яткою є човник на припоні.
Це ми з Оксанкою його у верболіз...
Там буде гілка, зчакнута на кроні.—
Бабусині зіниці повні сліз.

Оксанка притулилась до хатини.
Дві зірки із русявої коси...
При ній журавка, як мала дитина,
Спиває з ніг краплиночки роси.

* * *

Сходили ми за літо на Карпати,
Вернулися до Прип'яті, Дніпра.
Аж бачимо — стоїть болотна мати,
В якої ми залишили Петра.

— Живий ваш братик!
Мощний козаченько!
Рідніший сина став мені вояк.
Я вийшла в розвідку, бо чую далеченько.
У журавлів навчилась чути так.

Вони з-за моря, чують, де домівка.
А я за тиждень вчула ваш прихід.—
В хатині чисто, мощена долівка.
Портретик мавчин — міддю сяє глід.

Біліє стріха в пасмах очерету,
Сосною пахнуть стругані лутки.
— Це все Петько... опісля лазарету.
Селянський син — усе йому з руки.

— А де ж Оксанка, юна чарівниця?
— Гайнула десь до лісу крадькома.
Вже дівкою стає.
Дівки — то птиці,
Як випурхне з гніздечка — і нема.

Ввійшов Петро, мов справдішній господар
Цього кутка.

В руках — коса, терпуг.
— Я тут за всіх: косар, тесляр і бондар.
— Тепер латай керзові — і на Буг.

* * *

На Буг і Сян пішли новим походом,
І там з Петром фугасили мости.
І там перед останнім перебродом
Закінчили тропу святої мсти.

Стоять бійці на західнім кордоні,
Де ще стовпів смугастих не було,
І дивляться, як їхні ратні коні
Впрягаються в леміш та чересло.

І я прибув до друзів зі шпиталю,
Поранений уже наприкінці
Походів славних.
З радістю й печаллю
Зібралися при вогнищі бійці.

За чаркою прощались побратими,
Домівками наповнилась пора.
Невдовзі кожен в рідний двір ітимає.
— А ти куди? — питаю у Петра.

— Я дитбудинком вихований змалку,
Геологом пройшов півста країв.
Там, де поставиш хатку-полотнянку,—
Твій дім і двір між скель або гаїв.

Отак було.
Тепер домівку маю
В найкращому краю на всій земі,
Де здвиг-земля купинами гойдає,
Куди весну приносять журавлі.

Де очерет довірливо шепоче,
Де бусол в хату снідати іде,
Де матері такі ласкаві очі,
Яких не бачив зроду я ніде.

І там... чого таїтись?.. де кохана...
Чи, може, не кохана, а сестра...
Аби зі мною мати та Оксана
В живих обіймах Прип'яті й Дніпра.

— А як назвеш куток свій?
— Ще не знаю.
— Назви Журавним.
— Гарно... назову.
Журавне, мій зелений, отчий краю,
Тобою і для тебе я живу!

Це саме там я вдруге народився
На неопалимій купині.
Прощай, Платоне.
Щоб не заблудився —
Журавка слід указує мені.

1977 — 1979

ДОМІВКА

Мій дім.
Дрібна луска цегляна,
В сосновій рамі небеса.
Лляна хмарина полотняна
У верхній шибі зависа.

Зеленомідний шпиль тополі
Тихцем видзвонює казки

Коло балконної консолі
Онуку Кості залюбки.

А нижче — третій, другий поверх.
Ще нижче — наш Хрещатий яр.
Старих каштанів сонний порух
Гаптує тінню тротуар.

Ліворуч — людна Бессарабка,
Праворуч — станція метро
Із-під землі підносить шапку,
Зламавши кранове перо.

Там далі — сірий кряж готелю
На Черепановій горі
Щоночі на небесну стелю
Чіпля червоні ліхтарі,

Щоб літаки не опускались:
Немає вільних номерів!..
На схилі яблунева старість
Колишніх київських дворів.

А в інший бік — стіна камінна,
Зелений дворик, гаражі,
Бульвар, гостинна «Україна»
Веде туристів. Багажі

Розвозить ліфтами швидкими.
Так цілий день і цілу ніч.
Обличчя з рисами м'якими
Докине посмішку навстріч.

І я тій посміщці радію:
Наш Київ гостю до душі.
З двора пшеничним духом віє —
Внизу кафе пече коржі.

Напроти з вічності граніту
У тополиному строю
Ілліч людей з усього світу
Вітає в нашому краю.

Шаную я свою домівку,
Мені даровану людьми,
Де я живу уже піввіку
З одкритими у світ дверми.

Є й інша, та, де сива хата
Зітліла в самоті німій.
Верба лишилась пелехата
Та берест-брат зелений мій.

То дім дитинства незабутній,
Мов корінь дерева живий,
Він вріс в минуле, а в майбутнє
Простяг пагінчик межовий.

Той дім в Чернеччині при Ворсклі,
На тім Ковальському горбі,
Де рідні яблуньки посохлі
Лиш пні лишили по собі.

Старі підвалини, підмурки
Пора літами розмела.
Та є земля, яка на руки
Взяла і сином нарекла.

Коли кажу:
— Іду додому,—
Ковальський горб, Хрещатий яр
Переді мною.
Всім відомо,
Що рідний дім — безцінний дар.

Стоять книжки, лежать папери,
Йдуть друзі в дім.
Ідуть роки.
Хрещатим яром піонери
Несуть до Леніна вінки.

У їх строю мої онуки.
Тут їхній дім, купіль тепла
І та земля, яка на руки
Взяла й синами нарекла.

1979

* *
*

В трикутнику нев'янучої слави
Чернігів, Переяслав, стольний Київ
Мечем стрічали печенігів лави,
Грудьми тримали дикий шал Батиїв.

З руїн безсмертні русичі скресали,
Обпалені, заспраглі і голодні,
Залізо, камінь, вічний дуб тесали,
Щоб зіркою трикутник став сьогодні.

1980

* *
*

«Ми ковалі своєї долі»,—
Старий вівчар казав щодня.
Його в комунівській квасолі
За землю вбила куркульня.

Сховали діда там же в полі
І написали на хресті:
«Ми ковалі своєї долі».
І стали ці слова святі.

1980

* *

Супрун — козак на Запоріжжі,
Супрун — пілот у небесах.
Батьки звитяг — усе при збіжжі
На тракторах та на возах.
І нені — з кужелем на лаві
Чи з рискалем на буряках...
А їх синів у вічній славі
Несе Вітчизна на руках.

1980

* *
*

Минувшина, яка ти дорога,
Скарбниця пам'яті і заорука дії!
Іду до тебе — серцем молодію,
Серпанком голубим колишеться юга,
І сивина моя, либонь, стає русява.
І знову стежка на снігу кривава.
Та навіть болем ти для мене дорога,
Моя минувшина.

1980

* *

*

Вже за піснею десь ти одна, ти сама,
За відлунком її — твої очі скорботні.
Де картоплю копали в наїзди суботні,
Від сухої огудини й диму нема.

Наш картопляний край захопив Люботин,
Харків, мабуть, віддав його тихо, без бою.
По сей бік за відлунком стою я один
Із твоєю печаллю й моєю любов'ю.

1980

* *

*

Ким ти зріс — чи явором, чи буком,
Може, кленом з зіркою на шапці,
Друже мій, похований за Бугом
Разом з кулеметом у тачанці?

Бомба з неба... Прилетіли коні,
Зранені осколками, і впали.
Корчилились тумани в оболоні,
Ми нічого в коней не питали.

А вони заплакали криваво
І померли. Що вже їм казати.
Тамували урвище отави,
Зойкнули салютом автомати.

Рідколіссям завітчались луки.
Коники у золотому танці.

Ким ти зріс тут — явором чи буком,
Може, кленом з зіркою на шапці?

1980

* *
*

Мала пташина впала з висоти,
З-під неба од хуртечі та морозу.
Своїм падінням крикнула:
— Лети!
Впадеш од блискавки, од кулі чи склерозу...
Аби з польоту падав,
З висоти.

1980

* *
*

Чи вірю я в удачу?
Ще як вірю!
Вона — великдень творчого труда.

Щаслива мить, коли небесну мрію
Загнуздує земних думок орда.

І сам дивуєшся — збулося неможливе!
Ти вище себе підійняв себе.

Але удача — пані шаноблива,
Не гейкнеш їй ні цоб, ані цабе.

1980

* *

*

Важучі кетяги краси
Галузки вигнули бузкові,
Немов не справжні, а казкові
Суцвіття з перлами роси.

За день обламана, тонка
Стирчала билочка бузкова,
Краса — то ноша нелегка
Тоді, як справжня,
Не казкова.

1980

* *

*

Мить, зупинися,
Ти прекрасна!

Гете

— Не зупиняйся, далі йди,
Ти не ота...
Не та — прекрасна.
Мить усміхнуласьь любо, красно,
Відлунком кинула:
— Зажди,
Ще пожалієш в час біди,
Що не сказав тоді, колись:
О мить прекрасна,
Зупинись!

1980

* *
*

Перон щербатий, наче берег річки.
Стрибни із нього — й понесе вода
Тебе, засмиканого вдома чоловічка,
Хай на твердій полиці — не біда.
На першій полустанку недалечко,
Як зійдеш — зачарує новизна.
І диво станеться:
З вишневого вершечка,
Мов зірка, ягода шелесне неземна
Тобі в долоні.
У шибки віконні
Осітне сонце золотом хлюпне,
І на любистками порослому пероні
Коханням першим серце спалахне.

1980

* *
*

На золотом гаптованій галявці
Берізка-юнка закружила в танці —
Аж серце виривалося із тіла,
Аж платтячко за вітром полетіло.
Стоїть вона тонюня і біленька,
Без хусточки, без платтячка, голенька.

Веселі очі раптом — повні сліз,
Як і у всіх оголених беріз.
Не за одержкою затужені вони,
А що не буде танців до весни.

1980

* *

*

Буває озоріння?
Так, але негусто.
Коли ж ти вчув його заздалегідь —
Воно стьмяніє враз.
На серці стане пусто,
Душа схолоне, наче дзвону мідь.
А ти у дзвін той будеш калатати
І тішитись: яка луна довкіл!
Хоча луна не вилітала з хати,
Вона, безкрила, билася об стіл.

1980

* *

*

Осінній день бухикав хрипко,
Укрившись хутром листяним.
Зурмила бджіл прощальна скрипка
За сторчаком хворостяним,
Де молоденький сонях цвів
Між лисих макових голів.
Мак співчував йому:
-- Чого це
Так запізнився?
Йде ж зима.—
А сонях, влюблений у сонце,
Лиш посміхався крадькома,
І ощасливлена бджола
Солодкий сміх його пила.

1980

* *
*

Сплесне галуззям над собою
Стара тополя і зітхне
Червоно-жовтою журбою,
Яка, мов спалах, промайне.
Вона з одним листком багряним
Притисне бростку до грудей
І огордиться туманом
Од зір, од сонця, од людей.
Коли ж дихне пора погожа,
Стара одягнеться в атлас,
Зламає трухлу огорожу,
Всміхнеться, мила і пригожа,
До зір, до сонця і до нас.

О, як вона на мене схожа!
А може, схожа і на вас?..

1980

* *
*

За літо стомлена мілесенька ріка
Вповільнює ходу свою синяву.
Вона не мріє про Дніпрову славу,
Не хвастає стрибками з лотока.

Але коли в закови забере
Зима їй ноги і ласкаві руки,
Ріка обуриться:
— За що терплю я муки!..—
І повинню кайдани роздере.

В тім герці волею наповниться душа,
А тіло силою налеться молодю,—
Ріка млини затопить до коша,
А може, й греблю пустить за водою.

1980

* *
*

Роботи стоять біля мартена —
Це прекрасно, їм не так пече.
Точно екранована антена
І на злам провірене плече.
Але страшно, коли робот сяде
За письмовий стіл чи за рояль:
Задзвенять штамповані балади,
Затріщить пластмасова печаль.
Твори модні, якісні, модерні —
На найвищий світовий стандарт.

Став Сальєрі майстром на консервнім,
А Дантес — підстаркуватий франт —
Нині доміношний дуелянт.

1980

* *
*

Нічого від початку не почнеш,
Щоб навіть зміг удруге народиться,
І вдруге трапиш в сіть прадавніх меж,
Де вкорінились глід або щирця.

Стопою вчуеш втоптану тропу...
Ось тут і маєш свій знайти початок —
Серед автографів мільйонних і печаток
На сіль переварить чужу ропу.
І коли ти у пошуку мастак,
Коли для істини — всю душу, кров і піт...
Сіль стане трохи іншою на смак,
Аніж була до тебе сотні літ.

1980

* *
*

Сіно пахне дужче, ніж трава,
Згадка більш тривожною бува,
Як сама подія промайнула.
Куля із націленого дула
На війні —
Тепер мене вбива.

1980

* *
*

Ми часто час порівнюєм з рікою.
Ріка обабіч має береги,
Махни у радості веслом або рукою —
Вже й берег, трави, квіти навкруги.

І в часу є свій бережок, звичайно,
Лише один і поперек ріки.
Він вдалині нам видиться печально,
Хоча на нім ті ж трави і квітки.

1980

* *
*

Нічна пора сягає середини,
Мов човен між далеких берегів.
Тоді одне вікно, одне-єдине,
Зоріє вогником нічліжним із лугів
Десь на бульварі Лесі Українки
Чи, може, на Батиевій горі.
Воно сумне, мов довгий погляд жінки,
Якій усе давно не на порі.
Чого ж воно всю ніч не засинає,
Чому розрванює мій незглибимий жаль?
Можливо, там десь ти?..
Я вже давно не знаю,
На котрій вулиці живе твоя печаль.

1980

* *
*

Хтось дурість вважає силою,
Діяльністю звать суету.
Того, хто нікого не милує,
Хвалять за вдачу круту:
«Він не ганчірка — кремій!»
Кремій...
Його б до кресала,
Щоб вічна душевна темінь
Хоч в іскрах миттєво скресала.

1980

* *

*

Рання осінь малює пейзажі, та як ще!
Левітан і Васильківський не змогли б!
Дощ пішов на тиждень — все пропаще.
Із-під барв опалих виліз гриб.
Він м'ясистий, півкілограмовий.
Як йому зрадів беззубий дід!
Ну, а осені у час передзимовий —
Ні з мольбертом в ліс,
Ні на грибний обід.

Я, здається, нині в цій порі.
Хай швидше прилітають снігурі.

1980

* *

*

Явися, правнуче, мені
Аж із далекого далека.
Скажи: яка сьогодні спека
У Приазовській стороні,
Чи йде полив і ночі, й дні?

Або скажи, що на Хрещатик
Зійшлися діти звідусіль
Обжинки вславить. На початок
Дівча вручає хліб і сіль
Трудівникам космічних піль.

Або мовчи, не говори.
Лише прийди, хай я побачу

Крізь тебе землю, плідну, зрячу,
Від сонця, не від бомб гарячу,
Тії далекої пори.

1980

* *
*

Не люблю я квіток у букетах —
Лиш розкидані десь по гіллю.
Не приймаю поета в поетах —
Я людину в поеті люблю.

1980

ПОКЛИКАННЯ

Світлій пам'яті Діодора Бобиря

Любив я майстра гончара,
Опішняка веселого.
Було, сидить в кутку двора
Біля кружка дебелого.

Квітує вишня молода
У діда над чуприною,
За ним в розповіні вода,
Оздоблена калиною,

Наміткою із полотна
Туману тонкотканого,
Пливкими колами млина,
На всю округу славного.

Дрібний помол з його коша
Перед весіллям, паскою
Приймала вимита діжа
В свої обійми з ласкою.

В промиві греблі — перебрід,
Вільшаники сусідові,
Весь гайовий, лозовий рід
Пісень співає дідові.

Над майстром буда в два кулі —
Дашок од сонця й дощику,
Тут пальці — генії малі —
Творять обличчя горщику.

Обличчя саме! Не боки
Із вінчиком під покришку.
Моторна пам'ять? Навпаки —
Тривожні рухи пошуку.

Тим кожен глек його новий,
Чи горщик, а чи мисочка,
Мов на скрижалі віковій,
Не стерта часом висічка,

Де клинописний віщий лад
Ніким не розшифрований.
Відійдеш, вернешся назад,
Бентежно зачарований.

Тоді січнева заметіль
Тобі шелесне вишнею,
І буде радість, буде біль
За повинню колишньою.

Натхнений в обертах кружок,
Немов планета-матінка,

Де прагне глини пиріжок
Свого безсмертя в затінку.

Про це не думає гончар,
На круг схиливши голову,
Та все ж вдихнеться дивний чар
В його вогнисте поливо.

Розважливий в розмові дід
Про чуте і побачене,
Про свій гончарський родовід
Ще від часів козаччини;

Про те, як сиве ремесло
Покликанням з'явилося...
Тоді уже митця чоло
Живим вогнем світилося.

Тоді уже сидів поет
На стільчику під вишнею.
Виходив з Ворскли очерет,
Щоб стать канвою пишною,

І журавлиний сірий ключ
Летів, не відлітаючи,
І сонце між ордою туч
Спинилось, яро сяючи.

По глині човен пропливав
Між радістю і мукою,
В нім хлопець дівчині співав
Не голосом — розлукою.

У пальців — геніїв малих —
Не гасне пошук щасного,

Того болючого, як звих,—
Єдиного прекрасного.

При кожній стрічі з Бобирем,
Було — шелесне вишнею,
Немов я знову з гончарем
На Ворсклі під Опішнею.

Все той же пошук, той же труд
Не в глині — в слові дивному,
І той же світ, і той же ґрунт
І щастя у єдиному;

В тому всевладному, в тому,
Що кличе дух до творчості,
Що рветься світлом у пільму
Од істини, од совісті.

1980

* *
*

Зоряна музика з неба — на трави...
Треба забути про завтрашні справи,
Затамувати настирливі болі,
Припасти плечем до живої тополі,
Вчути в ній пісню під музику неба —
Більше нічого мені не треба.
Музика неба, пісня тополі
На рідному полі,
На хлібному полі.

1980

* *

*

Жаром калини зігріюся,
Хмелевим цвітом уп'юсь,
Болем, як листям, розвіюся,
З піснею в себе вернусь.

І зустрічатиму зиму
З вірою в красну весну,
В щасну зорю негасиму,
В крок на нову крутизну.

1980

З М І С Т

П О Е З І Я

1964—1968

- Берить моє серце 6
Сон про барикаду 7
«Ти бережи свою хату...» 8
«Червоне вітрило згадки...» 8
Спомин про Марію Марчанову 9
Три сумки 9
«Буремний вітер вирвав бука» 10
«Зійди наді мною, мов сонце, зійди...» 11
«За вічним валом брил гранітних...» 11
«Усе по-новому почати...» 12
«Громаддя лісу...» 12
«Земля імліться — сутінь і туман...» 13
«Тиха Лука» 13
Павло Рябуць 14
Сон Валентина Подоляки 18
«Завжди чую...» 20
«Широке небо окрилив...» 20
«Листок залетів у вікно...» 21
«Сагайдак з копою стріл...» 21
«Не знаю щаснішої миті...» 22
Балада про щастя 22
Вічний вогонь 23
«Червоний кораблик труни...» 24
«Ця Гостра могла давно вже не гостра...» 25
«Страшно...» 25
Шукання 26
Присвята Миколі Тихонову 27
Балада про біль 28
«Мов з блискавок твою ліпити душу...» 28
В журавлиному краю 29
«Під звук бандури я не плачу...» 30
Художники 30
З японського зошита. Цикл
Фуміко 32
Гейша 33
Біля озера Юоко 33
У храмі на озері Юоко 35
На токійським базарі 36

Японська акварель 37
«Мати плаче уночі...» 38
«Давно лежать ці дрова у дворі...» 38
«Я чую наступ грудня, чую...» 39
«Я сам собі щоночі снюся...» 39
«Струни сталеві і жильні ви чули...» 40
«Втома ступає м'яко...» 40
«Розкидав доброту з розмаху...» 41
«Кресало та губка, тютюн в кнсеті...» 41
«Чумак загубив десь кресало...» 42
«Шляхів моїх, стежин криві рядки...» 43
«О незавершеність!» 43
«Старий сатана з молодим сатаною...» 43
«Усе у ній співало...» 44
«Тінь від стріли — тонка, швидка...» 45
«Я нічого не чую іще...» 45
Краплини 46
«Я свій світ в поезію несу...» 46
Вітер з України 47
«Упаду, всю землю обійнявши...» 48
За берегом — знов чорторій 49
«Не хочу, не можу я бути мудрим» 50
«Душе моя, не віща і не вічна...» 51
Плуг на толоці 51
«Хуртовина гуде, замітає стежину людини...» 52
«Первоцвітом виникаю...» 52
Синова пісня 53
О, як вони схожі 53
«Дівчинка сонце ловила руками...» 55
«Руками вузлуватого коріння...» 55
«— Журавлі, журавлі...» 56
«Відчахнута гілка вмирає не зразу...» 56
«На хвилі дніпровій пливе курінець...» 57
«Як вихор танець...» 57
«Благословенні ті слова...» 58
«Природо, древній сфінкс!» 58
«Коли дивлюсь на цей портрет...» 59
«Так почалося» 60
«Весняний вітер-чудодій...» 60
«Напинає вітер туго...» 61
«Стріляють дуби жолудями у зорі кленові...» 61
«То полин над тобою, Волинь, чи сніги...» 62
«Мені ввижається блакить...» 62
«Лише на мене загадай...» 63
«Стоїть на Поліссі висока береза...» 63

«Дівчина стояла в чистім полі...» 64
«Він помилився...» 64
Смолокур 65
«О пралісе мудрий, навчи мене жити...» 66

1969—1972

Сон 67

Натхнення — це любов 68

Стіна Хісара 69

Як і в нас на Україні. *Пісня* 70

Візники 71

Ліляночка співає про кохання 72

«Сумна гітара ходить за вікном...» 74

«Ці пагорби, як мамонти воскреслі...» 75

«Вереснево тужить горлиця на дубі...» 76

«Виноградне гроно при вікні» 76

В і н о к д р у з ь я м

Єлисаветі Багряній 78

Ламару 78

Димитру Методієву 79

Георгію Караславою 80

Георгію Джагарову 81

Олександрю Кеткову 82

Найдену Вилчеву 83

Николі Антонову 84

Івану Давидкову 85

Доброта 85

«Віддати голос просто дуже...» 88

Скресання 88

«День старий, рудуватий, осінній...» 89

«Весняніє» 90

Грай, бандуро, грай. *Пісня* 91

«Заметіль отави покосила...» 92

«На кущах зажурилася сива зима» 92

Лісова казка 93

«Іду в літа...» 95

Два явори 95

«Коли я умирав на Волині...» 96

«На допит скажений вели партизана Івана...» 97

«Кожному своє...» 98

«Іі коханий вбитий на війні...» 99

Плач Ярославни 99

У дівчини мислі сталльні 100

«В мені і живі, і мертві...» 101
«На житнім полі — вороння» 102
«Хто тобі розкаже про мене...» 102
«Закохалась берізка у хлопця...» 103
«Найперший спомин із дитячих літ...» 103
«Голодний степ» 104
«Я співав...» 105
«Могили скіфські...» 105
«Як в дорозі громом буду вбитий...» 106
«Мороз» 106
«— Ой люленьки-люлі...» 107
«Кипучий вир гортає сторінки...» 107
«Руде, цибате йде за возом вслід...» 108
«Коли я приходив на твій хутірець...» 109
«Іду по діброві, а листя мені під ногами...» 109
«Не зупиняйся, друже, в хуртовині...» 110
«Не втікай, бо від себе ніяк не втечеш...» 110
«Коли набридає нежить...» 111
«Пальці мої зацвіли пелюстками...» 111
«Зорано лан під озну пшеницю...» 112
«— Зірка упала в криницю!» 112
«Ой веселка — весільна дуга!» 112
Перед сфінсом 113
«Книжки до людей корінцями стоять...» 114
Солодка вода 114
«Ти майстром був. Майстрів шанує світ...» 115
Житній сонет 116
«Глибокий став — не видно дна...» 116
«Ревуть воли чумацькі навесні» 117
«Ноче тиха, спочинком окрилена ноче...» 117
«Залізо працює, в роботі стирається швидко...» 118
Журавлиний ключ 118
«Мій народ із Глухова, з Путивля...» 119
«Затанцюй мені, циганко...» 120
«Мати життям прикриває життя...» 121
«Була у нього сивувата грива...» 122
«В його старому гамані...» 122
«Живіть-поживайте...» 123
«Над степами небо йде на південь...» 123
«Вклоняючись могилам і хрестам...» 124
«Землянки партизанські, як могили...» 124
На Холодній горі 125
Мисливська пригода 126
«Полин, полин — на всю Волинь» 127
«Я вчув Бояна спів із давнини...» 127

Пісня вороного 128
 «До танцю любо стали — руки в руки» 129
 «Болючий спомин, мов болючий крик...» 129
 «Далеко у пустелі до води...» 130
 «Погасло вогнище» 130
 «На старій, покинутій шаланді...» 131
 «Поезія, краса нового...» 132
 До інших вимірів 132
 Ніч поета 133
 На тому ж місці, в Харкові 134
 Щит-розлука 136
 Високий пост 137
 «Мені з дитинства видяться вони...» 138
 «Ось тут Боян сидів. Він тут сидіти мусив...» 139
 Спомин про гниляк 140
 «Коли кипить осінній келих...» 141
 «У поле вийшла. Очі волошкові...» 141
 Пам'яті Василя Симоненка 142
 «Старий моряк, просмолений, як човен...» 143
 «Коли місяць яблуком доспілим...» 143
 «Любіть життя, шануйте кожен день...» 144

1973—1977

Юність артистки 145
 «Був сурмач натхненний парубійко...» 147
 «Житу рости, антрациту палати...» 147
 Крутиться жорно 148
 «Цвіте льонком колись безплідний лан...» 149
 Щаслива мить 149
 «Летить з рольганга рейка» 152
 «Ми мовчки поглядаємо на схід...» 152
 «Дитячий плач...» 153
 Шукай себе 153
 «В Карпатах бачив я поваленого бука...» 154
 «Людей покликав Час на Суд...» 155
 Комуніст Наталеба 155
 Як випаде сніжок 158
 Мені аж страшно 158
 В кам'яній напрузі 159
 «Гілки у дуба зрубані снарядом...» 160
 «Вступає в силу мир. Так тіло багатирське...» 161
 Ти поглянь в мої очі 161
 Гордій Хлібодар 162
 Високий міст 163
 Село Пекельне 165

Батькові долоні 168
Віддати все 169
«Дощу ми просим і сонця просим...» 171
«Сурмі, щоб із міддю зросталися губи...» 171
Блакитна планета 172
Врожайник 173
Теплої ночі 174
На Каялі 175
Камінна баба 176
Уклін землі моєї юності 177
Старий вітряк 178
«І в січні сніг не випав — яснота» 179
«Зима мене задмухала снігами...» 180
«І ось прибув із мандрів чорногуз...» 180
«— Скільки літ, скільки зим!» 181
«Весняна квітка у хустці синій...» 181
«Пізнати себе — то школа не легка...» 182
«Цілий день заметіль, заметіль» 183
Уроки падіння 183
«Ця жінка із тибетського села...» 185
Вечір чи ранок? 185
«Раптовний вірш, неначе джерело...» 187
«Шелестять тополі на світанні» 187
Пошук 187
Немає ластівок 188
В будинку Максима Рильського 189
Чекання 190
Свята вільної природи 190
«Знайшов гніздо. Воно у дні осінні...» 192
«Два сонця несла на коромислі в хату...» 192
Як у пісні колишній 193
«Виходила з хати стрічати весну...» 194
А на землі... 195
Не лишай свою зброю 196
Трав'яниця 198
Село на Горині 199
Білоруський мотив 200
«Полудрабки прогнулись пружко, тяжко...» 201
Перемога 202
Ідуть ветерани 206
Ознаки перемоги 207
Тризна 207
Моїм ровесникам 209
«Знову бій. Бери гвинтівку в руки...» 210
«Орали лан-глевтяк три ратаї малі...» 211

Мов часу карб 211
До берегів комунізму 212
«Одробив він своє, одробив» 213
Посушливого літа 214
«Пливу по хвилі споминів. Пройдешне...» 216
В безсонні ночі 217
«У слова свої закони вічно мінливого руху...» 218
«Зрубали дуба і спалили в рубі...» 218
Сліпота 219
«Яке то щастя — чути ймення друга...» 220
«Те коло, що оточує мене...» 220
На ірпінському пагорбі 221
Зустріч з Рільке 222
«За руку беру тебе, слово, як юнку...» 223
«Не посадив ти дерево єдине...» 223
«Колючою, стернистою рукою...» 223
«Я все до тебе молодо лечу...» 224
«На схід іде залізна путь...» 225
«Мене кусали стріли крем'яні...» 225
«Як звабливо малюється світанок...» 226
Жадоба руху 227
Самотність 227
«З календаря шипшини впав листок...» 228
«Сузір'я з неба впало в воду...» 228
«Над журкотом весняних ручаїв...» 229
Дотик Вітчизни 230
Біла акація 230
Спомин про катеринку 232
Куріпка 233
Спомин про батька 236
Дума про червоних козаків 237
«Пісень заспівають про мене...» 238
«Вони стояли спиною до спини...» 239
«Пливуть тачанки і важучі дроги...» 240
«Мені наснився знову кінь-вогонь...» 240
«Ми входили у села і міста...» 241
«Тополі, наче келихи модерні...» 241
«Скільки мислі у юнім обличчі...» 242
«У капусті, в картоплі знаходили і в очереті...» 243
«Вночі, як останній автобус обходить причали...» 243
«Ії сини у рамці на стіні...» 244
«Троянд переможцю під ноги — не хочу...» 244
Додому йдучи 245
«Повертайте, лебеді, додому...» 246
«Салют згадався в сорок п'ятім році» 247

Плац 247

«За руку візьми мене, весно, веди...» 248

Восьме чудо світове 249

На стежині 253

«У зморшках гір — стежки людини, звіра...» 254

Прометей і Дон-Кіхот 254

«Як вона дивилася на хмару...» 255

«Із картоплини перший пагін білий...» 256

«Замучив Бруно злий катюга папський» 257

«Кастаньети тріщать...» 257

«Зайди у хаші, упади на трави...» 258

«Коли заплющу очі на світанку...» 258

«Поезія, неначе джерело...» 259

«І стоїть вона триста чи й тисячу літ...» 259

«Коли ти пісню не любив...» 260

Я — людина! 260

«Падун-гора, Падун-гора...» 261

Ностальгія 262

«Останній постріл грому. Наче крижень...» 262

«Яке то чудо — обрій! Утікає...» 263

«Час тече, немов пісок з долоні...» 263

«Величний світ, який летить крізь мене...» 264

Слово про завершеність 264

В моїм селі 268

1978—1980

Я — син полка 272

Прямо в революцію пішла. Балада 273

«То перше найстрашніше спогадання» 274

Балада про любов 275

Улюблена пісня 277

Життям — за життя. Балада 278

Коли я чув орган уперше 281

Маленький співак 282

«Коняга ранений благав...» 284

Відлунок 285

Осіньої ночі 287

«Рветься час на шматки, наче стерта вожжина...» 289

Біля колишнього шпиталю 289

«Прийміть, звияжні хлопчики, й мене...» 290

Вечірній спомин 291

«Твердими, вузлуватими руками...» 294

«Який солодкий дим, коли горить листва...» 294

«Стежки моєї пам'яті...» 295

«Закоханий в землю з дитинства...» 295

«Моя земля і тепла, і м'яка...» 296
До сина Максима 296
Осениця 297
На Приточилівці 298
На Гуливій горі 299
«Перший сніг...» 300
На Млинарській горі 301
«Не зупиняйся, мить, бо ти прекрасна...» 302
«На плечі Шевченка голуб сизий...» 302
Весняний дощ 303
«Мати хліб приносила від зайця...» 305
«Коли зариваються в ґрунт лемеші...» 305
«День до полудня встиг натомитися...» 305
«Коли в ріллі зануриться зерно...» 306
Цикади 307
«Курли... курли...» 307
«Розсиплеться залізний Карадаг...» 308
«Чолом тобі, стара природо-нене...» 308
«Не роса — сльоза зелена...» 309
Старий тесля 309
Роздум в прокатному цеху 310
«Солодка мука творчого шукання...» 311
«Прийди, прийди в зелений діл...» 312
Над віршами невідомого поета 313
«На віковім кладовищі...» 313
«Не лякала самота ніколи...» 314
«Народжуйся, незнаний, дивний світе...» 315
«А вороття назад нема...» 315
«Оглянутись назад відверто, чесно...» 316
«Змирають дні, роки, віки, як люди...» 317
«У натовпі людей ледь бачу...» 317
Парад поетів 318
Давня весняна пісня 319
«Радіє лист кленовий тим, що є він...» 320
«Не написана книга єдина...» 321
«Осінь мряка з падолистом...» 321
«Проходить літо, і ніхто не скаже...» 321
«Щодоби перековують місяць на інший...» 322
«Що знаю я про себе?» 323
«Не перша осінь» 323
«Скрипить лаврове дерево старе...» 323
«Я звик лічити будівельні крани...» 324
Прийдешне 324
Під рідним берестом 325
Ось той світ 328

Незабутній голос 330
Тепла дума 336
Синє диво 338
«Ти кажеш: краплина людської снаги...» 340
«Що молодість минула — не тужу я...» 340
Олень 341
Журавне 342
Домівка 346
«В трикутнику нев'янучої слави...» 349
«Ми ковалі своєї долі...» 349
«Супрун — козак на Запоріжжі...» 350
«Минувшина, яка ти дорога...» 350
«Вже за піснею десь ти одна, ти сама...» 351
«Ким ти зріс — чи явором, чи буком...» 351
«Мала пташина впала з висоти...» 352
«Чи вірю я в удачу?» 352
«Важучі кетяги краси...» 353
«— Не зупиняйся, далі йди...» 353
«Перон щербатий, наче берег річки» 354
«На золотом гаптованій галявці...» 354
«Буває озоріння?» 355
«Осінній день бухкав хрипко...» 355
«Сплесне галуззям над собою...» 356
«За літо стомлена мілесенька ріка...» 356
«Роботи стоять біля мартена...» 357
«Нічого від початку не почнеш...» 357
«Сіно пахне дужче, ніж трава...» 358
«Ми часто час порівнюєм з рікою» 358
«Нічна пора сягає середини...» 359
«Хтось дурість вважає силою...» 359
«Рання осінь малює пейзажі, та як ще!» 360
«Явися, правнуче, мені...» 360
«Не люблю я квіток у букетах...» 361
Покликання 361
«Зоряна музика з неба — на трави...» 364
«Жаром калини зігріюся...» 365

**ПЛАТОН НИКИТОВИЧ
ВОРОНЬКО**

**СОЧИНЕНИЯ
В ЧЕТЫРЕХ ТОМАХ
ТОМ ВТОРОЙ**

Стихотворения 1964—1980

Киев, издательство
художественной литературы
«Дніпро», 1982.

(На украинском языке)

Редактор *Л. С. Малахова*
Художник *І. В. Копілов*
Художній редактор *І. М. Гаврилюк*
Технічний редактор *Б. С. Грінберг*
Коректор *В. В. Бондаренко*

Информ. бланк № 1493
Здано до складання 27.05.82.
Підписано до друку 21.10.82.
БФ 46400. Формат 70×108¹/₃₂.
Папір друкарський № 1.
Гарнітура літературна,
Друк високий.
Ум. друк. арк. 16,45.
Ум. фарб. відб. 16,45.
Обл.-вид. арк. 14,673.
Тираж 40 000.
Зам. 2-203. Ціна 1 крб. 60 л.
Видавництво художньої
літератури «Дніпро»,
252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42,
Харківська книжкова
фабрика ім. М. В. Фрунзе.
310057, Харків-57,
вул. Донець-Захаржевського,
6/8.

Воронько П. М.

В75 Твори : В 4-х т. Т. 2: Поезії 1964—1980.— К.: Дніпро, 1982.— 375 с.

Другий том складають поезії 1964—1980 рр. Це лірика, балади, сонети та мініатюри, в яких гармонійно поєднуються молодеча пристрасть і емоційність з філософічністю і стриманістю зрілого митця. Значне місце у томі посідають твори з книжки «Повінь», відзначеної Державною премією Української РСР імені Т. Г. Шевченка (1972).

В 70403—069
М205(04)—82 передплатне. 4702590200

У2

ИМАТОИИ БОЛПОИИКО

2

1крв. 50к.